הלכה · שולחן ערוך · מפרשים

עזר מקודש על שלחן ערוך
אבן העזר

רבי אברהם דוד מבוטשאטש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עזר מקודש על שלחן ערוך אבן העזר

רבי אברהם דוד מבוטשאטש

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עזר-מקודש-על-שלחן-ערוך-אבן-העזר/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 4
סימן ב 7
סימן ה 7
סימן יג 7
סימן יד 9
סימן כ 11
סימן כא 15
סימן כב 19
סימן כג 27
סימן כה 30
סימן כו 37
סימן כט 38
סימן לד 38
סימן לה 39
סימן מא 39
סימן מב 43
סימן נ 45
סימן נא 47
סימן נה 52
סימן סא 54
סימן סב 57
סימן סד 65
סימן סה 65
סימן סו 66
סימן סח 73
סימן ע 73
סימן עו 75
סימן עז 87
סימן פב 89
סימן פו 89
סימן צח 91
סימן קטו 91
סימן קיט 94
סימן קכ 96
סימן קכה 97
סימן קכט 100
סימן קל 103
סימן קמא 106
סימן קמג 107
סימן קנב 107
סימן קסט 108
סימן קעח 111
סדר הגט 111

סימן א

סעיף א' (**לישא אשה**) על האב מצוה להשיא בנו משמע שגם גדול מופלג ואינו על שלחן אביו מ"מ מוטל כי מתביש. ובזיווג ב' יש לומר דקיל כי אין מתבייש כנהוג. ולישא לפני כ' שנה יש לומר שאין להבן לסמוך את עצמו על אביו ולא יתבייש לשלוח בצינעה:

לישא יש לומר דלא שייך כיבוד אב ואם שאומרים לא זו כי חן מקח על חלקו. וכתיב יעזב איש את אביו כו' ודבק באשתו היינו רצויה לחלקו היטב. ומה שאינו מצד חן רק בשביל ממון וכוותיה מוטל כיבוד אב ואם אשר הם רוצים ישא. ואחר תקיעות כף תנאים כנהוג לא שייך עוד כיבוד אב ואם. רק כשממון מפקיע מתיר לכתחילה אם נהוג כן. גם כי בממון כיבוד אב ואם משל אב. מ"מ בכך אם האב ישיב אליו הקנס שיתן יצייתנו היטב:

סעיף ג' (**לא נהגו לכוף**) מה שמעלימים עיני העדה מלכוף למי שדר עם אשתו עשר שנים ולא ילדה שיגרשה. וכמ"ש בשו"ת הריב"ש ז"ל ובש"ע. ועל פי הרוב אין אומר גם כן בניחותא בלי כפיה בזה. יש על זה צד זכות מצד דהוה גם כן ספק ספיקא. ספק אין המניעה מצדה רק מצדו. ויש גם כן ספק אם יעשו הדברים תנובה ויהיו נשמעים. ויש בזה עוד ספיקות ספק מצדה יהיה מניעה מלקבל גט. ספק מצדו יהיה מניעה מלגרשה הן לאהבתו אותה הן מצד בצע מוהר הכתובה וכדומה ספק ששניהם אינם ראוים להוליד. וגם שאין זה ספק שקול. כי רובא דעלמא מולידין וכאן דאתחזק ריעותא די לתלות הריעותא באחד מהם ולא בשניהם. על כל זה אולי שייך בזה קבוע. גם כתבתי במקום אחר פלפול בשם מו"ח נ"י אודות ספק אחד שקול והשני אינו שקול. אודות מ"ש בזה הפ"י ז"ל פ"ק דכתובות. ומ"א ז"ל סי' תס"ג. ועל כל פנים חזי לאצטרופי לכמה ספיקות הנ"ל ויש גם כן צד שאסור לגרש אשתו ראשונה. ויש גם כן סברא אודות ארץ ישראל תובב"א. לזה יש זכות גמור על ההעלמת עיין בזה לגמרי. אך אם כבר התחילו הזוג בעסקי פשרות אודות גירושין נכון להכניס את עצמו לגמור לטובה הגירושין. שמסתמא ידע בנפשיה שראוי להוליד ואין כאן עוד ספיקות כלל. ועל כל פנים נכון להודיעו. שמצד ספק הוא פטור משאר וכסות אולי על ידי זה יתפשרו. וכן עשיתי והודעתי לאחד שכבר עסק לפני עם אשתו. אודות גט מחמת שלא הולידה לו יותר מעשר שנים. וכבר היו קרובים להתפשר רק מצד אהבת בצע לא נתפשרו והוא בעל מלאכה ועשיר. וגם היא נקל לה להתפרנס בנחת. או להיות בשירות אצל בעל בית ויהיה לה עוד יותר מכדי פרנסתה. וכן אפשר לה להנשא לזקן. ולא הודעתי אז זכותו מה שהוא פטור משארה וכסותה. והודעתיו עכשיו. כדי שיזדרזו להתפשר בטוב:

(**עוד מצאתי**) אודות העלמת עין בעניני זיווגים. אודות נושא זקנה. ושוהה עשר שנים בלי ולד ואינו מגרשה. וכמ"ש בש"ע בשם הריב"ש ז"ל מלבד מ"ש הריב"ש ז"ל שם טעמים על ההעלמת עין בזה. מלבד זה שייך על פי הרוב ספיקות ספק שהוא איננו יכול להוליד עוד. ומכל שכן אם לא הוחזק עדיין שיכול להוליד. וגם אם הוליד כבר מכל מקום יש ספק שאולי מעכשיו לא יוכל עוד להוליד. ואין זה נגד רוב וחזקה כל כך. גבי ששהתה עשר שנים ולא ילדה. שגם מצדה שייך חזקה מחמת רוב נשים שמתעברות ויולדות. ומכל שכן אם כבר ילדה והפילה או מתו בניה. שמונים משעת מיתת הילדים כמ"ש בב"י בב"ה בשם המ"מ ז"ל בשם הרשב"א ז"ל בבם הרי"ו ע"ש. שבזה שניהם שקולים ומאי חזית לתלות שהעכוב ממנה דילמא ממנו. והיא אינה מצווה אפו"ר ואין לנו להזדקק לזה כלל. וספק שגם אם יגרשנה. אולי לא יזדמן לו זיווג הגון ותזדמן לפניו איזה עקרה או זקינה. וגם שמזקינה יכול לשמור את עצמו ורוב נשים אינן עקרות. על כל זה מצד שעל בעל אבידה לחזר אחר אבידתו. הרי זה בחזקת קבוע ולא שייך רוב וכמו שאמרו חז"ל בכתובות פ"ק גבי דאזיל איהו לגבה. וגם שכעת אנו דנין סתם מה ישא אם מהרוב אם מהמועט והיה מקום לומר דלא שייך בזה קבוע וכמו דקי"ל דאזלי' בתר רובא גבי מיאון וחליצה מצד שרוב אינן איילונית. מכל מקום התם שאני שאנו דנין על מה דאיתא קמן נפש א' ומכריעין בזה על פי רובא דעלמא שגם בהנהו דניידו יש ג"כ רוב בזה. ועל כל פנים יש בניידו בכל העולם הכרעה ע"י א' לבד משא"כ בזה שאין אנו דנין על נפש שלפנינו רק דנין כשיחזור הוא לישא אשה מה תפול בגורלו ובזה שייך קובע כנ"ל וצלע"ע. ואולי היינו טעמא שאין כופין בשלא ילדה. או ילדה ומתו בנים והזקינה ולפי הידוע במנהג הנשים אינה ראויה עוד לילד. שגם מדינא דש"ס אין כיפין בזה. וכמ"ש בב"י ז"ל סס"י קנ"ד בשם תשובת הרא"ש ז"ל ע"ש. ורק בשהתה עשר שנים יש תקנת חז"ל לגרש. גם כשמשורת הדין היה נכון להעלים עין בזה מצד ספק או ספיקות הנ"ל ויש עוד ספיקות אולי הוא מעצמו יתעורר מחר לגרש ואין אנו צריכין להזדקק בזה ומכל שכן להסוברים שאין כופין בשוטין רק בדברים שיש בזה עוד ספק אולי לא תועיל כלל כפיה בדברים (ומכ"ש אם כבר נזדקקו וזירזו בזה פעם אחת כמו שאירע כאן שזירזתי לאחד שאין לו בנים בדברי כבושים רבים ויש ג"כ ספק אולי אינו ראוי להוליד ויש כאן אחד שהוחזק בכמה נשים שהמניעה ממנו. ולא מנעו ממנו ילדה כיון שהיא אינה מצווה אפו"ר) ומכל שכן באריכות הגלות שעל פי הרוב אי אפשר להעמיד משפטי כדת על תלם על פי כפיות וכל שכן במי שיודעים בו שיודע מחיוב פו"ר אשר מצד חזקת כשרותו יש להוציאו מחזקת רוב מולידים ואולי אינו יכול להוליד

ועל כל פנים אולי לא תאבה אשה להנשא לו מחמת שסבורה שאולי לא יוכל להוליד ותאמר בעינא חוטרא כו' וגבי מה שהוא רק תקנה על ידי מנהג יש זכות:
כעין הנ"ל בספיקות אודות שהתה עשר שנים ולא ילדה כן הוא אודות רווקים ששוהים יותר מעשרים שנים ואינם נושאים. שבזה יש לומר שאולי מרגיש בעצמו שאינו בן בנים ואולי מהדר מעצמו בזה ואין מזדמן לו זיווג נכון ואולי לא ישמע גם אחר ההזהרה ואולי תזדמן לו בהחפזו שאינה בת בנים או שאיננה זיווגו ולא יהי' מהדר להו ומכל שכן בזה שלא נתפרש בדברי חז"ל להזדקק בזה ולכפות שמועילים אמתלאות הנ"ל לזכות על המנהג של העלמת עין ולפי סגנון הבריות לפעמים יש גרם ניגוד לכבוד התורה הק' אם יזדקקו לזה רבנים בקביעות ואולי על פי זה י"ל מ"ש החמ"ח והב"ש ז"ל לדייק אם שוהה עשר שנים חמור מנושא זקינה ע"ש בסי' א' שיש בזה פנים לכל צד כי מצד שפירשו חז"ל התקנ' לגרש גבי ששהתה עשר שנים מצד זה ששהתה חמיר טפי כי התקנה מפקעת מן הספיקות וכנ"ל גם נוטה שבראותה שהעיכוב ממנה תרצה להתגרש ממנו כמו שכל נשואי אשה המצוה שבזה מצדה הוא על ידי מה שהיא נעשית טפילה למצוה וכן הוא בזה כשתתגרש ויסובב על ידיה שיוליד הוא שיהי' לה גם כן שכר טוב מזה ויש צד שנושא זקינה חמיר טפי עכשיו שנתרפרפ' התקנה דכפיה לגרש על ידי מה ששהתה עשר שנים על ידי מנהג להעלים עין וכנ"ל וחושבים זה לספק שאולי עכשיו שב ואל תעשה עדיף כיון שעכשיו יש ספק אולי הכפיה רק בדברים או בשוטים ואם הכוונה בשוטים יש חשש שבכפיה בדברים קרוב להפסד מלשכר מצד מוטב יהי' שוגגים כו' (האיש שדברתי עמו מצד משהה עשר שנים ולא ילד וכנ"ל שמענו בו שכבר ידע היטב על פי רבים שאין בזה חרם דרגמ"ה ז"ל ושחיוב לגרש. וגם אם לא שמע מהפקעת חרם דרגמ"ה ז"ל בזה מכל מקום כבר ידע ודאי שחיוב לגרש ורצה להתפשר עמה בזה ליתן לה הרבה כן שמעתי מקודם ועל ידי זה הי' מה שזרזתיו בזה ומה שאמרתי לפניו שאין בזה חרם דרגמ"ה ז"ל קרוב לשכר כו') כן הוא לפעמים בצד מה רחוק משכר מלהפסד ומספק אי אפשר לכפות בשוטים ועל פי רוב אי אפשר לכפות בהגלות המר וכנ"ל ואחר שהמנהג רפרף הכפיה נושא זקינה חמיר טפי שמפקיע המצוה בידים. וגם היא לא תתרצה כל כך מהר להתגרש והוא לא ישא עליה כיון שנוטה לבצע וישא זקינה ועל ידי זקינה יותר מופלג ההולדה משעל ידי שהיה עשר שנים שמצוי בזה לפעמים שתוליד גם אחר ששהתה י' שנים וצלע"ע בזה וכדומה שבמדינות אלו כעת אין מצוי ילד נושא זקינה וכן הוא נכון:

סימן ב

סעיף י"א אודות במדינה אחת אשה ואחר כך במדינה אחרת. גדר מדינה בכך אולי ריחוק או שינוי מבטא קצת או שינוי מלכות ושרים או שינוי נימוסים שהרי בארץ הקדושה ג' ארצות והכל מלך אחד. ומכל מקום מצד מלכות גם כן יש לומר דהוה ליה ב' מדינות ובפרט בגבולים ביניהם עם קפידות ועיכובים. ומי שיותר נוטה שלא יוליד יש לומר ספק ספיקא לקולא היטב ומכל מקום מצד אחותה גופה לבניו או אשת אחיו רק אם אין לו בן י"ל ס"ס. ומכל מקום אולי לא פליג בזה:

סימן ה

סעיף יד בהגה (**נוצות מאווזות חיות**) מנהג העולם למרוט נוצות מאווזות קודם שנותנים אותם ללול שלהם להתפטם באמרם שעל ידי זה נעשים שמנים יותר וקורין אותן נוצות מיבשות לא שמעתי אם נוהגים כן אומות העולם כי לא שכיח כל כך שיפטמו הם אווזות וכבר כתבתי במק"א אודות בחקותיהם לא תלכו שכשיש ספק הוה ליה ספק ספיקא לקולא שמא יש תועלת בזה ושמא אין זה חק עובדי ע"א וכן הוא בזה ומצד צער בעלי חיים גם דקיימא לן שהוא מן התורה הק' מכל מקום כיון שהותר לצורך כל דהו של אדם למלאות רצונו בצד מה וכמ"ש במק"א כן יש לומר באולי בזה שכיון שעל כל פנים הנשים מסופקות אולי יש תועלת בזה (וגם שנוטלים במספר שנע מכל צד ומניחים שם נוצות בכל צד שעל ידי זה נוטה זה כעין סגנון ניחוש על כל זה כיון שכבר אפשר על פי שכל פשוט לתלות בזה צד תועלת יש לומר שהוא בבחינת סגולה על ידי צד אמתלא כל שהיא) ההפסת דיעה שלהן ע"י מריטה כדי שלא יצטערו בחששות מיעוט הפיטום וכדומה הוה ליה צורך אדם ודאי והיום הזהרתי בביתי שלא יעשו כן ומסתבר שלא יהי' גרעון הפיטום ע"י זה וכן הוא על צד היותר טוב ומכל מקום יש לומר כנ"ל לזכות:
(**עוד מצאתי**) מ"ש לעיל אודות צער בעלי חיים מי שנוסע עם עגלן ואומר לו שימהר ליסע גם אם אין לו שום צורך ושום צד תועלת בזה בשום אופן מכל מקום אין קפידא בזה כיון שכבר אפשר שימהר העגלן הנסיעה ע"י צעקה וקול וכדומה א"כ אינו פסיק רישא עכ"פ גם ל"ש בזה שליחות כל כך גם תמיד יש בזה צד תועלת באפשר:

סימן יג

סעיף יא (**מניקת חבירו עחמ"ח**) גם שכתוב באה"ע י"ג דצריך לקבל שבועה שלא יכנס לשם המשודך בין בהבחנה בין במעוברת ומניקה מכל מקום בגמלתו ויש אומדנא ברורה

שאי אפשר שיהי' חשש סכנה להולד רק שמכל מקום לא פלוג חז"ל ותיקנו שלא תנשא כל כ"ד חודש ואין זה רק בנשואין שיש על זה תקנה קבועה שייך בזה לא פלוג מה שאין כן לגבי שידוכין שאין על זה תקנת חז"ל רק שכתבו הפוסקים ז"ל שראוי למנוע לשמירה יתירה ולא שייך בזה לא פלוג שהרי כתבו שמהני כשמקבל על עצמו בשבועה גם שלגבי תקנת חז"ל שלא תיארס לא מהני שבועה וכמו שעל ידי שבועה סומכים את עצמם ומותרת לשדך את עצמה כן הוא על ידי שנגמל הילד ודכוותיה אומדנות ברורות ואולי גם בלא אומדנות ברורות יש להקל במניקה יותר מבהבחנה אודות שידוכים שמ"ש הפוסקים ז"ל שבועה עיקרו כתבו גבי הבחנה ושם יש חשש ביותר ומכל מקום משמעות הב"ש ז"ל וכן מלשון החמ"ח ז"ל משמע קצת שגם במניקה צריך להיות שבועה אך מכל מקום נראה שבמניקה קיל וצלע"ע היטב. ואודות חודש העיבור שכתב הט"ז ז"ל שכשכל החודש העיבור הוא חוץ להחשבון קיל יש בהלשון משמעות לכאן ולכאן כפי לשונו שהביא הב"ש ז"ל וכשקצת מהעיבור בתוך החשבון אין הכרע כל כך לפום רהיטא וצל"ע כעת בזה.

ואודות מ"ש שם כשגמלתו בחיי בעלה אם גירשה בעלה וגמלתו נראה דקיל יותר כיון שיש אומרים שגרושה מותרת להנשא ואולי הטעם שמועיל מה שגמלתו בחיי בעלה הוא מצד ששתק ומחל לה השיעבוד שעליה להניק ואולי לא שייך כן בגרושה שמה ששתק אולי אין מזה הכרע שמחל שהוא מרוחק ממנה גם קיימא לן שאין על גרושה שיעבוד כל כך וכבסי' פ"ב מכל מקום כשאין לו במה לזון בנו קיימא לן שם על פי כמה פוסקים ז"ל שהוא משועבדת ועל ידי זה יש לומר שקיימא לן שהיא בכלל מניקת חברו כיון שבצד מה יש עליה שיעבוד ועל ידי זה יש לומר דגרע מגמלתו ברצון בעלה כי בשעה שגמלתו לא הי' לו עליה כח למנוע כי רק כשאין לו במה לזונו מוטל עליה להנק וצלע"ע היטב ואולי הטעם שבחיי בעלה רחוק שתערום כדי להנשא אחר מיתתו תוך כ"ד חודש וגבי גרושה בחיי בעלה שייך גם כן ערמה ולפעמים גם כשלא נתגרשה כשידעה שתתגרש בלי ספק אולי חמור וכשהמיר בעלה אולי גם מה שהוא ידע ומחל לה שתגמול כי שעבוד דידה להבעל להניק זכות זה שייך להילד וכשבעלה פרק עול שייך זכותו להילד להדיעה בסי' פ"ב שכשאין להאב במה לשכור מניקת מחיובת הגרושה להניק ואולי לא אסרו חז"ל רק מניקת חברו כשמשועבדת להאב ולא זולת ובלא פלוג וצלע"ע היטב:

סימן יד

(**מתה אשתו**) אודות נשואים קודם שלש רגלים באבילות אשתו הקילו חז"ל בזה למי שלא קיים פו"ר או כשאין לו מי שישמשנו. נראה דקיל נמי בדיעבד ממניקת חברו או הבחנה דשם גם בדיעבד מפרישין ביניהם או ערוקי מה שאין כן בזה לא מצינו גם במי שנשא באיסור לקנסו בדיעבד כי זה קיל מהבחנה ומניקת בכמה מילי כנ"ל גם יש לומר שהטעם שלא קנסו בדיעבד הוא מצד שיכול לומר אי אפשי בשמושי המשרתים שבביתי ואין לי קורת רוח מהם ומי יוכל להשיב עליו על דברים שבלבו לזה נראה שאין זה בכלל מילי דרבנן שמנדין עליהן גם אין להתגרות בדיעבד עם שום אדם בזה כיון דגם אם ראית גנבתו בזה ותירוץ עמו לומר כנ"ל וכל שידוע שיודע מדברי חז"ל אין להזדקק בזה יותר וגם בדרך רחוקה יש לדון לזכות ואין חילול השם בזה. מה שכתבתי במקום אחר אודות מה שכ' בדגמ"ר דשמיני עצרת עולה למספר שלש רגלים לישא אחר אשתו אמר לי אחד כעת כעין ראיה לזה ממ"ש הפוסקים ז"ל שר"ה ויו"כ אינן כרגלים בזה שמשמע הא שמיני עצרת הוה רגל דהרי שמיני עצרת הוא לגבי פז"ר קש"ב רגל גמור יותר מר"ה ויו"כ ולגבי אבלות גם כן שמיני עצרת כרגל בפני עצמו. וראיתי כעת שאין מזה הכרע כל כך כי לפי הטעם שכתבו הפוסקים ז"ל שעל ידי שמחת הרגל הלב שוכח יש מקום לומר שכמו דשביעי של פסח שמחתו לאחדים עם שלפניו כן שמיני עצרת שמחתו לאחדים עם שלפניו ולגבי שמחה לא מנו חז"ל שמיני עצרת בפני עצמו וכמו ששמחת שביעי דפסח ויום א' דשבועות שקולים מצד שהימים שאין הפסק בינתים נחשבים כאחד אולי כן הוא בזה ורק לגבי ר"ה ויו"כ דקיימא לן שהם כרגלים לגבי אבלות והם זמנים בפני עצמם דמפסקי ביניהם ימים שאינם גם כחול המועד הי' מקום לומר שהם כרגלים לזה. לזה כתבו הפוסקים ז"ל שכיון שאין בהם חיוב שמחה כל כך אינן כרגלים לזה. וכן יש דיוק בלשון הפוסקים ז"ל שכתבו לא שנא קרובים כפסח ושבועות לא שנא רחוקים זה מזה ואלו הי' שמיני עצרת רגל בפני עצמו בזה הי' להם למנקט עדיפא מזה לא שנא קרובים כסוכות ושמיני עצרת וגם שהפוסקים ז"ל שנקטו לשון זה נקטוהו לגבי שני רגלים כי סבירא להו כר' יודה וי"ל דלגבי ב' רגלים בעי' ריחוק קצת מה שאין כן לגבי שלש רגלים לדידן על כל זה נראה שהמחמיר על עצמו בזה הוא עושה על צד היותר טוב. והסברא לחלק בין למאן דאמר שני רגלים בין לדידן דקיימא לן שלש רגלים אין לה טעם כל כך דכשם דלמאן דאמר שני רגלים אין שמיני עצרת רגל בפני עצמו לזה והיינו מטעם הנ"ל כיון שאין הפסק בזמן בלי שמחה בינתים כן הוא גם למאן דאמר שלש רגלים גם שיש הרחקה בין ב' מכל מקום מי יחלק בזה שלא להצריך הרחקה גם

כן בין כולם ומאי דנקטו ר"ה ויו"כ הוא לרבותא דהרי לגבי אבלות ר"ה ויו"כ מבטלים כל שלשים ושמיני עצרת אינו מבטל רק ז' ימים משום שיש לו תשלומין:

(במקום אחר כתבתי אודות תחנון אחר סוכות. וכעת אני רואה שנכון כמו שכ' בספר הק' חסד לאברהם ז"ל שלא לומר משום תשלומין שאחר שמיני עצרת לקרבנות דשמיני עצרת) וגם שכ' שם הטעם משום דמחמת הרגל אסור במה שאסור על ידי שלשים וע"ש בט"ז מכל מקום תיתי מהי תיתי כיון שיש בהלכה פנים דר"ה ויו"כ עדיף משמיני עצרת לזה נקטו רבותא יותר ומצד ברכה ושיר דשמיני עצרת רגל בפני עצמו לומר דהיינו שמחה בבחינת ברכת ה' תעשיר ולא יוסיף עצב ובבחינת שיר הוא שמחה מצד זה גם כן אין הכרע כל כך כי בכל שבת"ק יש ברכה ושיר ושמחה קצת ומכל מקום אין זה כשמחת הרגל שמבטל האהבה מהלב ומה ששרוי עם אשתו שרוי בשמחה וברגל כתיב ושמחת אתה וביתך. אך על כל זה כל מי שסומך את עצמו על מה שכ' בדגמ"ר כנ"ל אין להוציאו מגדר בעל נפש שבשלחן ערוך הק' כי יש עוד טעמים להקל שהרא"ש וטור ז"ל פסקו שני רגלים ובבאה"ט הביא בשם אגודה דר"ה כרגל ובדרכי משה ז"ל סי' שצ"ב כתב לגבי מלתא אחריתא דשם להורות כהרא"ש וטור ז"ל ע"ש גם נראה שמלבד מ"ש בדגמ"ר טעם להקל מצד שבמדינות אלו אין קידושין אלא תחת החופה (והוא תקנה גדולה נגד מה שאירעו ערבוביות בעניני קידושין בדרכי רמאות כידוע) מלבד זה נראה שאין מצוי גם אחד ממאה שלא יהי' לו צער על ידי איחור נשואין מצד איסור יחוד אין צריך לומר עם משרתת שבביתו או נשים אחרות הבאות לביתו אך גם אם בתו בביתו נהי שמותר לו להתיחד עמה מכל מקום איננה כמו שומר להתיר יחוד עם נשים אחרות ואין ענוי גדול מזה שהרי גם עם הרבה נשים אין היתר יחוד מה שאין כן אשתו עמו או שיוצאת ונכנסת והרי כאן הותר על ידי שאין לו מי שישמשנו וכמו שכ' בב"י ז"ל בזה לגבי שר שאמר שיוציא לחירות על ידי שישא אשה תיכף ע"ש ויש ליישב כל קושית הב"י ז"ל שם על תשובת מוהר"מ ז"ל שי"ל שכ' שאין זה כבנים קטנים להתיר גם תוך שלשים. שבזה לא מהני היתר שאין לו מי שישמשנו ובודאי הי' מבחין היטב בסגנון השר ההוא שלא הי' סמיכה על דבריו ויחזור ויתנהו בבית אסורין והי' יודע שהמאסר ההוא לא הי' בו שום אחריות ואין זה כשבי ולא כבנים קטנים ששם יש בזה לפעמים צד פקוח נפש לגמרי מה שאין כן במאסר ההוא ובפרט כמו שמפורסם עכשיו מאחר שבביתו של אדם או בבית חברו על פי ערבות ובפרט שמה לו לשר להבטיח להוציאו ממאסר על ידי מה שישא פלונית אין זה רק שהי' שם איזה חשש מכשול על ידי מה שידוע שאינם מקרבים אלא לצורך הנאתן ולזה החמיר מוהר"מ ז"ל וגם דברי ב"י ז"ל

נכונים בזה במאורע שהשבי הוא כסכנה ונוטה שהשר לא ישנה הבטחתו ואין חשש מכשול כנ"ל יש להתיר אחר שלשים והכל נכון:

סימן כ

סעיף א' (**שחבק ונשק עב"ש**) מ"ש הש"כ ז"ל בסי' קצ"ה ביו"ד ובסי' קנ"ז שאין איסור מן התורה הק' בקריבות כי אם דרך חיבת ביאה. נראה פשוט שגם בשיש בזה דרך חבה הרי זה כהנישוק לבנותיו ולאחיותיו וכבש"ב ז"ל שם. ורק דרך חיבת ביאה הוא האיסור. והיינו שבדעתו אז להתקרב אליה לביאה או שבדעתו הי' כן לולי איזה מניעה שיש לפי שעה לפניו והוא מצפה אחר שעה או שתים ביום ההוא לבוא אליה. מה שאין כן כשהוא בהיסח הדע' מלבוא אליה. יהי' מאיזה טעם שיהי' אין בזה חשש איסור תורה הק' לכ"ע ומטעם זה התיר הש"כ ז"ל בסימן קפ"ד בסמוך לווסתה כל הקריבות וכל שכן אם עבר ויסתה ובדקה את עצמה ולא בדקה את עצמה בעת ווסתה ממש שמחמיר הש"כ ז"ל בזה. שעל כל זה בקריבות מתיר כיון שיש היסח הדעת ליום או יומים בהחלט מלבוא אליה. הרי זה כנישוק ידי בנותיו. ומכל מקום נראה דלגבי קריבות די כשמוחלת לו גם דלגבי עונה יש חשש כשאומרת שמוחלת לאחר שביקש ממנה כבאה"ע סי' ע"ו. כל זה לגבי מה שאמרו חז"ל ופקדת נווך כו' שנכון בנישוק וקריבות לפיוס. פשיטא דדי בזה במה שאומר לה שתמחול כי אין לך דברי רצוי ופיוס יותר מזה ועדיף משארי קריבות ונכון להחמיר על עצמו מקריבות. בסמוך ווסתה או כשלא בדקה בשעת ווסתה וכנ"ל. כן הוא על צד היותר טוב:

כתבתי במק"א שיכול להיות שאסור קריבה לאשת איש ולעריות גם שלא בדרך חבת תאוה. על כל פנים מדרבנן ואין ראיה ממה שאמרו חז"ל מנשק לבנתיה ולאחוותיה כי אולי כמו שביחוד חילקו חז"ל בין בתו לשארי עריות מצד דנקרינהו לעיניה דלא ליתגרו בקרבתיה. ואין חשש תגבורת תאוה על ידי יחוד כן הוא באולי אודות נגיעת אברים. שכיון שלהרמב"ם ז"ל כל שהוא דרך חבת תאוה אסור מן התורה הק'. גם מי שאינו עושה מצד חבת תאוה מכל מקום הרי חשש התקלה קרוב שאולי כמעט יהי' לבו נוטה לתאוה ויותפס באיסור דאורייתא והרי גם בעומדו בפני רבים אין רואה מחשבתו היאך היא ויש חשש מים גנובים בנטיית מחשבתו המיוחדת רק בו ואין איש רואה מחשבתו וכמו שאסרו יחוד גם דאיסורי לאוין ודפנויה. מצד חשש התאוה. כן ראוי לאסור קריבה שכשתהי' מחשבתו נוטה לתאוה יהי' איסור דאורייתא ח"ו. ומעין מניעת יבום מחשש כוונה שלא לשם יבום. גם דניחא ליה לאינש למעבד מצוה. מכל מקום יש חשש נטיה

לתאוה. מה שאין כן בבתו ודכוותה כמו שלא חששו בה ביחוד כן אין חשש בנישוק ולא שייך שום מדת חסידות לחשוש בזה. ועל פי זה הי' מקום ליישב דברי הב"י ז"ל ביו"ד סס"ו קצ"ה שתמה עליהם הש"כ ז"ל ומ"ש הב"ש ז"ל ר"ס כ' אינו ישוב מספיק כל כך כי י"ל שעל ידי שהרמב"ן ז"ל חשב שמ"ש הרמב"ם ז"ל באיסור קריבה כתב בשגיאה על ידי זה סבר שכוונתו הי' גם שלא בדרך תאוה ולפי זה אין מקום לישב ההיא לבנתיה ולאחוותיה מה שאין כן אם אנו באים לחשוש למ"ש הרמב"ם ז"ל בזה שאין זה באפשר כי אם כשנפרש כוונתו בדרך תאוה דוקא. הרי במקים סכנה למשש דפק אין צד חשש על ידי זה. ולהנ"ל יש שכוונת הב"י ז"ל שכיון כבדרך תאוה יש איסור דאוריית' להרמב"ם ז"ל יש מקום לאסור מישוש דפק גם במקום הכנה כשאינו בטוח בעצמו מנטיה לתאוה. כיון שלהרמב"ם ז"ל קריבה דרך תאוה הוא אביזרא דגלוי עריות שיהרג ולא יעבור. וגם שמשמע מהש"כ ז"ל בקנ"ז סק"י שאיסור ערוה דרבנן לא שייך בו יהרג ולא יעבור. רק יעבור ולא יהרג. מכל מקום נהי שמצד איסור דרבנן שכנ"ל אין לאסור מישוש דג"ק כשאין שם רופא אחר במקום סכנה. מכל מקום כשהרופא נוטה אצלו שלא יעצור כח לכבוש היצר מנטות לתאוה רגע פשיטא ששייך בו איסור גם במקום סכנה ואמרו חז"ל גבי שמחת בית השואבה שגם בשעת אנינות יש חשש יצר. ואולי גם בספק שקיל גם שספק פקוח נפש דוחה ודאן של כל האיסורים ושייך כן באולי גם בג' החמורות שספיקם נדחה על כל פנים מפני ודאי פקוח נפש או אולי גם מפני ספק פקוח נפש. כיון דלגבי פקוח נפש גילתה התורה הק' להדיא שספיקו כודאי. מה שאין כן בג' החמורות גם דקיימא לן שספק דאוריית' מדאוריית' לחומרא מכל מקים קיל ספק מודאי כי לספק חזיא עוד לאיצטריפי ספק ומותר וקרבן שעל ספק משונה מקרבן שעל ודאי גם בהחמורות. ועל ידי זה מסברא ספק פקוח נפש דוחה ספק ג' החמורות גם בסגנון מש"ה כאשר יקום כו' נפש כו' שמשם נלמד שגילוי עריות כשפיכת דמים שמסברא יהרג ולא יעבור משום מאי חזית כו' והרי ודאי של פקוח נפש דידיה מסברא דוחה ספק פקוח נפש דאחרים וכן היא בספק גלוי עריות ומכל מקים צע"ע. אך על כל זה לגבי איסור דרבנן שהוא לשמירה מנטיה למה שהוא איסור דאוריית' יש לומר שחז"ל חזקו תקנתם כודאי של תורה. וכעין מ"ש הש"כ ז"ל בכלל ספק ספיקא בשם האו"ה ז"ל גבי ספק דאוריית' כודאי על ידי תקנת חז"ל ע"ש גבי גבינה. ולפי זה היו מיושבים דברי הב"י ז"ל היטב. שחשש לסברת הרמב"ם ז"ל לגבי דפק מה שאין כן להרמב"ן ז"ל שאין דררא דאוריית' בקרובה גם בכוונת תאוה גם שאולי גם הוא מודה שעל כל פנים מדרבנן אסור גם שלא בכוונת תאוה בזילת בתו ודכוותה מכל מקום הרי בגלוי עריות

דרבנן יעבור ולא יהרג ומותר בפקוח נפש וכעת צל"ע בכל זה ואולי גם הרמב"ן ז"ל מודה שלכוונת תאוה יש איסור דאוריית' וכדמוכח בסוף פרק בן סורר ומורה. וכמ"ש הר"ן ז"ל הביאו הב"ש ז"ל שם גם כן. ומכל מקום פליג על הרמב"ם ז"ל במנין מצוה זו מצד שהרמב"ם ז"ל קבע איסור זה על פי מש"ה לא תקרבו כו' והרמב"ן ז"ל סבירא ליה שלא תקרבו לא קאי על זה כלל. ומאי שמשמע בס"פ בן סורר ומורה שיש איסור בהנ"ל מן התורה הק'. יש לומר שהוא מצד מש"ה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. וגם הוא מודה שהיינו רק בחייבי כריתות או מיתת בית דין שזה לזנות המפורש לאיסור בחומרא יותר וגם דלגבי כהן יש זונה על ידי איסור לאוין. מכל מקום לשון פסוק הנ"ל אין לתפוס בו רק מה שגורם ממזרות ואין קידושין תופסין שעל ידי זה הוא זנות ביותר ושלא בכוונת תאוה אולי להרמב"ן ז"ל מותר גם בכל העריות. ואולי מדרבנן אסור בקצתן כנ"ל. ואולי יש מקום לומר שהרמב"ן סבירא ליה שגם בגלוי עריות מדרבנן גם כן לא שייך יעבור ולא יהרג. וניחא מה שאמרו חז"ל בס"פ בן סו"מ בשלמא כו'. ומכל מקום במישוש דפק אין לחשוש לכוונת תאוה כל שלכוונת תאוה גם כן אין איסור רק מדרבנן כי אין להחמיר בספק דרבנן על כל פנים לפקוח נפש. ואולי יש לומר שגם לסבר' שאמרו בשלמא כו' גם כן הכוונה משום מגדר מלתא הוראת שעה לבד רק שמעיקר' סבירא ליה שבפניה לא שייך כלל מגדר מלתא גם בזמן שפרוצים שם באיסור. ותירצו שגם בפניה שייך מגדר מלתא על פי תקנה להוראת שעה. להצל מפגם משפחה. או גדר פרצה כמש"א שם וכ"כ בב"ש ז"ל שם שהי' למגדר מלתא וכיון שהי' בשב ואל תעשה פשיטא שיכולים לתקן גם לעבור על מצוה דאוריית' אך כ' בספה"ק בשו"ת רבות שגם בקום ועשה יכולים להעניש מיתה למי שאין החיוב עליו בשום עונש מהתורה הק' מצד הוראת שעה למגדר וצלע"ע כעת:

ואולי האיסור שלא להרהר ביום כדי שלא יבא לטומאה כו' שיש משונים זה בכלל מצוות לא תעשה. אולי אינו רק בהרהור בעריות או על כל פנים בזולת אשתו. מה שאין כן באשתו לא שייך חשש איסור בזה באולי. כי גם בנדתה מכל מקום קיימא לן שהוה ליה פת בסלו. ועל ידי זה אין חשש שיבואהו ההרהור לטומאה בלילה. כי אין התאוה שולטת רק במה שאין בידו. וכלשון חז"ל מי שיש לו אלפים דינרים דומה בעיניו כמלתא זוטרת' מה שאין כן הרהור בזולת אשתו כיון ששולח תאותו למה שאיננו שלו ואינו פת בסלו התאוה גוברת עליו ויש חשש שיבוא לידי טומאה בלילה על ידי שהמשיל על עצמו התאוה וגירה יצר אנפשו ואולי מכל מקום אין האיסור רק לגבי עריות שהוא מזימה בל יוכלו והוה ליה בלי פת בסלו לגמרי. אך על כל פנים מדת חסידות שלא להרהר ושלא

להסתכל כלל גם באשתו כידוע מלשון חז"ל בדוכתי טובא. והרשב"א ז"ל כתב בהקדמת תורת הבית. התאוות וכל הנשים דיין שעתן. וקאי אנשותיו של כל אחד ואחד. ואם איסור הנ"ל רק על זולת אשתו. מיושב יותר מה שמנעו חז"ל הסתכלות בנשים ובגדיהן ולא באשתו ובגדיה. ואמרו חז"ל שבלא אשתו בלא חומה דהצלה מהרהורים. אך גם הרהור אסור גם באשתו בנדתה. מכל מקום יש לומר שעל ידי שמחה בחלקו שהיא פת בסלו אין התאוה שולטת וצלע"ע כעת היטב:

שוב ראיתי בספר המצוות הק' ומשמע מדברי הרמב"ן ז"ל שם. שיש איסור קרובה מצד חצי שיעור שאסור מן התורה הק'. ולכך כל שמתהני מאיסורא אסירא. לפי זה מיושב ההיא דס"פ בן סו"מ כיון שיש איסור דאורייתא או אולי איסור רק מדרבנן ולא הוזכר מצד ולא תתורו כנ"ל. ובההיא דהוא בבגדו משמע שאין שם כוונת תאוה ומכל מקום סבירא ליה להרמב"ן ז"ל דאיכא איסורא מהתורה הק' ולפי מה שכתב הש"כ ז"ל בפשיטות שבלא כוונת תאוה מודה הרמב"ם ז"ל שאין אסור מהתורה הק'. אין ראיית הרמב"ן ז"ל משבת י"ג מכרעת כלל נגד הרמב"ם ז"ל ומכל מקום יש לומר שכוונתו רק מלשון חז"ל לא אסרו אלא כו' שמשמע דהיינו קריבה היינו גלוי עריות. והרב בעל מגילת אסתר ז"ל שם כתב לפרש לשון חז"ל שם שהכוונה למעט רק בבגדיהם שהוא רחוק מצד גלוי עריות. ומ"ש לעיל שנישוק לבנתיה ולאחוותיה הי' כעין היתר יחוד עם בתו. צריך לומר שגם דלגבי יחוד שוה אחותו עם שערי עריות ואסור. מכל מקום לגבי נישוק גם אחותו קילא ואין בה חשש כוונת תאוה. ואולי יש לומר שהנישוק הי' קודם תקנת חז"ל לאסור מדרבנן על ידי חשש כוונת תאוה. ואחר כך הדר ביה עולא ז"ל גופיה ואמר סחור סחור כו'. וכ"כ בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל פ"ז בסנהדרין שעולא ז"ל הדר ביה והי' התקנה אז לאיסור באולי ומההיא דקידושין דף פ"א בת ברתיה יש לומר שבתו ובת בתו ובת בנו שוים להיתר גם לגבי יחוד ולזה לא שייך בהו חשש תאוה כלל. וצלע"ע כעת אודות יחוד בבת בת. ומ"ש לעיל אודות שלא להרהר ביום הנה משמעות לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ז דסנהדרין וכן בשארי פוסקים ז"ל שהוא שהרהור פנויה גם כן אסור והתוספת בע"א י"ז כתבו שהוא איסור דאוריית' ועל כל פנים קרובות דתאוות אין להקל וצלע"ע היטב:

הפרי חדש ז"ל באו"ח תס"ג כתב שחצי שיעור בבל יראה אסור מן התורה הק' באולי. נראה שכוונתו מצד שיש אומרים שהתורה הק' אסרה בל יראה מצד דלמא אתי למיכל מניה. וכיון שבאכילה שייך חזו לאיצטרופי ממילא חצי שיעור אסור בבל יראה גם דלא שייך ביה חזי לאיצטרופי וכנ"ל במק"א ובקריבה הנ"ל דשייך חזיא לאיצטרופי שייך

חצי שיעור גם להרמב"ן ז"ל ומכל מקום כתב שם בדרך ספק כי אולי אינו התחלה כלל דהאיסור וצלע"ע היטב:

סימן כא

סעי' ה' (**והצעת המטה**) אודות הצעה המטה והבאת אוכלים ומשקים לשלחן על ידי משרתת נוהגים להקל מצד שסומכים על הסוברים שכשיש שם רבים אין קפידא בזה. וכן הוא כשאשתו עמו שאין קפידא וכן בכל אופן דלא שייך איסור יחוד. ומכל מקום נכון להזהר שלא תציע לפניו. וכן אם עוצם עיניו בשעת ההצעה. ובשעת הבאת האוכלים והמשקים להשלחן אולי על ידי זה אין עוד חשש לכ"ע. ונכון לעשות כן כשנזכר ולשון חז"ל ב' שפחות אינה מצעת המטה משמע שמותר על ידי שפחה ואולי יש לומר דהיינו שלא בפניו או על ידי העצמת עיניו וגם שהרמב"ם ז"ל כלל כן באיסור קריבות מכל מקום נראה שמודה שאין בזה חשש כשאשתו עמו כי אין בזה איסור דאורייתא לכ"ע וחז"ל אמרו רק אסמכתא בעלמא ואין חוששין בזה לכוונת תאוה ואולי בסגנון תאוות גם כן אין בזה איסור דאורייתא לכ"ע ואולי כמו שביחוד אין חשש תאוה כשאשתו עמו וגם כשהיא נדה כיון שהיא פת בסלו. וכמ"ש בקונטרס אחרון דשו"ת מוהרמ"א ז"ל שנדה היא פת בסלו לגמרי וכן הוא בכל גווני דלא שייך איסור יחוד שאין אז חשש תאוות. וכן אין לחשוש מצדה שמא יהיה בה נטיה לתאוו' גם שהאיסור שוה על שניהם וכמו שאין חוששין ביחוד כשאשתו עמו שיהיה תאוה מצד האשה שמיחד עמה וצלע"ע. אולי כמו שמועיל בנדה שתושיט מאכל ומשקה לאישה על השלחן ביד שמאלית אולי כן הוא אודות פנויה או אשת איש להסוברי' שגם בהן שייך מניעת הושטה וכן שייך מדת חסידות להזהר כשאפשר בקל גם שיש שם רבים ובהושטה ביד שמאלית אולי קיל במדת חסידות היטב:

סעי' ו' (**אין שואלין**) נוהגים לומר לנשים כשנכנסים תיבה שהוא כעין בקשות טובה. והן משיבות. ובקידושין ע"ו משמע ששייך במה שמשיבה על שאלת שלום קול ערוה וכן הביא בב"ש ז"ל ואולי כמ"ש הפוסקים ז"ל לגבי שאלת שלום דאבל שעכשיו לא שייך שאלת שלום. כן הוא בזה ובש"ס לא הקפידו רק לגבי שלום ולא בלשונות הנהוגים כעת: הנהוג לילך אחר מילה לומר להיולדת מז"ט. היינו מצד שאין זה בחינת סגנון שאלת שלום אשה שיש למנוע. רק הוא בקשת תפילה שיהי' למז"ט גם אל משפחת האם כי חז"ל אמרו סתם נולד בן באותה משפחה נתרפאה כל המשפחה וגם דכתיב למשפחותם לבית אבותם מכל מקום כתיב גם כן איש יודי איש ימיני ואמרו חז"ל שהיינו שהי' משני

שבטים. ומדהוזכר כן לגבי חיוב המוטל בסיפור ישועת השי"ת משמע שחל זכות אבות גם מצד האם בדורותיה למעלה. ושייך גם כן ברא מזכה אבא גם לגבי משפחת האם למעלה ולזה יש כיבוד אם גם כן על ידי תורה ומעשים טובים של הבן אחר מותה כידוע ממנהג עם בני ישראל באמירת קדיש ולהתפלל והרי מדה טובה קיימא לן שהיא מרובה ולזה נראה שרק אב ממשיך פקידה על רבעים כשמעשה אבותיהם בידיהם כלשון הפסוק עון אבות כו' וכתיב אבותינו חטאו כו' מה שאין כן מצד אם אין פקידה נמשכת לדורותיה אחריה בשום אופן ובמדה טובה יש חסד לאלפים בין מצד אב בין מצד אמהות וכן הוא בבחינת נתרפאה כל המשפחה וכתבתי במק"א שכל מה שאינו שאלת שלום על דעת חבה אינו בכלל מניעת שאלת שלום אשה וכמו שנוהגים לדרוש שלום נשים ומה יעשה בהן בבריאות ובכצלחה ונוהגים להתפלל עבורן ולברכן ובפרט שגם שאלת שלום דידן קיל עוד יותר משאלת שלום שבימי חז"ל לגבי תוך י"ב חודש כמפורש בש"ע אך מכל מקום איני נהוג לילך בשביל כך לבד באם אוכל למנוע את עצמי לפי דיעות הבריות וכשאני הולך לסעודת ברית מילה אני אומר ב' פעמים מזל טוב שם ומסתמא היא עונה ברוכים תהיו ואין ברכתה קלה בעיני ביום שמחתה במצוה וכמו שהמזל טוב לה כולל למשפחתה אולי כן ענייתה ברוכים תהיו הוא במקום אמירת כל משפחתה ויום ההוא הוא תחילת ימי טוהר של יולדת זכר שמורה בחינת היפוך מדת הדין למדת הרחמים בבחינת נעשה חלב כמ"ש המג"א ז"ל ושייך בזה בחינת וחסידך יברכוכה ששייכת ברכה לבחינת חסדים ובבחינת ברכת כהנים אנשי חסד וגם כשהסעודה למנחה כמו בשבת"ק. אני סומך את עצמי על מה שאני אומר כמה פעמים מז"ט אז בבואי להסעודה. ויש לזה טעם קצת שאם היו ממהרים לילך לומר מז"ט בשחרית שבת"ק (באיש מסיום בעירו שייך כן כי מרגישים בבואו ומסתמא עונים לו ברוך תהי' באומרו בשעת סעודה מז"ט מה שאין אנשים שאינם מסוימים ובאים רבים בפעם אחד טוב להם יותר לילך בשחרית שאז הם אנשים מעטים וכל אחד ואחד ניכר ומסוים בבואו ועל כל פנים בעת אומרו ועונים לכל אחד ואחד בפני עצמו היטב מה שאין כן למנחה להחפזון ולבואם בערבוביא ובפעם אחד) הי' משמעות מזה שהוא בחינת שאלת שלום ששייך בו בקש שלום ורדפהו חוץ ממקומך דהיינו גם כן בחינת חפזון ומהירות וכשאיני הולך לסעודת ברית מילה אני סומך את עצמי על אמירתי מז"ט כמה פעמים בביהכ"נ הק' וכוונתי לכל המשפחות ומסתמא הנשמות של כל משפחות האם משיבים ברכה למעוררים עליהם מזלא טבא והנשמות יש להן כח שיחה טובה וגם אין אומר ואין דברים להם בזה בכל

הארץ קום הקו של חסד וברכה בזה מסתמא ואז אני ככל רוב בני העיר שאינם נהוגים לילך לומר מז"ט ורק הקרואים וקרובים הולכים:

(**עוד מצאתי**) מה שכתבתי במק"א אודות להתפלל עבור אשה גם בפניה שאין כשאלת שלום אשה הנה שלא בפניה פשיטא שאין חשש כלל ואדרבא מוטל להתפלל וגם שיודעת מזה. אך גם בפניה אין חשש וכמפורש גבי אליהו הנביא ע"ה ואלישע הנביא ע"ה שהתפללו בעד הנשים הצרפית ושונמית ז"ל וכדומה ומשמע שהי' תפילותיהם בפניהן (ובבחינת בנים לבניך שלום הרי הבקשה להיות לה בנים היא תפילה על שלומה. וכן בבחינת חלב חטים ישביעך שלום גבולך הרי הבקשה על פרנסה היא גם כן בגדר תפילה על שלום) אלא ודאי שרק דרישת שלום בסגנון דרישה הנהוגה בעולם להראות אהבה זה לזה רק זה מהנמנע לנשים. ולזה המנהג פשוט שילכו לומר מז"ט להיולדת אחר המילה וכן אומרים מז"ט בשעת נשואין לנשים וכדומה ורק דרישת שלום הוא בחינת אהבה ביותר בבחינת מש"ה למען אחי ורעי אדברה נא שלום שזה מורה על אחוות וריעות. וזה נמנע מצד קירוב הדעת בבחינת שלום לרחוק ולקרוב. מה שאין כן זולת זה נכון להתפלל עבורן היטב:

וכן מה שנוהגים לברך הקרובות בנות אחיו ואחותיו וכדומה בנשיאת כפים על גבי ראשיהן. כל שאין קירוב בשר יד ליד. גם המקומות המגולים ואין בשר נוגע לבשר אין קפידא כי לא מצינו רק בבחינת מה שאמרו חז"ל המרצה מעות כו' ליהנות כו' יד ליד כו' וגם שהסתכלות נמנע גם על מלבושים כשמכירם ומכירה בצורתה הסתכלות הוא בחינת סרסור הראשון בבחי' ולא תתורו כו' עיניכם ובבחינת לא חזית אריה כו' מה שאין כן נגיעה דכתיב לשון כל הנוגע בה כו' מה שאין כן מלבוש איננה בכלל זה והרי רק בנדה ההרחקה יתרה מבזולת כידוע מהיתר אכילה בקערה אחת עם אשת איש וכדומה וגם באשתו נדה אין קפידא לפעמים בנגיעה בבגד שעליה וגבי מתון ת' זוזי שויא משך בגד מעל אשה שסבר שהוא אשת איש ושהי' לו לחשוש שמא היא גויה ובדררא דאיסרא ודאי הי' חושש בכל אפשריות ורק לגבי ממון לא חשש על ידי אהבת המצוות בבחינת יתן כל הון ביתו כו' ובסוכה אמרו חז"ל שאין הפרש בזה מצד טרדתו בניגוד להרהורי תאוה כמ"ש שם ראיה מההספד וחז"ל נקטו המרצה מעות מידו לידי אשה כו' שזה לא סגי בלא נגיעה בשר לבשר ולא נקטו המושיט מידו איזה לבוש וההפרש בין הסתכלות לנגיעה יבואר ממלבושים ניכרים של יודעה ומכירה דלית דחש מלטלטלם ומלתקנם בידיו אלא ודאי שהסתכלות חמור טפי ואלו הי' בזה דררא דאיסורא לא הי' התנא הקדוש מרכב לכלה כי דררא דאיסור הוא בלא פלוג אך נגיעה בלבוש אין בה קפידא ורק בחינת

ארכב אכתפיה שגם שלא נקבע על זה איסור קבוע מכל מקום אמר שאי לא דמיא עלייהו ככשורא ימנעו מפועל ההוא שהוא צד התגרות ביצר לפעמים כי יש בזה מעין חיבוק מה שאין כן זולת זה:

האחרונים ז"ל אסרו לכתוב ותאמר שלום לזוגתך ויש נוהגים לכתוב מזוגתי לזוגתך שלום וכן הייתי נוהג כמה פעמים וגם שלא ראיתי כעת מפורש בזה להיתר. מכל מקום מסברא נראה שכן הוא שכמו ששלוחו כוותיה ואסור לכתוב ותאמר שלום לזוגתך משום שאמירתו של הבעל הוא בשליחותו כן הוא מה שהאשה עושה לבעלה שליח לדרוש שלום בגינה. שהרי זה רק כאשה דורשת שלום אשה ולא יותר ועל ידי זה גם כשלא שמע כלל מאשתו וכותב כן מסתמא כי כשיאמר לה שתעשה כן בטוח שתצייתנו בזה זכין לאדם שלא בפניו כיון שדרישת שלום לעם בני ישראל בפרטות הוא מצוה וזכות ולומר לאשתי שתדרוש בגינה בשלום חברתה פשיטא שאין קפידא בזה שהרי איננו אומר לדרוש על שמו ולא שייך בזה שליחות רק מיועץ ומזכיר אשתו שתעשה מצד עצמה ולזה נוהגים כנ"ל ויש נוהגים לכתוב זוגתי פורסת שלום זוגתך וזה קיל יותר שיש בזה משמעות שאלה על שלום שעד כה ובזה כ' להקל על ידי בעלה וכמש"ה איה שרה אשתך וגם שכתבתי לעיל לחלק בין שלום לשארי דברים טובות ובקשות מכל מקום בחינת איה אשתך הוא ממש כשאלה על שלום ואמרו חז"ל וכי דרכו של בועז לשאול על נשים ולמה זה ישאל עליה אם לא בבחינת שאלה על שלומה שהיא קירוב הדעת וכדי להמנע ממחזי כשיקרא יש עדיפותא בלשון מזוגתי לזוגתך ד"ש או פ"ש כי לשון זה סובל שהסתמיות הוא כמפורש ודרישת או פריסת שלום משמע גם כן לשון שאלה על שלעבר ד"ש הוא מלשון דרשו שלום העיר והתפללו שמשמע קצת שהדרישה היא על שלעבר ופ"ש הוא מבחינת פורס סוכת שלום וגם שזה נוטה לעתיד להמשיך השלום עליהם יש בו גם כן בחינת לשעבר בבחינת מפרש שיחתו דהיינו שלום בפירוש אתמר ומכל מקום השלום היינו על לשעבר אך מאשה לאשה ממילא ההיתר פשוט וכנהוג היטב:

נראה שבן שואל לשלום אמו הנשואה לאביו חורגו וכן אב לבתו הנשואה בלי שום חשש כמו מאיש לאיש וגם שלא ראיתי כעת מפורש כן מכל מקום מסברא כן הוא שאם לגבי יחוד היותר חמור לאיסור בדררא דאורייתא ותקנה קדומה קבועה אב ובת אם ובן הם כאיש ואיש כל שכן בזה:

נראה שבת בנו ובת בתו ולהלן ואם אביו ואם אמו ולמעלה לגבי יחוד שוה לבן ואם ואב ובת וממילא כן הוא לגבי דרישת שלום כנ"ל וכן לגבי קטן וקטנה שאין בהם איסור יחוד שוה גבול זה גם כן לגבי הנ"ל לגבי דרישת שלום גם דדרישת שלום אסור גם ברבים מכל

מקום בזה שווים יחוד ודרישת שלום זה לזה במכ"ש כנ"ל ורק לגבי מה שרבים עומדים שם בשעה ההוא וגם בעלה שאני דרישת שלום כי הוא קירוב הדעת ליומא אוחרא מה שאין כן קטן וקטנה מותר:

סימן כב

סעי' א' (**חוץ מהאם עם בנה**) לא נתפרש אודות יחוד עם אם אמו הרי זה כאמו ואגב שיטפא הזהרתי היום אחד מיחוד כיון שנסעה אשתו ממנו ואמרתי לו שיקח שומר. ואחר כך נזכרתי שאולי אם אמו היא כאמו בזה וצל"ע בזה ולכאורה לפי הטעם שכתב רש"י ז"ל שעל ידי שאנשי כנסת הגדולה ז"ל הועילו דלא ליתגרי בקרבתיה על ידי זה מותר היחוד עם אמו לפי זה יש לומר שאם אמו בכלל קרבתיה בזה כאמו ולפי מה שאמרו חז"ל רמז כי יסיתך בן אמך יש לומר שבעינן קרא כדכתיב ואין לדרוש טעמא דקרא בזה ורק אמו התירתה התורה הק' וצל"ע היטב. ומוהרש"א ז"ל בחידושי אגדות יומא גבי דלא יתגרי בקרבתא כתב שהוא שלא יוסיף בזה גירוי ומכל מקום צריך שמירה כמו גבי אחרים. כדאשכחן גבי בתו ע"ש נראה שכוונתו אליבא דשמואל ז"ל בסוף קידושין שמחמיר בבתו וגם באמו ונקיט מוהרש"א ז"ל בתו משום ששם אמר שמואל ז"ל תנאי הוא. והביא ראיה מר' מאיר ז"ל שאמר הזהרו בי מפני בתי והיינו דנקיט מוהרש"א ז"ל בת ומכל מקום גם באם מחמיר שמואל ז"ל מש"א שם הזהרו בי מפני כלתי לכאורה אינו שייך לדשמואל ז"ל שכ"ע מודים בזה ואולי הכוונה גם שהי' בנו בעלה בעיר אך לפי זה ממילא אין ראיה דפליגי שהרי ודאי שהחמיר על עצמו במדת חסידות ואולי מ"ש שם שלא בעדים לא היינו למעט גם בעלה בעיר ושצ"ל ב' עדים. ומכל מקים אין רמז שמפני כלתי היינו בבעלה בעיר ולומר שכלתו כבתו כיון שאין אדם נמנע מלקרוא כלתו בתו. אין זה נראה מכל הפוסקים ז"ל שכולם לא התירו רק בתו. ומשמע דכלתו אסורה ואולי שמואל ז"ל לדידיה הי' בתו שוה עם כלתו ולזה הביא ראיה מכלתו לגבי אם ובת גם כן. וצלע"ע ומה שכתב רש"י ז"ל שם טעם משום האנשי כנסת הגדולה ז"ל וכן הוא בהר"ן ז"ל שם צל"ע שהרי בש"ס נקטו אסמכתא מיסיתך כו' וצ"ל שכיון שאין האסמכתא רק לגבי אם וטעם היתר בת לא נתפרש לזה כתב טעם זה כי בן מצוי אצל אמו ולא בת אצל אביה רק אצל אמה כמו שאמרו חז"ל. וצריך לומר שקודם בית שני הי' אסור יחוד דבת (ודאם אולי הי' מותר מצד האסמכתא גם אז בלי הבחנה בטעם בזה) וכיון שהתקנה הייתה רק משום שמירה הי' הכל רק לפי הזמנים. וחמותו דנקטו חז"ל גבי התלמוד נראה שזה רק מצד שהוא לגלג גם על איסור יחוד חמותו וצלע"ע ועל כל פנים גם המחמירים ביחוד

כל עריות ודאי דסבירא להו שהועילו אנשי כנסת הגדולה ע"ה לגבי קריבות וצ"ל כמ"ש מוהרש"א ז"ל שהועילו שלא יוסיף גירוי בזה וכוונת מוהרש"א ז"ל בזה היא רק אליביה דהמחמירים מה שאין כן להמקילים דקיימא לן כוותייהו הכוונה שלא יהי' שום גרוי כלל ולא הסתה כלל כל דהיא לגבי קרובות ומכל מקים נראה שהועילו לגבי כל הקרוב הקרוב יותר בהדרגה יתירה בסילוק (חסר תיבה) ולזה אין היתר יחוד רק באם ובת. ואולי מכל מקום כמו שבן רגיל עם אמו כן בת עם אביה. ושייך גם בזה האסמכתא מצד ההבחנה בהטעם מצד הרגילות ומ"ש רש"י ז"ל מצד אנשי כנסת הגדולה ע"ה היינו רק לגבי שעם אם ובת מותר לדור וכדמשמע במשנה גם כן שרק לישן בקירוב בשר אסור בשהגדילו ולזה אין הכרע מהפסוק ומכל מקום מותר מצד אנשי כנסת הגדולה ע"ה. וכן הוצרך לטעם זה משום שהתירו יחוד דאחותו שאין לזה אסמכתא ומכל מקום אין ללמוד בזה חוץ מאלו ומה שהועילו אנשי כנסת הגדולה ע"ה לגבי כל הקרובות היינו כמו שכתב מוהרש"א ז"ל שעל כל פנים לא יוסיף ומדר' מאיר ז"ל שכן הוא לדידיה גם הבת נשמע לרבנן ז"ל שכן הוא לדידהו לגבי כל חוץ מאם ובת ואחות ואולי באם ובת לא הי' גרוי גם קודם בית שני ועל כל פנים הי' מקום לומר שאפישי פלוגתא לא מפשינין וכ"ע מודים שאסור יחוד דאם אמו ויש גם כן מקום לומר שלגבי ריחוק הדעת מהסתה הוא כר"ש גם דלגבי קורבה הוא להיפוך כידוע מק"ו דבתו מבת בתו וצלע"ע היטב. גם אני מסופק אם כשעמו בבית אמו או בתו אם על ידי זה לא שייך יחוד בבית ההוא באשה אחרת כי כיון שאין חשש לגבי אמו הרי היא כתינוקת שיש על ידיה שמירה. או אולי יש לדקדק ממה שאמרו חז"ל אשתו משמרתו שמשמע דוקא אשתו וכן ב' יבמות או צרות אינן מחפות מה שאין כן בזה נהי דליכא גרוי לבת ואם ולא חימוד מכל מקום אין בזה שמירה כי מחפות וצל"ע וכן אודות מדת חסידית שיש להרחיק את עצמו מכל קרובות גם אם ובת. וכן מבהמה וכמ"ש כל הפוסקים ז"ל (ולא הובא בפוסקים ז"ל מדת חסידות בזה מצד שאין סגנון מדת חסידות שוה לכל נפש ובפרט בכזה ואמוראים הק' שהחמירו במדת חסידות עמו לפי סגנון מקומם אז ואין ללמוד מהם בהחלט גם לגבי מדת חסידות ובפרט שגם לשמואל ז"ל האיסור רק מדרבנן וכמ"ש הפוסקים ז"ל ומכל מקום דרך חסידות יש בזה) שאמוראים הק' החמירו במדת חסידות ולחד פירושא החמירו כן גם על זולתם. אולי יש לומר שעל ידי הפסק שום מחיצה כל דהוא סגי בזה. גם אם יש בזה פתח וגם אם גבי איסור יחוד אין תועלת בכזה כמ"ש בפוסקים ז"ל וכן חולק ביתו לשנים כמ"ש במק"א בזה ודרכו רק דרך חדר שבו האשה על כל זה לגבי דרך חסידות הנ"ל יש להקל בסברא והוי גירסא א' היא גבי בהמה בהפסק מיצר מהני וזה אינו הפסק כמו

מחיצה וכן בדלת שאפשר להפתח מבחוץ פתאום יש להקל גם כן והרי יש מקילים גבי נשים בחוץ ובכזה טוב להקל:

סעיף ג' (**לא תתייחד ישראלית עם עכו"ם**) כדקיימא לן ביו"ד סי' קנ"ג שבמקום שאומות העולם מעניישים על זנות דבהמה אין איסור למסור בהמה לגוי נראה שכן הוא גם כן לגבי שארי החששות ששם בסי' ההוא ובשארי דוכתי שחוששין וכל דאיכא דינא בארעא ועל ידי זה סגנון המקום אינו פרוץ בכך ומוחזק בחזקת שמירה מזה יש להקל בזה דברי חז"ל עיקרם במקומות שאין שם משפט נכון ורואים שאומות העולם פרוצים להדיא בכזה והם חשודים בכך מה שאין כן בכל מקומות שרואים שאין פרוץ כו' בזה. ואין דברי חז"ל בזה בדרך תקנה או איסירא בלא פלוג רק בדרך עצה טובה קא משמע לן והכל לפי השעה וכמו שכתב שם הט"ז ז"ל לגבי מגע נכרי שאינו רק עצה ע"ש. ורק תינוק לאומנות שבש"ע שם זה לא שייך בו קולא בשום מקום ובשום זמן וכן לגבי יחוד ישראלית עם נכרי שאשתו עמו. גם שלפי סגנון מקומות אלו שיש משפט בין אומות העולם על זה הי' צד להקל בזה על כל זה נראה שנכון להחמיר בזה בכל מקום ובכל זמן והאחרונים ז"ל שהיו במדינות אלו ובסגנון משפט בזמנם כמו עכשיו ואולי עוד יותר כתבו להחמיר ולא כתבו להקל בזה ולזה אין להקל בזה בשום מקום ובשום זמן והפרש גדול יש בזה מכל מקום בין מדינות אלו למדינות שאין שם משפט בין אומות העולם בזה כי במקומות שאומות העולם פרוצים בזה כיון שאין משפט נכון הרי הגוים בגדר פריצי דאסור הייחוד גם עם עשרה גוים ויותר וגם אם יש שם שומרים יודים מכל מקום הכל לפי סגנון הפרוצות ולגבי פרוצים בחשש אינוס וסיתום הפה מלצעוק וכדומה לא מהני גם ב' יודים שומרים וכל שמתוספים הגוים יש חשש יותר מה שאין כן במקומות אלו שאין לדון על כל פנים להגוים בבחינת פריצי כיון שאינן מוחזקים בפריצות בפרהסיא בזה כיון שיש משפט ביניהם וכן לגבי בעלה בעיר שלא נתפרש בזה איסור לגבי גוים גם בדברי האחרונים ז"ל שיש בזה דרכים להקל במקומות שמוחזקים בשמירה בלי פריצות ובקטנה שיודעת ואינה מוסרת את עצמה (חסר כמה תיבות) גוים בזה כי הטעם מצד טבע אנושי הפשוט וגבול קטנה יודעת כו' נראה שהוא עד היותה בת י"ב שנים שאז הוא זמן הלבשת היצר כיון שנכנסת אז למצות ונגד עזר יש כנגדו וכמ"ש בטעם מה שגדול המצווה ועושה משום שעל ידי זה יש התנגדות היצר. ולזה קטנה אין בה הלבשת היצר גם שבקטן אין רק יצר הרע ובכניסתו למצות נכנס בו יצר טוב כידוע על כל זה אין זה רק לגבי כוחות השכלים מה שאין כן לגבי ההתנגדות להוציא לפועל עבירות הוא ביותר בגדלות ובבחינת מה שאמר הכתוב כי יצר לב האדם רע מנעוריו דהיינו שבהיותו נעשה

איש נעשה אז היצר יותר רע מבהיותו בנעוריו וכן כתוב בפתיחה דספר הק' הפלאה על כתובות אך יש לומר שאין זאת כי אם לגבי הזיווג בבחינת עתך עת דודים שערך צמח כו' שבזה הוא הלבשת היצר בגדלות ביותר מה שאין כן לשארי מילי באכילה וכדומה היצר גובר בקטנים ביותר וצלע"ע וגבי ספק אם יודעת נראה להקל וכמ"ש במק"א לגבי יוצא ונכנס שמבואר ריש חולין לקולא והרי שם אמרו חז"ל דיוצא ונכנס היינו יושב ומשמר ממש הרי שמרתת על ידי ספק בזה כמו על ידי ודאי וצלע"ע ועל כל פנים לגבי הנהוג במדינות אלו בבתים המיוחדים למכירת משקים (בחניות וכיפות דמכירות מלבושים וכדומה יש תמיד פתח או חלון פתוח לרשות הרבים ואין שום חשש לכ"ע בהחלט) ולפעמים אין האיש בביתו וגם בן ואח אין לו ולא משרת וכן לפעמים אין אשתו עמו והוא מחזר בכפרים בבתי עכו"ם בסחורות ומשא ומתן וכדומה יש בזה כמה צדדים להקל מצד שאין הדלת סגור ועומדת להפתח תמיד והרי זה כפתח פתוח לרשות הרבים. גם יש יוצא ונכנס ברוב פעמים גם החלונות מראים מה שבפנים גם לחוץ. והרי זה ממש כפתח פתוח לרשות הרבים. גם נשי הגוים על פי הרוב בעליהם בעיר או בכפר שם והנכרים נשותיהם עמהם או נשי חבריהם ויש משפט נכון במדינות אלו בזה ועל ידי זה מוכרע לזכות:

סעי' ה' (**אבל בשדה**) אודות יחוד בדרך שכתבו בשם מוהרש"ל ז"ל דלא מהני תינוקת וכן מסקנת הב"ש ז"ל שלא לסמוך את עצמו על דעת רי"ו ז"ל שמקיל כשאין האנשים זקוקים לשמור האשה בדרך ושלא להפליג ממנה ועל כל זה הרי המנהג פשוט להקל. נראה דלצרף דעת רש"י ז"ל דאיש עם ג' נשים מותר תמיד כשאינו פרוץ עם דעת רי"ו ז"ל הנ"ל על זה אין עוד שום פתחון פה ולפום רהיטא אמרתי לזוג' תחי' שלא תסע עם עגלן גוי ועוד ב' נשים זולתה ועוד איש אחד כי אם שתקח עמה ילדה שהיא ספק יודעת ואחר כך היה לבי מהסס בזה כיון שכתבו האחרונים ז"ל דלא מהני תינוקת בדרך אך אני רואה דבכהאי גוונא אין חשש לכ"ע כיון שהי' ג' נשים ויש דעת רש"י ז"ל ויש דעת רי"ו ז"ל להקל ויש גם כן ילדה נכון לסמוך את עצמו לכ"ע להקל בזה גם יש צד להקל בזה מצד שנסיעה בעגלות כנהוג ובפרט בימי חורף ובאשר לא ניסו כף רגלם לילך ברגלם גם חצי תחום שבת. ובנסיעה רק מיל או פרסה וכל שכן כשהוא דרך שמצויים שם רבים עוברים ושבים אולי כ"ע מודו להקל ונהי דלכתחילה צלע"ע בכל זה מכל מקום יש בכל זה צדדי זכות על הנהוג להקל בדרכים ובימי הקיץ מצויים רבים בשדות ובחורף קר להם להפליג מהעגלה ומ"ש שם בשם הראב"ד ז"ל להחמיר בשינה בלילה אולי יש לחלק בזה

בין כשקובעים את עצמם לשינת קבע שם בין שאין דעתן לישן רק שאנו באים לחשוש לחטפתו שינה בזה אולי ראוי לצרף דעת רי"ו ז"ל להקל כשהדלת אינה נעולה וצלע"ע:
עוד מצאתי גם שמחמיר מוהרש"ל ז"ל אודות תינוקת משמרתה בדרך וכן החמיר בדרך באנשים רבים או בנשים רבות והחמ"ח ז"ל נסתפק בב' נשים עם ב' אנשים ע"ש מכל מקום כשיש ב' אנשים וב' נשים ועמהן תינוקות קטנה נראה דלכ"ע אין עוד צד חשש בזה כי לא שייך הטעמים דשם ע"ש. נראה דלא שייך החומרא דדרך לגבי שומר רק בדרך של בני כפרים שמן הצד דלא שכיחי שם אינשי מה שאין כן בדרך שמעיר לעיר דשכיחי שם שיירתי מעם בני ישראל הנוסעים דרך שם וגם על ידי נסיעת נכרים יש בחינת מרתתא אך בנסיעת עם בני ישראל אי אפשר לחוש עוד לכ"ע וצלע"ע היטב:
(**עוד מצאתי**) החששות שכתבו לגבי יחוד בדרך שמא ילך אחד מהם נראה שזה לא שייך לכ"ע בתינוק שיודעים בו שמתירא גם ביום להפליג בדרך מאמו או מאביו ואי אפשר שיתעלם מהעין בדרך כלל והרי בזה לא קבעו חז"ל סגנון לא פלוג ובפרט בן עם אמו שכתבתי במק"א שנוטה שהוא לבדו שומר כאלו היו רבים ובפרט בקטן שמפעי פעי והוא לא אלבשיה יצרא ומכל מקום משמע שרק קטנה אמרינן לא אלבשה יצרא מה שאין כן קטן מט' והלאה אך עם אמו מותר כנ"ל:
שם (**בלילה**) בדרישה ופרישה אה"ע גבי יחוד הביא סברות אם יש חשש בשינה ואם החשש מאונס או גם מרצון וכיון שהוא דרבנן נקטו העולם להקל ואין חוששין רק משום אונס וכן משמע ממה שבעלה בעיר אין חוששין והיינו מצד שגם שמקום יחוד בלי פתיחה לרשות הרבים הרי זה כבשדה דלא שייך צעקה כי לא שכיחי אינשי להתקרב לשמוע הצעקה מה שאין כן כשבעלה בעיר אין חשש אונס שאולי יבוא בעלה קרוב להבית וישמע צעקתה גם שיהיה הדלת סגור ואין רואה וכן יש לומר להראב"ד ע"ה שמכל מקום יש בושה כשיבא והדלת סגור וימצאם ביחוד והרי זה כמו דבר מכוער שנאסרת לפעמים על ידי זה אך יותר נוטה כהמתירים בשינה כנ"ל:
מ"ש שם בדו"פ בסהס"י בההיא דעיסקו עם הנשים מצד בעלה בעיר יש לומר שהכוונה שלפעמים יסע מהעיר מה שאין כן אשה שכבודה פנימה וכשאינו בעיר לא שייך השתא אתי שיודעים לפי שיעור מה שילך ויבא למחוז חפצו מה שאין כן בעיר גם כשהלך לאיש אולי פגע בו כי בני העיר ניידי בה וצלע"ע:
(**עוד מצאתי**) אודות יחוד בלילה מפורש בש"ע להחמיר כשישינים בני הבית ומכל מקום נראה שאין זה כי אם כשאין נר דולק שאז כיון שיש גם שינה יש חשש מה שאין

כן בנר דולק אימתא עליה דלמא פקח חד עיניה רגע וצלע"ע ועל כל פנים בספק שינה או ניעור מי מהם יש צד להקל שהרי זה כיוצא ונכנס ושארי קולות שבה' יי"נ בזה ע"ש: (**עוד מצאתי**) אודות הניעור בלילה במקום נשים ואנשים שכולם ישנים לכאורה היה מקום שיש בזה חשש מצד מה שכתבו הפוסקים ז"ל שלכך בלילה לא יתיחדו שנים עם נשים מצד חשש שמא ישן אחד מהם ולא יהיה שומר שם משמע מזה שבשעת השינה גרע מיוצא ונכנס שגם שביוצא ונכנס מרתת כדקיימא לן גבי יי"נ מכל מקום שינה כיון שאדם עשוי להשתקע בה וגם כשמקיצים אותו אינו מקיץ בקל לזה אינו מרתת כל כך והישן נדון כאלו איננו כלל שם ואם כן בהנ"ל היה מקום חשש אך נראה שאין זה רק כשאין שם רק שומר אחד מה שאין כן בשנים ישנים יש לומר שמרתת טפי אולי עכ"פ אחד מהם גם שנראה ישן ויקץ על ידי תנועה קלה כי רק באחד חיישינן שמא בזמן שירגיש בו שנשתקע בשינה עמוקה וינסהו בתנועות ויראה שישן הוא בתרדמה עמוקה ואז יושאר בבית בלי שומר משא"כ בשנים אחר שינסה את אחד ואחר כך ינסה את השני מרתת הוא אולי ביני ביני בזמן נסותו השני ובזמן שירצה לעשות תנועות יקץ הראשון מתרדמתו על ידי התנועות כי הנסיון שעל השתקעות האדם בשינה איננו מכריע על זמן השתקעות בשינה אחר כך ורק על משך כדי הקפת אילן או שארי שיעורים שאמרו חז"ל ברישׁ סוטה על משך זה לבד יוכל להעמיד בנסיון משא"כ כשיומשך עוד ביני ביני משך נסיון של שינת השני אין לי בטחון עוד על מניעת הקיצת הראשון וכן מוכרע ממה שהתירו חז"ל לשלשה להתיחד בלילה ולא חיישינן שיורדמו שנים ויושאר אחד בלי שומר והרי בשבת דף מ"ה אמרו חז"ל על שינה ערבך ערבא צריך וגם כשמסר שינתו לשומר אין מועיל כי שמא גם השומר יורדם ומשמע שם שגם ביום חיישינן כן ומדוע לא ניחוש כן בזה אלא ודאי צריך לומר כנ"ל שעכ"פ בשנים הוא מרתת ואולי יש לומר שלכך התירו חז"ל לשלשה להתיחד משום דהוה ליה ספק ספיקא ספק שלא יישן גם אחד מהם ספק שעכ"פ לא יישנו שנים בזמן הקצת השלישי רק אם שישנו שלשתן בשוה או שיעירו שלשתן בשוה מה שאין כן גבי תפילין שהוא עסוק בשינה ונוטה שיורדם שגם עצלה תפיל תרדימה וכל שכן שנוטה שיהי' נמשך משינת ארעי לשינת קבע ויש ספק אחד שמא יורדם גם השומר ולאוקמי בשני שומרים שיש ספק ספיקא להיתר לא משמע ליה סתימות הלשון כי רק שומר אחד י"ל שישנו בכלל סתימות הלשון של שינת ארעי כיון שאין גבול קבוע לשינה ונוטה שישן קבע כנ"ל מה שקראו ארעי משמע שהוא על ידי שומר מה שאין כן לפרש דאיירי בשני שומרים אין זה בכלל סתימות הלשון ובמק"א כתבתי איך פריך מספק שינת השומר על ודאי ועכ"פ צריך לומר שבשני בני

אדם הוה ליה ספק ספיקא ומותר כנ"ל גם אולי יש לומר שגבי תפילין שאין תנועה שם חיישינן לשינה עמוקה משא"כ גבי יחוד נוטה להקיץ על ידי תנועות ועכ"פ מוכרע להקל כנ"ל כל שיש שנים זולתו מותר להתיחד לכתחילה אך בלילה וכבר רואה שכל זולתו ישנים אם הטעם מצד ספק ספיקא היה מקום להחמיר על עצמו ואם הטעם מצד שבשנים מרתת הי' מקום להחמיר גם במי שאשתו עמו שאין חשש יחוד לכ"ע גם בלילה מדוע לא ניחוש שתישן היא כמו שבשנים מתיחדים חיישינן ואולי שמירה דידה הוא מעולה ביותר שנותנת דעתה ביותר לשמרו מכל שומר דעלמא וכמו דקיימא לן כשבעלה רק בעיר יש שמירה ולא פלוג חז"ל בזה גם בעיר גדולה כאנטוכיא ואמר לה שמפליג חוששת דילמא יבא לביתו פתאום (צלע"ע היטב גבי הודיע לה שמפליג בעיר גדולה) ובאיש שאשתו עמו משמע שלא מהני עיר אחת ובעינין עמו דוקא ממש והטעם אולי מצד שלו נקל להתחבאות חוץ לבית מה שאין כן אשה שתולה בירכתי בית דוקא על פי רוב וצלע"ע ולא אמרינן שהיא שומרתו ביותר מכל מקום יותר שומרתו משארי שומרים ולכך יש לומר שמרתת מלסמוך את עצמו על שינתה וגם אם היה נראה לו שישנה בעומק אחר כל הנסיונות חושש שברגע שתקוץ תרגיש כיון שדעתה עלויה תמיד גם חושש שעושה את עצמה כישנה כדי לנסותו כי דעתה על זה תמיד ומזלייהו חזו זה את זה על דרך שאמרו חז"ל איהו בקרי ח"ו ואתתיה בבצונא ח"ו וגם שלא ראתה משמע שכן הוא כן יש לומר בזה וצלע"ע בכל זה:

בהנ"ל אודות יחוד כשהשומר ישן אולי היה מקום לומר שמה שהחמירו חז"ל בלילה היא רק מחשש שבשעה שתישן היא יפליג השומר לצרכיו ויש לומר שגם אם אין לחוש להסכמת שני רצונות לעבירה יש חשש אונס וגם שבעיר אפשר לצעוק ואי אפשר שיהי' אונס מכל מקום בעת שינה יש חשש שלא תרגיש לצעוק או שימנעה מלצעוק או שלא יהי' הקול נשמע מחמת השינה והשומר יפליג וצל"ע גבי מאי דקיימא לן בנערה מאורסה בעיר בחזקת רצון כו' וכשהכל ניעורים הי' מקום לומר שאין החשש קרוב כל כך או עכ"פ כשהיא נעורה או השומר ניעור ובדעתו לילך משם כשילך השומר אך מכל מקום נראה דלא פלוג חז"ל בזה ומ"ש במק"א קולות מצד ספק שינה או מצד אשתו משמרתו גם בשינה זהו טעם הנהוג להקל:

סעי' ט' (**פתוח לרה"ר**) אודות יחוד כשפתח פתוח לרשות הרבים שאין זה יחוד יש מקום לומר שבחינת פתח פתוח היינו כשאין דלת שם והוא פתוח היטב נראה נגלה בעליל לעין כל עובר משא"כ כשיש דלת גם שאיננו נעול היה מקום לומר שכיון שעל פי הרוב הרוב מרגישים פתיחת הדלת בראיה או בשמיעה אינו מרתת וסובר שכשירגיש פתיחה

יתרחק אך אם באנו לומר כן גם פתח בלי דלתין לא היה מועיל שהיה מקום חשש אשתמוטי לקרן זויות שאיננו נראה לעין העובר לפני הפתח אך יש לומר שמרתת שמא יכנס מי פנימה אל הקרן זווית ותיכף שירגיש בהנכנס כבר יראה הנכנס משא"כ בדלת שמזמן ההרגשה שלו של התחלת הפתיחה ועד הכניסה יוכל להשמיט את עצמו אך לפי זה לא היה לסתום להתיר בדלת פתוח שלפעמים יוכל לראות שהאנשים ברחוק עד שיש פנאי אשתמוטי ולא היה להתיר סתם אלא ודאי לא פלוג חז"ל וכל שיש צד מרתת אין חשש תמיד וכן קיימא לן להדיא בה' יי"נ שכל שיש צד כניסה גם שהדלת סתום כל שאינו סגור אין חשש וממילא כן הוא בזה ודברי חז"ל עניים במקום זה ועשירים במקום אחר וממילא שווים בזה גם שהיה מקום לחלק:

ואודות פתח פתוח בלילה לרשות הרבים והוא יודע שבלילה אין איש ברשות הרבים צל"ע שיש מקום לומר דלא פלוג חז"ל כנ"ל היטב ויש לומר גם כן שבלילה אין המקום ההוא פתוח כלל לרשות הרבים רק פתוח למקום שאין רבים מצויים וכמו חדר הפתוח למדבר לבד וכן נוטה וגבול הפתיחה לרשות הרבים כשמפסיק מקום שאין רבים מצויים שם צל"ע מה הוא אם הגבול לכדי שרואה ממקום ההוא את מקום שרבים מצויים שם או איזה גבול אחר ועכ"פ צ"ל שמצוי שילכו מרשות הרבים לדירתו וצל"ע:

(**עוד מצאתי**) כתבתי במקום אחר שפתח פתוח לרשות הרבים מתיר גם כשיש שם דלת כל שאינה נעולה וכן כשיש חדר לפנים מחדר ויש שני דלתות מותר היטב וכן הוא בכל בנינים שבעולם ועכ"פ רובם שהבית פתוח לחצר והחצר לרשות הרבים ויש דלת לכל פתח ומ"מ כיון שאי אפשר לידע בפנים בשעת פתיחת שער החצר ויכול להיות שנכנסים לחצר בלי שירגישו בבית ע"י זה הרי הפתוח להחצר גופיה כפתוח לרשות הרבים וכמו דקיימא לן לגבי יין נסך וכדומה שביוצא ונכנס כל שלא הפליג ואין ידוע על כל פנים שהפליג הרי זה כשומר בבית כן הוא בזה ומדת חסידות יש על כל פנים בזה שיהיה הדלתות פתוחים ממש וצלע"ע:

אודות יחוד כשיש חלונות שנראה מבחוץ על ידיהם מה שבתוך הבית הרי זה כפתח פתוח לרשות הרבים כשאין זויות המסתירות לגמרי מלהרגיש וכמ"ש במק"א וכשיש חדר פתוח משם למקום הסתר צל"ע אם שייך בזה חשש כיון שאין לדון אלא לפי מהות החדר ההוא במקומותיו ובהסתרה בזויות יש להחמיר כיון שהוא חדר אחד. מה שאין כן בזה אולי יש להקל וצל"ע. גם כשהפתח סתום רק לא נעול. ואפשר לבא לשם מרשות הרבים בנקל בלי הרגש כל כך מקודם אולי יש גם כן לצדד להקל וצלע"ע. ובשדה על הדרך של רבים. גם שלפי הנראה בהבטה אין נראה איש מסביב כיון שהוא דרך אולי

יש להקל וצל"ע:

כתבתי במק"א אודות יחוד בחדר שחלוק לשנים שיש להחמיר אך כשאין הדלת נעילה. גם אם אשתו הודיעה שמפלגת ויש אנשים בסמוך שאפשר בכל רגע שיבואו לשם הוה ליה כדלת פתוח לרשות הרבים. כי בחינת פתוח אין צריך להיות מפולש. רק כשאינו נעול הוא כפתוח ובפרט כשחלונות מזהירים שאפשר לראות מבחוץ ובחדר חלוק נראה שאין צריך להחמיר על עצמו בזה לכ"ע גם ממדת חסידות:

(**עוד מצאתי**) במק"א כתבתי אודות יחוד בחדר אחד שנחלק לשנים במחיצה. וכתבתי אודות חלון פתוח לרשות הרבים כל שנראה ממנו היטב. הרי זה כפתח פתוח לרשות הרבים שאין איסור יחוד בזה. כל שאי אפשר להסתיר את עצמו מהראיה דרך חלון ונראה שכן הוא בחדר שנחלק כנ"ל והדלת שביניהם סתום וכשנפתח אי אפשר שיהי' בלי נשמע קולו אל חדר שבצדו שיש שם איש וכל שכן כשפתח החדר שבו איש פתוח אל חדר החלוק. וגם כשפתוח לחוץ כל שבודאי נשמע קול פתיחת הדלת להאיש יש צד להקל וצלע"ע:

סעיף י' (**תינוקת קטנה**) לא ראיתי כעת מפורש אם מועיל תינוק פחות מבן תשע שנים להיות שומר אודות יחוד של אשה. ומשמעות לשון הש"ע שעם תינוק מותר להתיחד אולי יש ממנו גם כן הכרע. שמועיל להיות שומר כמו תינוקת שמבואר שם לעיל. שכיון שיודעת כו' תגלה. והוה ליה שמירה ובתינוק כל שיודע כו' הוה ליה גם כן שמירה וצלע"ע:

סעי' כ' (**שאין לו אשה**) אודות לימוד אלמן עם תינוקת מבואר בב"ש ז"ל שסומכין את עצמו על דעת המגיד ז"ל. אך נראה שכשהוא לומד בבית שדרה שם אשה או איש או זוג. פשיטא לקולא לכ"ע. ואין הדברים אמורים בזה רק כשלומד בבית בפני עצמו וגם בזה כתבו להקל כשאינו רווק מעיקרו. מה שאין כן כשלומד בבית שדר שם זולתו ועל כל פנים יוצא ונכנס לפעמים יש להקל לכ"ע. שהרי אין החומרא בזה רק מצד שהוא בקביעות וכמ"ש האחרונים ז"ל. ובכהאי גוונא הרי ברוב הפעמים יש בעה"ב שם:

סימן כג

(**עחמ"ח סק"א**) נראה שמה שכתב בספר חסידים הק' סי' קע"ו והובא באה"ע סי' כ"ג. טבילה בימות הגשמים במ' יום עולה במקום מ' יום ישיבה בקור. שכוונתו ודאי רק שעה מועטת בכל יום וטבילה במים קרים עולה במקום ישיבה בקור. ובמקום מ' יום ימי קיץ בתענית עולה תענית ג' ימים רצופים או בחלש ב' ימים וכמ"ש בש"ע הלכות

תענית ובשם האר"י ז"ל כתוב כוונה על ג' ימים שעולים מ' יום. וכשהרצופים הם בימות החמה עולים במקום מ' יום תענית בימות החמה. וכנראה שכוונתו שלא ברצופים וכן כ' יום טבילה וכ' יום תענית בימות החמה מצטרפי' ונראה שבשוגג ג"כ מועיל כן ואין צריך יותר כי אומר מותר אנוס הוא והרי זה כההיא דאונס דשם ובשם האר"י ז"ל כתוב יותר ממ' יום ואולי כוונתו בימות הגשמים וכוונתו לגבי מזיד גם כן מה שאין כן אונס או שוגג קיל ומודה שמהני כנ"ל ובפרט בדורות האלו שהאנשים חלושים יש להקל היטב:

סעיף ב' (**שמנאפים ביד**) ההלכה ברורה לכ"ע שמתעסק בעריות וחלבים חייב ולא שייך שום פתחון פה לומר איזה חילוק בכוונתם תהיה מה שתהיה וכידוע כל הלכות קבועות בקבלה היטב כן הוא לגבי סגנון לשון שבתורה הק' שאי אפשר לפרש רק כפי קבלת חז"ל ולא שייך שום פתחון פה לומר בלשון לא תנאף שום מכוון לחלק בזה כפי כוונתם אם לצד הנאה או תאוה או שום איזה אופן אחר כל מה שהפה יכול כו'. וגם מתעסק חייב כמפורש בדברי חז"ל והיה מקום לומר על פי זה שמוכרע שמה שאמרו חז"ל לא תנאף ביד הוא רק אסמכתא כי אלו היה בזה איסור דאורייתא לא היה ראוי להתיר כמ"ש בב"ש ז"ל בשם ס"ח ז"ל ורק ברדיית פת שהוא רק שבות התירו חז"ל כדי להנצל מחיוב סקילה מה שאין כן לעשות איסור לא תעשה כדי להנצל מאיסור כרת לא מצינו לחז"ל ולומר שביד שאמחז"ל שאסור הוא רק בשעושה בשביל תאוה משא"כ כשכוונתו כדי להנצל מאיסור אי אפשר לפי הנ"ל כי בדאורייתא אי אפשר לומר כן כיון שמבואר שזאין לומר שום חילוק בלשון לא תעשה הנ"ל. אך כבר כתבתי שאפשר לומר טעם שגם מצות לא תעשה שאינה בכלל עריות ואין בה כרת נדחית מפני לא תעשה דעריות שהיא בכרת ומכל מקום יש גם כן קצת משמעות שם שביד הוא אסמכתא וכמ"ש במק"א מצד שאמרו חז"ל שלא תגנוב הסמוך ללא תרצח הוא באופן חייב מיתה מהיקש ואלו היה לא תנאף משמעותו ביד אדרבא היה להקיש ללא תנאף דסמיך ליה יותר ולומר דקאי על מה שאינו חיוב מיתה ואלו היה ביד מהתורה הק' מלא תנאף לא היה מתיר בס"ח ז"ל כנ"ל כי אם פשטיה דקרא קאי על ביד הרי זה בכלל עריות ובעריות יהרג ולא יעבור ולא היה שייך בזה לשון טוב שכתבתי במק"א שהוא מצד שניצול מרציחת הנפש. אך מכל מקום אינו מוכרע כי אולי יש לומר שמכל מקום אינו בגדר עריות אך בלאו הכי מוכרע כנ"ל מצד ההיקש ואמרו חז"ל אין ניאוף אלא באשת איש ואני נימא שהוא מחלוקת בלשונות חז"ל אפושי פלוגתא לא מפשינין גם מכל מיני המצות מוכרע שאין זה רק אסמכתא שהרי אין גם אחד שימנה זה בכלל המצות גם להמתירים שלא כדרכה פעם אחת רחוק לחלק בין שלא כדרכה לביד גם שכתבתי במק"א איזה אמתלא בבחינת לא

טוב היות האדם לבדו אין זה סגנון הפוסקים ז"ל כלל ועל ידי זה יש ספק ספיקא אולי כהמתירים פעם אחת אולי אינו רק אסמכתא והוה ליה ספק ספיקא בדאוריית' ובדרבנן ספק אחד מהני וספק ספיקא זה טוב יותר מספק ספיקא דגבי שמנונית דגים ודגבי בצים כי שם יש מקום לומר שיש ספק ספיקא להחמיר גם כן מה שאין כן בזה והבא לומר שזה גדר ספק ספיקא ספק מדאורייתא ספק מדרבנן יש לומר נגדו שאין זה ספק ספיקא המתהפך להחמיר וכיון שספק ספיקא להחמיר נלמד רק מספק ספיקא להקל אין להחמיר בספק ספיקא כזה. אך בלאו הכי הרי מוכרע כנ"ל שהוא רק אסמכתא ויש על כל פנים ספק שבפעם אחת מותר. אך מכל מקום אין להתיר לכתחילה ובהנ"ל יש (עפ"י הנ"ל בצירוף עם מ"ש במק"א) כתריס בפני הפורעניות ועל כל פנים אחר תשובה בחרטה ועזיבה ווידוי אין עוד פתחון פה לעשות שום רושם חטא על כל פנים לגבי שוגג: **סעי' ג'** (**לידי הרהור**) באיסור ההרהור ביום שלא להתטמא בלילה שהוא מהתורה הק' ליש פוסקים (מצד שמוני המצות שלא מנו זה משמע דסבירא להו שאין בזה איסור מדאורייתא על ידי זה קיל ביותר לגבי ספק ספיקא שכתבתי במק"א בזה ספק שלא יהרהר וספק שלא יתטמא והרי יש עוד ספק לגבי דאורייתא ועל ידי זה אין שום בחור נמנע מללמוד בספרים הק' דברים שיש בהם צד גרם הרהורים בכמה הלכות שבסדר נשים ובספה"ק וכל שהוא בסגנון שכתוב בספרים הק' אין בזה שום פתחון פה חשש דרא דניבול פה או גרם הרהורים) אין הגדר בזה בהרהור כל דהו אגב שיטפא וכעין מה שכתבתי במק"א אודות מניעות הרבה דברים מלהסתכל בהם שלגבי אגב שיטפא לא שייך איסור כן הוא בזה שכל שמסיח דעתו כפי סגנון יכלתו וידיעתו לא ניתנה תורה הק' למלאכי השרת ואין בזה דרא דאיסורא ומה שכתוב בשם האר"י ז"ל אודות מי שהרהר והסיח דעתו מתפילין באמרו שלא ניגע לריק. נראה שהיה זה בהשתקעות הרהור ובהתעוררות תאוה בנפשו בציור בדמיונו פועל התאוה ההיא בפועל שהוא סגנון הקובע רושם במדות הנפש להתעורר למה שיש בו גרירה ח"ו לגלוי עריות ממש וגם מצד טומאה בלילה על ידי רושם התעוררות כזה יש קפידא מה שאין כן בזולת זה וכל שאין התעוררת בנפש המתאוה על ידי זה הרי זה ככל לשונות שבספרים הק' בזה שמזכירים מהפעולה ואין חשש קפידא בזה גם בסתם אנשים תלמידים קטנים שאמרו חז"ל שאינם מוחזקים בבחינת דמיא עלייכו כי כשורא וכתיב לשון ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם שזה חזרה השתקעות חקירה בנפשו וכן הוא בחינת ונשמרתם מכל דבר רע דהיינו מה שגורם פניית מגמתו ליצר הרע בפועל בבחינת התיור ואלו היה איסור בזה גם בכל שהוא לא היה מועיל בחינת דמיא עלייכו כי כשורא והיה זה מסגנון

ארבה ולא יסור לבבי אלא ודאי שכל שאינו מעורר תאותו לזה ברצונו הנגלה להרגשתו ממש בדרך בחירה בזה אין איסור על זה ומכל מקום כל המוסיף בזה על עצמו הרחקה ופרישות בדיבור ומחשבה הרי זה בבחינת המקדש את עצמו (גם במעט דהיינו גם במה שהחששא מועטת ורחוקה הרבה ופי' מעט הוא פשוט גם כן שגם על ידי קדושה מועטת שממשיכים על עצמם על ידי טרדא או איזה מניעה שעל ידי זה לא נקל לו להרבות עוד להתקדש ביותר) מקדשין אותו הרבה לאוי"ט בזה ובבא ברבות הטובה:

מה שאמרו חז"ל שרבינו הק' לא הכניס ידו תחת אבניטו. נראה שאין זה רק בבשרו מגולה בלי שום מלבוש עליו מה שאין כן על גבי מלבוש גם שאסור לחכך על ידי מלבוש המחמם מכל מקום הכנסת היד למטה מאבנט משמע מלשון הרמב"ם ז"ל שהיא רק משום חשש הרהור ולא משום חשש שיחכך וכ"מ ממ"ש הט"ז ז"ל סי' קפ"ב ביו"ד ומשארי אחרונים ז"ל ומכל מקום צלע"ע:

סעי' ו' (**בלא אוכף**) אודות רכיבה באוכף שפשוט בש"ע להיתר ובש"ס שני לשונות בזה ולפי מה שכתבתי במק"א שאין בזה איסור תורה מלא תנאף והוא רק אסמכתא והאיסור רק מצד מניעת פו"ר ועונה אתי שפיר דקיימא לן להקל בדרבנן בשני לשונות מה שאין כן אלו היה דאורייתא היה לחוש אולי לישנא בתרא אוסר גם באוכף כשמטרטן מה שאין כן כיון שאינו מן התורה אין חשש כלל והמנהג פשוט להתיר שיהיה מוך על האוכף שלא יהיה קשה לישב. ונראה גם כן שאין חשש פתחון פה בזה כלל שחימום דבהמה שאני וכל שכן כשמוך הוא תחת עור גם שהעור רך מכל מקום אין חימום כל כך ומכל שכן שהוא גם מועט רק למעט הישיבה בקושי:

שם בהגה (**ללבוש מכנסים**) אודות איסור מכנסים שבש"ע אה"ע סי' כ"ג כי אם כעין פלמניא כפי הנהוג עכשיו גם כן אין שום פתחון פה כי אין חשש חיכוך בכפי מנהג מדינתינו פולין יצ"ו שאינם דחוקים וקצרים ויש ריוח שלא לחכך ומה צורך ביתרון הרוחב וגבי כהנים היה זה ליתרון הכשר ושמירה מעולה ביותר באימת מקדש מה שאין כן בגבולין די בכעין הנהוג במדינתינו גם שעכשיו נשתנה מכבר שהיו כעין פלמניא אין חשש שהמשקל מכביד תמיד ונוגע רק שבלי חכוך אין חשש:

סימן כה

(**עב"ש סק"ב**) במק"א כתבתי אודות מ"ש הב"ש רס"י כ"ה. שיש לדחות הראיה. שאולי כוונתו מצד שאין בו דררא דהשחתה כל כך כיון שבלי בדיקה לא יבא בקהל. ומכל מקום כיון שיוכל לקיים מצוות פו"ר על ידי גיורת ויקיים המצוות שעליו בזה ממש

כמו על ידי בת ישראל. על ידי זה הראיה נכונה שכמו שמשום מעלה דבחינת קהל ה' הותר לו. כן יש להתיר מצד זיווגו. ששם הקדוש נמחק להטיל שלום. ומכל מקום משמע שגם המתירין שלא כדרכה פעם אחת מכל מקום מודים בזה שגם פעם אחת אסור והטועה בזה לומר ששווים. אין עליו אשמה. כיון שטעה ובפרט כשטעה בזמן שאשתו טמאה וכאן במדינות אלו שאסור לישא אשה על אשתו. שבזה ליכא משום דררא דאורייתא כיון שאינו השחתת לידה ולא הרחקת לידה או עיבור על ידי זה כלל. וכמ"ש במק"א. ולא שייך גם כן ביטול עונה. ולזה אולי יש מקום לומר שפעם אחת כעין שבש"ס הוא כפעם אחת שלא כדרכה והוה ליה ספק דרבנן. ואין ראיה מהש"ס מוטב תבקע כרסו ולא כו' דבפעם אחת מיירי. כי אז הי' אפשר לו תמיד לעשות הולדה לישא אז בעולה ואין צריך לומר אם אשתו טהורה. וגם דלגבי זיווג עם אשתו בעת עוברה וכדומה לא שייך מצוות פו"ר לישא אחרת בימי הש"ס כי מצד חזקת חיים ורוב נשים מולידות בטוח שיקיים מצוות פו"ר בימיו. וכפי כח הזרעתו הוא משועבד לה בעונתה. ששיעוריה הנה כפי כח כל אחד ואחד. וכיון שמקיים מצות עונה מה לו לישא אחרת לא שייך בזה מדת חסידות. מה שאין כן להוציא זרע חוץ לאשתו הי' בימי הש"ס בזה גם משום השחתה כיון שאפשר לו לישא מתעברת בפעם זה. ומשום ביטול עונה כשאשתו טהורה. מה שאין כן פעם אחת שלא כדרכה כיון שהוא בכלל ביאה לחיובים כידוע הוה ליה גם כן בגדר עונה. ולזה התירו באקראי ולזה בההוא דב"ש ז"ל נראה להכריע להיתר במדינות אלו כיון שאיננו דררא דאורייתא ויש מקום נוטה לומר שלהמתירים שלא כדרכה פעם אחת מתירים בזה גם לחנם כיון שאינו ביטול עונה ולא ביטול פו"ר. ועל כל פנים לצורך מותר לכ"ע ומכל שכן לעשות שלום. ונראה שכוונת הב"ש ז"ל היא רק במדינות שנושאים כמה נשים. מצד שכל שאפשר דרך מצוה הוה ליה בכלל השחתה אולי מדרבנן לגדר. כשעושה שלא בדרך השחתה או שבש"ס אין הקפידא על פעם אחת כנ"ל רק כשישב לו קוץ שצריך למשמש זמן רב שם. וגם אם הוא בפעם אחת ונאמר שהוא רק מדרבנן גם בימיהם מכל מקום יש אומרים באו"ח סי' שכ"ח דסכנת אבר אינו מתיר איסור דרבנן. ובפרט את שיש לו סמך מן התורה הק' ע"ש ולזה אמרו כרסו כו' היינו מילתו נבקעת. כמ"ש הט"ז ז"ל ביו"ד גבי לא ילבש גבר שמלת אשה. וגם נבקעת אינו מוכרע שהוא סכנה בהחלט רק אולי קאי אכעין סריטה בעלמא לפי שעה ועל כל פנים אין מקום לומר דאיירי שיהי' נעשה כרות שפנה על ידי זה כי גם שאין איסור מהתורה הק' לסרס את עצמו כי אם בידים מה שאין כן בשב ואל תעשה. מכל מקום כיון שלא יהי' ראוי עוד להזריע לא שייך שוב חשש השחתה בזה שהרי אין זה גדר השחתה

כלל. וכנ"ל ופשיטא דשייך מוטב שיחלל פעם אחת מלהפקיע את עצמו לעולם מפו"ר ועונה. וכההיא דהערל שהביא הב"ש ז"ל שמבואר מכאן שאין זה מאביזרה דגלוי עריות וכדומה כי אולי הי' בזה דררא מזה לא היו מתירים גם משום פקוח נפש מכל שכן משום בואו לקהל. ולומר שעל ידי שמניח אחר המחמם ולא הוא קיל טפי אין זה סברא. ואטו אין איסור תורה דגלוי עריות כשמביא אחד איש ישן על ערוה ישינה פשיטא דשייך בזה לפני עור לא תתן מכשול וכדומה. והוה ליה גם כן אביזרה דגלוי עריות. ולמה לא אמרו חז"ל לעשות על ידי גוי או קטן אלא ודאי כשאי אפשר על ידי אחר מותר גם לו לעשות כן והוא ואחר גדול מעם בני ישראל שווים. אלא ודאי שבחינת נבקעת היינו שאינו נעשה כרות שפכה. ומכל מקום שם שייך גם השחתה שיכול לישא כנ"ל מה שאין כן עכשיו כשאשתו טמאה. כיון שיש כח לחז"ל לעקור גם מצוה מהתורה הק' בשב ואל תעשה שלא לבא אפומיה ושלא לישא ב' נשים. והדר ממילא גם הקום ועשה אין בזה השחתה וגם אם אשתו תטהר למחר הרי אבר הקטן המשביעו רעב כידוע ואין בזה השחתה כיון שאין לפניו דרך מצוה בזה. והרי זה כפעם אחת שלא כדרכה ומכל מקום טוב להתענות קצת או ליתן צדקה בכזה ועל ידי זה לכ"ע לא נשאר בזה פתחון פה וה' הטוב יכפר:

כשאינם יכולים להשוות את עצמם בנדוניא ויש איחור על ידי זה גם כן אינו בגדר השחתה מהתורה הק' כיון שלא הוטל עדיין עליו חיוב עונה ויש חזקת חיים שיקיים פו"ר וכנ"ל מה שאין כן על ידי עונה נחוץ גם פו"ר כמבואר בש"ע. ומכל מקום נראה דמדרבנן יש בזה חשש מצד מה שאפשר לו לעשות על פי מצוה וכנ"ל אך כיון שאינו עושה בידים קיל בזה והרי כוונתו לשם שמים כידוע:

ואודות מדת חסידות שלא לבעול בתולה בשבת"ק וכדומה מוכרע גם כן לזכות שאין בזה משום חשש גרם השחתה כיון שבודאי היא מוחלת כיון שיש בזה משום דררא דמצוה או מדת חסידות ואין כאן עונה ופו"ר יש חזקת חיים כנ"ל והסתמיות בזה הוא כמפורש שבודאי מוחלת גם לא חל עליו עונה ראשונה קודם מנהג המקום בזה וסתם כוונתה על צד היותר טוב:

(**עוד מצאתי**) כתבתי במק"א אודות מה שאמרו חז"ל כדי לברר אם הוא כרות שפכה שיוציאו ממנו זרע דהיינו משום שאין איסור דאורייתא בזמן שאין בו גרעון הולדה נכונה על פי התורה הק' ויש מתירים בשלא כדרכה פעם אחת אך מכל מקום לקשות ח"ו לדעת גם פעם אחת אינו נכון רק במה שהתירו חז"ל להדיא וכדי לברר אודות שאלה בנדות כתבתי במק"א בזה שאולי אין ללמוד מכרות שפכה ויש מקום לומר שבמה שאחר מניח המחמם שאמרו חז"ל שם אין בזה איסור כל כך כמו המקשה את עצמו אך עכ"פ גם

להסוברים שמקשה לדעת הוא גם ממילא בנדוי אין זה רק במזיד משא"כ בשוגג ואומר מותר והוא פעם אחת וכדומה שסבר שמותר כדי להנצל מצער או בזמן שאין בו גרעון הולדה נכונה על פי התורה הק' לכ"ע אין לו חסרון ברכה כלל:

באה"ע קנ"ד לא ראיתי מוזכר אודות טענת אין לו גבורת אנשים לעשות בירור כעין המובא בב"ש ז"ל כ"ה מש"ס פ' הערל ע"ש ואולי אין מזה הכרע גבי הספק שבב"ש ז"ל שם ובמק"א כתבתי הרבה אודות מ"ש הב"ש ז"ל שם בספק ומכאן אין הכרע שיש חוץ להנ"ל ג"כ פעמים הרבה כמו אופני בירורים בכמה אופנים שלא בסגנון הנ"ל בב"ש ז"ל שם והט"ז ז"ל שם הביא בשם הרשב"ץ ז"ל אודות רפואה ע"ש והב"ש ז"ל לא הביאו והיינו מצד שכן הוא מובן ממילא שמה דאפשר לברורי מבררינן ובסי' ל"ט מבואר שאין מום מה שנתרפא והש"ע מיירי כשאין רפואה ואין בירור כמ"ש בש"ע שם שיש לפעמים טענה שגם שראוי לאשה אחרת איננו ראוי לה וכן יש כמה אופנים שונים דליכא לברור ועל כל פנים רחוק לחלק בין שם להההיא שבש"ס שם וצלע"ע היטב:

סעי' ב' בהגה (**ואע"פ שמותר**) אולי לשון ההגהה באה"ע כ"ה מורה שההלכה כהמקילים שכן הוא לשון ואע"פ שמותר כו' וכן לשון הב"י ז"ל שם משמע קצת שמותר רק שראוי לשמור את עצמו ביותר וכן לשון הב"ש ז"ל משמע שם כן שכתב דהא מותר כו' ומ"ש שם שיש לדחות וצ"ע היינו שהראיה מש"ס יש לדחות ולומר ששם הוא צורך מצוה ביותר שאי אפשר לו לבא בקהל בלי בדיקה ההיא משא"כ גבי מ"ש הב"ש ז"ל שאפשר לו לישא אחרת וכנ"ל במק"א ומצד מ"ש הב"ש ז"ל שם שמותר כו' אולי יש חילוק בין שלא כדרכה לשלא אצל אשתו כלל כנ"ל במק"א ואולי צ"ע שכתב הב"ש ז"ל הוא מצד שמכל מקום טוב ליזהר וכמ"ש בש"ע או אולי מ"ש צ"ע הוא מצד דלא בריר ליה להב"ש ז"ל שכוונת הש"ע שמותר רק הכוונה שגם אלו הי' מותר או באלו הי' כתב בזה הלשון גם להמתירים כו' וגם שהוא דוחק גדול בלשון הש"ע והמשמעות נוטה שבכוונה שמותר על פי שורת ההלכה מכל מקום חשש הב"ש ז"ל כיון שאפשר לו לישא אחרת וצע"ע היטב:

כתבתי במק"א על מה שכתב בספר הק' חרדים ספ"ב ממצוות התשובה ע"ש וכעת עיינתי בטור או"ח וטור אה"ע ובספר הק' בעל הנפש להראב"ד ז"ל ולא ראיתי שם כלל ממ"ש החרדים ז"ל בשם הראב"ד ז"ל והטור ז"ל שהפיכת שלחן היינו כדרך בהמה או הוא למטה ולא כתב בשם הראב"ד ז"ל בזה רק שצריך להיות ברצונה ושרק בזה אין הלכה כראב"ד ז"ל לא ידעתי אנה מצא החרדים ז"ל פירוש אחר בהפיכה וצלע"ע בזה וכעת לא מצאתי מזה מאומה גם מה שהוא דייק שם וכתב דלהר"י והרא"ש ז"ל רק פעם

אחת כל ימיו מותר ולא יותר לגמרי לא ראיתי כעת מאין הוציא כן ובפוסקים ז"ל שבטור וב"י ז"ל כ' רק לשון באקראי וצלע"ע וגם אם היה מפורש בכל הפוסקים ז"ל פירוש הנ"ל על הפיכה מכל מקום מצד הכלל דאפושי פלוגתא לא מפשינין יש לומר שלא פירשו פירוש אחר בההפיכה רק כדי דלא תיקשי מדוע לא הזהיר שלא יעשה פעמים רבות כן ומ"מ בפעם אחת שאין בו צד עיכוב הגאולה ולא גרעון הולדה וכמ"ש במק"א לעיל בזה ומצד זה כמוכרע שרק פעם אחת דוקא שרי דאל"כ אין טעם בהיתר אקראי ולומר מצד שאינו מתכוון ג"כ אינו מיושב דהרי זה פסיק רישא וכתיב היחתה איש אש כו' מה שאין כן פעם אחת כתבתי במק"א שיש בזה סברא מצד שאין ע"י זה הולדה בבתולה וכמ"ש באריכות אולי כ"ע מודים שמותר וצלע"ע:

לבעול לשנות לכ"ע אסור בלי רצונה נראה שאין זה רק כשפירש כבר משא"כ כשלא פירש גם שיש בזה צד ששקול כב' פעמים וכמ"ש במק"א מכל מקום כיון שכתוב בשם האר"י ז"ל אזהרות גדולות שלא לפרוש בקושי וצריך בזה מתינות הרבה לפעמים והוא משהים את עצמם כו' שכר פרי כו' וכמ"ש בט"ז ז"ל סי' כ"ג באה"ע ע"ש אם כן ממילא לא שייך בזה קפידא בשהייה ההיא אם מזריע עוד גם נראה שעל פי אומדנא יכול לסמוך את עצמו אם שתיקתה מורה רצון אך טוב לפרש שיחתו בזה פעם אחת על כל הזמנים ולא שייך בזה לכ"ע מ"ש בסי' ע"ו חשש שעל ידי פיוס שלו מתביישת לומר נגד רצונו כי בזה התירו חז"ל להדיא ומשמע להדיא שהוא על ידי פיוס דידיה וטעם החילוק בזה משום שידוע שרוצה בקב כו' מפרישות ולזה חוששין שאומרת רק מחמת כיסופא משא"כ בזה שמסתמא מתרצית וכן נראה ממ"ש בספה"ק בעל הנפש בזה שמה שאמרו חז"ל שם ספ"ב דנדרים התורה התירתה גם שבאתה לקבול עליו מ"מ היה זה מדעתה רק ששאלה אם אין איסור ע"ש ואלו אין היתר בסתם עד ששמע ממנה בפירוש שמתרצית היה להם לפרש משמעות בזה שההיתר רק אם תגלה דעתה שרוצה ומכאן הכרע גמור שעכ"פ על פי פיוס מועיל הרצון דאל"כ פשיטא שהיה ראוי להזהיר על זה כיון שבודאי לא התחילה היא בכך כיון שהיא סברה שיש בזה איסור ובאתה לשאול בזה והרי כתב הראב"ד ז"ל דההפיכה חמיר טפי בזה משונה שמפורש בש"ס הק' שצריך להיות ברצונה וכן הוא בטור או"ח ואה"ע שהוא כל שכן וכיון שמפורש גבי הפיכה שאין צריך להיות ההתחלה מצידה אם כן כל שכן לגבי שונה אך גם נוטה הרבה שסתם בזה כרצון ולזה לא הודיע שאסור בלי רצונה כי אלו פי' ברצונה איזה סירוב בזה ודאי שהייתה אומרת לו ואלו אמרה לו והי' כופה אותה הייתה מזכרת לפניו והטעם דלא חיישינן בזה לכסופא צריך לומר שכמו שאמרו חז"ל בשבת דאוליף לבנתיה לעשות בתחלה כעין סירוב וריחוק

כדי שעל ידי זה יתגבר ביותר בנטיה לשם שמים ולא מצד אהבה גופניית או שהוא כדי שהאהבה תתגבר על ידי זה ביותר כקירור מים חמים שנעשים קרים ביותר ממים שהיו קרים מתחלתם וכדרך התגברות שעל ידי הפכיות ועכ"פ כיון שכן הוא דרך נשים בנות תלמידי חכמים שלא להתבייש מלהראות כעין סירוב קצת וריחוק והמתנה קצת כל שכן שלא יהיה שייך בזה בושה במה שמצערה ובודאי היתה אומרת לו משא"כ לומר שרוצה קיום עונתה ואינה מוחלת אין זה דרך בנות עם בני ישראל כיון שהתובעת בפה מתגרשת ע"י זה הן עושות הרחקות מכעין זה גם הרי זה כעין הכנעה להראות שמצטערת בריחוק וטבע נשים שהן שחצניות כבמדרש רבה פ' ויצא וישלח ועל כל פנים כשאומרת שמרוצה אין עוד דרך חסידות כלל למנוע מלהיות שונה וזוכה לזכרים:

מה שכתב בב"י ז"ל באה"ע סי' כ"ה שאסור להסתכל במקום טנופות נראה שאין זה רק לגבי אותו מקום באשה דאיירי ביה שם משא"כ חוץ לזה גם שטוב לשמור את עצמו מכל מקום לא שייך בזה גדר איסור כי אין להוסיף על דברי חז"ל בכזה וכבר כתבתי במק"א שאין גדר הסתכלות כי אם במעין ותוקע דעתו בזה משא"כ דרך העברה בעלמא אין שום קפידא בכל מילי שאמרו חז"ל שלא להסתכל ובשבת גבי טייעא דהוה שפיך כקדירה כו' משמע שגם נתן עיניו לראות בזה כיון שיש בזה צד תועלת ידיעה ומכל מקום באותו מקום יש ליזהר ביותר:

סעי' ו' (**בשני רעבון**) אודות מה שאמרו חז"ל היודע באשתו שהיא יראת חטא חייב לפוקדה בפרט כשנראה לו ממנה כהתקרבות אליו בדיבור וכדומה אם הוא זמן דפרישות כגון חסר כפן גלמוד ח"ו וכדומה נראה שיש לפקדה בדיבור או בחיבוק או בנישוק וכמ"ש הפוסקים גבי סמוך לווסתה ויוצא לדרך שהוא צריך לפוקדה בחיבוק או נישוק וכמו שיוצא לדרך נלמד מפסוק ופקדת נוך ולא תחטא כן נלמד מזה כל זמן שהיא עושה כעין רמז התעוררות וכמו דשם הוא קצת בגדר אין לו פת בסלו גם דנדה מקרי פת בסלו לגבי מי שאין לו אשה על כל זה לפי שעה איננו בגדר פת בסלו ועל כל זה לא חיישינן כי אפשר שיהי' הפקידה בנישוק כעין מה שאמרו חז"ל כמי שכפאו כו' וכן הוא בזה שהוא יותר מצוי שיסתלק החסרון שבא לעיר מהר ממה שמצוי שלא תראה בזמן ווסתה ובפרט בשנשמע איזה מיחוש מהלך בעיר ח"ו שהרפואה קרובה תשועת ה' כהרף עין ולא שייך בזה היחתה איש אש כו' שהרי זה כתוב רק לגבי אשת רעהו שכשמתעורר ח"ו אליה אהבה אין מרפא לזה כלל כי לגבי נטיה זו ח"ו אין לו פת בסלו תמיד ועל האיסור היצר מתגבר ביותר מים גנובים כו' משא"כ לגבי אשתו שהיא בגדר פת בסלו תמיד וחז"ל התירו בזה להדיא חיבוק ונישוק בעת ווסתה וכדומה ואמרו שיש שמירה

מחטא על ידי הפקידה נראה דלא שייך בזה מדת חסידות למנוע את עצמו מזה וביום הוא יותר פת בסלו מסמוך לווסתה שהרי אפשר ביום בבית אפל מה שאין כן בסמוך לווסתה ולא שייך בזה גם כן מה שאמרו חז"ל דאברהם אבינו ע"ה אפילו בדידיה לא אסתכל זהו מצד שאין מזה שום תועלת וכמש"ה ומה אתבונן כו' והרי זה כמגרה יצר הרע אנפשיה שהרי שקר החן כו' וגם שכתבתי במק"א שבאשה יראת ה' תתהלל החן אין זה כי אם בבחינת מה שאמרו חז"ל אין אשה אלא לנוי או לתכשיטין דהיינו כדי להצילו מן החטא כשרואה כבר שיצרו מתגבר עליו ח"ו מה שאין כן פקידה הנ"ל שכיון שאמרו חז"ל שהיא הצלה מחטא אין חשש מכשול בזה כי שומר מצוה לא ידע דבר רע ובפקידה הנ"ל ניצול ממה שרוצה אשה בקב כו' מט' קבין ופרישות כי כל פקידה מהנ"ל כבר היא פיוס הדעת ואיננו בגדר פרישות והוא גם כן בגדר תיפול וכמו שהוא בכלל ופקדת נווך ועל ידי זה ידע כי לשלום אהלו וכ"כ הש"ך ז"ל לגבי יוצא שגם שיוצא ידי חובתו בדברי רצוי אין להחמיר למנוע חיבוק ונישוק וכן הוא בזה לכ"ע:

כתבתי במק"א אודות מה שבחסר כפן גלמוד וכ' באו"ח ר"מ ותקע"ד שכן הוא בכל צרה שלא תבא שכשאין בעיר ההיא צרה רק בעיר אחרת יש אין בזה חיוב פרישות ע"ש מה שכתבתי באריכות בזה כמה פרטים. ונראה דכשמיחוש שקורין פאקין או מאזלין בין ילדים ח"ו לא שייך בזה בחינת גלמוד כיון שהוא מה שאין הגדולים בזה באחריות אין צריך לומר כל שאין להם ילדים קטנים שיש בהם חשש כגון שכבר היה בהם מיחושים הנ"ל ונתרפאו שאין בהם עוד חשש פחד ממיחושים שבזה פשיטא דלא שייך גלמוד לגבי בעה"ב ההם כיון שאין נוגע החסרון אליהם כלל וגם שאין לפרוש את עצמו מדרכי הציבור מלהצטער בצרתם. וגם בזה יש לכל אחד ואחד בעיר להשתתף בצער של רבים שמצטערים בזה על כל זה לגבי גלמוד נראה דלא שייך בזה כי אם מי שהוא בכלל אחריות דחוסר כפן אך גם בעה"ב שיש בביתם ילדים קטנים שיש פחד שיוכל להגיע להם ממיחושים הנ"ל יש גם כן מקום לומר שאינם בכלל חוסר כו' גם דלא פלוג בזה ברעבון וגם עשירים שאוצרותיהם מלאים כל טוב הם בכלל חוסר גלמוד מכל מקום רעבון שאני שאפשר שגם עליהם יעבור כוס זה כי יתקבצו עניים רבים על ידי סכנת נפשם ויטלו את כל שיש לו להעשיר מה שאין כן בזה שכיון שהגדולים אין להם סכנה לא שייך גלמוד כן יש לצדד זכות על שאינם נזהרים בזה ובליל טבילה נראה שגם המג"א ז"ל יודה בזה שאין לפרוש את עצמו כלל ובפרט בבעה"ב שאין להם ילדים שיהיה עליהם חשש מיחושים הנ"ל שבזה נראה שמודה המג"א ז"ל דלא שייך בזה גם מדת חסידות לפרישות ובשיש להם ילדים שיש עליהם האחריות אולי מצד מדת חסידות יש

לפרוש להמג"א ז"ל גם בליל טבילה או לומר לה שלא תטבול כלל כי יש מקום לו' שכיון שקטנים נתפשים ח"ו בעונות אבותם אם כן כמו שפשפוש מעשים טובים מוטל ביותר בעת המיחוש שבין ילדים שבעיר שעל ידי זה אולי ינצלו ילדים שלו וכתיב לשון רבים לשוא הכיתי בניכם מוסר לא לקחו שמשמע שבכל הקיבוץ יש התעוררות מוסר על ידי בנים דקצתם כמו כן שייך בזה גלמוד על ידי חשש מכת המדינה שבין שזה הוא כדי להתעורר לתשובה ומעשים טובים שמבואר שראוי להתעורר בזה ביותר בין שזה הוא בדרך צער וסיגוף לעורר על ידי זה רחמים וישועה הרי כל שהוא בכלל אחריות הסכנה ראוי לו להתעורר בזה ואדרבא היה מקום לומר שכשכבר חל המיחוש על ילדיו ולפי האומדנא הסכנה רחוקה או כשלפי האומדנא הסכנה קבועה כלל בדרך הטבע עד גדר של ייאוש בכל זה לא יהיה שייך גלמוד שכיון שחל בלי סכנה הוא שוה לכאורה לילדים שבטוח שלא יחול עליהם המיחוש וכן כשכבר יש בזה גדר ייאוש ח"ו שהרי זה מעין מש"ה וכאשר מת הילד קם ואכל כו' וצלע"ע בכל זה ומכל מקום מי שילדיו אינן בחשש אחריות בזה והוא גם כן ליל טבילה נראה דלכ"ע אין להחמיר בזה כלל ובפרט שיש לצדד שאולי כיון שאין נמלט ממיחוש הנ"ל שום ילד רק אחד בעיר ושנים במשפחה והיינו רבותייהו דילדים אין זה בגדר חסר כפן שאין זה בגדר חסרון בא לעולם ומה שקצת ילדים מתים ח"ו במיחושים ההם גם ששייך על זה בקשות ותפילות להשי"ת על כל זה כיון שאינו בגדר מה שצריכים לגזור על ידי זה תענית כמו שאמרו חז"ל השיעור כפי הימים שבהם סכום המתים אולי על ידי זה יש לצדד שאינו בגדר חסר כו' וגם שזה רחוק נראה דחזי על כל פנים לאצטרופי לסברות הנ"ל לקולא:

סימן כו

סעי' ד' בהגה (**אפי' בשוק**) מה שאמרו חז"ל אודות קידושין בשוקא ע' ריש ה' קידושין ובב"י ז"ל פשוט שגם לנהרדעי מכל מקום יש למנוע לכתחילה רק דסבירא להו דלא מנגיד כי אפושי פלוגתא לא מפשינן וכן נמנעים מלקדש בלא שידוכי בהחלט וכן מלקדש בביאה גם דלגבי נגידו קיימא לן דדוקא אב' ריעותא בלא שידוכי ובביאה. ונראה פשוט משא ומתן וקנינים שאדם קונה לעצמו בשוק פשיטא שיש בזה משום פריצותא וקלות הדעת ומה בעבד עברי אסור להעמידו על אבן המקח שמיוחד רק למילי דעלמא כל שכן עת מצוא דאשה שנמשלה לתורה הק' לא בין התגרנים הוא מקום קנינה מה שאין כן במקום שאיננו מיוחד רק למשא ומתן פשיטא דעדיף טפי להרבות הפרסום כמו שאמרו חז"ל ואין על זה שום פתחון פה קפידא כל דהיא לכ"ע וחתן בבית חמותו אולי

אין זה רק כשהיא אלמנה ומצד שלפעמים אין אשתו עמו ומכל מקום כתבו הפוסקים ז"ל היתר בזה:

סימן כט

סעי' ג' (**ואתקדש אני לו**) בקידושין דף ז' מקודשת מדין שניהם דערב ודכנעני ע"ש לכאורה יש לומר שהטעם בכנעני שיוצא בכסף על ידי אחרים הוא משום דזכין לאדם שלא בפניו וזכה האדון בהכסף בשביל העבד וגם אם אין שום יד לעבד לקנות גם ממה שמזכה לו רבו מכל מקום הוה ליה שחרורו ומתנתו באין כאחד וכדקיימא לן בשטר על ידי עצמו שהוא רק מצד גיטו וידו באין כאחד וכבריש פרק הזורק בגיטין ע"ש וכמ"ש במק"א בזה מכבר אודות קידושין ולפי זה היה לקום להקשות להפוסקים דסבירא להו דזרוק מנה לים פטור ע' חו"מ סי' ש"פ אם כן דין ערב אינו חל עליה עד שהגיע ליד המקדש ואם זכה בשבילה המעות ושייך שפיר דין ערב מכל מקום דין עבד כנעני לא שייך בזה כיון דלא שייך לומר זכיה כאלו המקדש נתן לה דהרי משהגיע ליד המקדש אין עוד נתינה ודין ערב לא שייך כי אם במיד ליד ולא בזרוק מנה לים כנ"ל. ולכאורה הי' מקום לומר דאיירי במעמד שלשתן והרי זה כאלו זכתה וזיכתה להמקדש וידוע הפלוגתא בש"ע במעמד שלשתן אי הוו קידושי מהתורה הק' גם הלשון משמע גם שלא הי' מעמד שלשתן. ונראה דדין עבד כנעני הוא גם משלא הי' זכיה כלל ולכאורה הי' מקום לומר מנא לן לילף מעבד כנעני בזה דילמא שם מצד זכיה וצריך לומר דפשוט להש"ס דגם בלי זכיה מהני שם וצלע"ע:

סימן לד

סעי' ב' (**כוס של יין**) נוהגים שהחתן וכלה שותים גם כן מכוס ברכת אירוסין ונשואין כיון שכן הוא המנהג ממילא סתמיות דעת המברכים הוא כמפורש שיצאו ידי חובת הברכה על שתייתן בשמיעתן וכן הוא סתמיות דעת החתן וכלה כאלו כיוונו לצאת ידי חובתן בשמיעתן ואין זה כנהנין רק כבורא פרי הגפן דקידוש שיוצאים ידי חובתן בשמיעה כמ"ש במק"א אך מצד שבושים לשתות ורק טועמין יש ליתן לתינוק שישתה מלא לוגמי גדול וליתן לתינוק תיכף ואחר כך לחתן וכלה עדיף כי על ידי זה אין הפסק בין ברכה לשתיה כיון שטעימה אין עליה ברכה הוה ליה כהפסק והיום אמרתי שיהי' קטן מיוחד להנ"ל היטב:

סימן לה

סעיף א' אודות אסור לקדש אשה עד שיראנה אולי כששמע מאמו או מאחד מקרוביו גם כן סגי כאילו ראה בעצמו. וגם שאין הכרע לזה ממה שאמרו חז"ל בפ' ג"פ לידבר ע"ה בהדי' כי שם איירי לגבי חשש חילוף על ידי טביעות עין. מכל מקום אולי יש משם איזה משמעות שיכול לסמוך את עצמו על ידי ראיית זולתו. ומכל מקום נוטה שעל כל פנים יראה בעצמו כי חן אשה כו' ורק על שלא נחלפה סומך על הע"ה שמסתכל ביותר ויש לו טביעות עין. ולכן כתב הב"ה ז"ל שנוהגים לעשות סעודה בלילה לפני החופה כדי שיראנה אז גם שמסתמא בכל שידוכים יש ראיה מקודם על ידי קרוב או מי שסמכה דעתו עליו. ויש נוהגים להביא המשודכת לביתם על איזה יו"ט מטעם זה. ולגבי מ"ש הב"ה ז"ל כנ"ל נראה שאין לסמוך את עצמו על הקולא שכתב הדרישה ופרישה ז"ל שגם בזה שייך כעין מ"ש התוס' ז"ל לגבי אסור לקדש בתו קטנה שעל ידי טרדת הגלות קיל. כי בסעודה הנ"ל כשאין עליו מניעה כל כך לא שייך כל כך קולא מצד טעם הנ"ל ומה שיש גורעין סעודה הנ"ל הוא מצד שנוהגים שרואים את עצמם סמוך אל השידוכים או ביו"ט כנ"ל:

(**עב"ש ס"ק כ"ח**) מה שכ' הב"ש ע"ה בסי' ל"ה סי"א על מה שכ' הט"ז ע"ה דהוי ספק ספיקא ושמא לא קידש ושמא לא זו היא וכ' הב"ש דהוי ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות ע"ש ולפי מ"ש במק"א דכשלא נודע כי אם ב' הספיקות כאחד. נראה דההלכה דמהני ספק ספיקא ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובות אם כן לא קשה מידי על הט"ז ושפיר הוה ליה ספק ספיקא [צל"ע דהט"ז ס"ל דלא נודע לא מהני] וצריך לומר שהטעם משום דחזקה שליח עושה שליחותו וכב"ש ז"ל אולי יסבור כהסוברים שגם כשלא נודע לא מהני ספק אחד בגוף ואחד בתערובות וכמ"ש במק"א ומ"ש במק"א בשם מו"ח נ"י דכלים שמן התור' סגי בהו ברביעית גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר הי' להקל כיון דבדרבנן לא מחזקי' למפרע וכמ"ש התב"ש סי' א' בזה. הנה שם גם כן לא נודע והיינו טעמיה דהתב"ש ז"ל שם שהקיל באינו בן יומו ואין זה בכלל מצד אחר בא שהוא מדרבן כיון שלא נודע וכמ"ש במק"א והכא עדיף שלא נולד הספק כלל בדאוריי' בשום פעם כיון דטבילת רביעית סגי וצע"ע:

סימן מא

באה"ע מ"א כתב שם בב"י ז"ל בשם הר"ן ז"ל שכוונת בה"ג ז"ל והרמב"ם ז"ל משום שהקונה רצונו שיחול המקח על הגרוע ועל המשובח והרא"ש ז"ל כתב בכוונת בה"ג

ע"ה שעל ידי שאמר תיבת כולכם שהוא כולל בתיבה אחת כ"ע מודו שאין לומר שעל החצי לבד חל יע"ש ובחו"מ רט"ז כתב בשם הרמב"ם ז"ל שבאמר ארעא ודיקלי הוה ליה מכירה אחת ולא כסברת הרשב"ם ז"ל שהוא כב' מכירות וכשאין לו דקלים המקח קיים על הארעא כפי שומת בקיאים כמה שייך עבור השדה ולפי זה כיון שארעא ודיקלא הוה ליה להרמב"ם ז"ל מכירה אחת אין סברא לחלק בין את וחמור לכולכם ויש לומר שלזה הר"ן ז"ל שכ' בכוונת הרמב"ם ז"ל גם כן כתב סברא אחרת לחלק בין הקונים להניקנים ולא כתב החילוק מצד שכולכם כולל שהרי את וחמור הוה ליה גם כן כאלו הי' בתיבה אחת וכמו ארעא ודיקלי שהרי את וחמור לא הי' לו אפשר לכלול בתיבה אחת מה שאין כן הרא"ש ז"ל שהזכיר רק מכוונת בה"ג ז"ל לדידיה ניחא יותר לחלק בין כולכם לאת וחמור שאינו במאמר אחד וע' בב"י ז"ל ססי' ר"ז בשם הרשב"א ז"ל עשרה קנס לבנין העיר ועשרה לחברו דלא מחלקינן והט"ז ז"ל שם ברט"ז כתב להלכה שאין מוציאין מהמוחזק ואומרים שהכל מקח אחד וכשקצתו בטל כולו בטל וסיים ממ"ש שם בקפ"ב שהלוקח יכול לחזור ולפום רהיטא משמע שכשאין הלוקח חוזר אין המוכר יכול לחזור בו בההיח שבט"ז ז"ל שם ברט"ז. אך נראה שבההיא של ב' מקומות שניהם יכולים לחזור בהם כי יכול לומר אחד שוה בעיני הרבה ואחד פחות וכמ"ש הט"ז ז"ל שם מה שאין כן בההיא דקפ"ב שעשה שליחותו ולא הי' רק מוסיף ולא מעביר על מה שעשה בלא הוספה הוה ליה כעשה רק כפי שליחותו בלא שנוי ושם בגרע יש סברות שאינו רוצה בשנים וכן שייך גם אודות המקומות. וגם אם גילה דעתו תחילה שרצה למכור לב' מקום אחד בסך פלוני ואחד בסך פלוני ועל ידי שנודע שמקום אחד חל עליו מכירה מקודם אין המכר על שניהם חל אחר כך גם על השני אין חל המקח כפי סך שרצה כי יכול לחזור בו ומה שנתרצה למכור שניהם יכול להיות על ידי שסבר שאין המכר הראשון חל ולא (חסר ב' תיבות):

כתבתי בסמוך אודות מ"ש הט"ז ז"ל בחו"מ רט"ז שהמקח בטל שהכוונה שכל אחד ואחד מהם יכול לחזור בו ונהירנא בילדותי כתבתי בזה אודות מ"ש בבני"ע ז"ל שעל בעהע"ט ז"ל פלפולים אודות הלכות אלו דדיקלי וכעת איני זוכר ודברי הט"ז ז"ל נתפשטו להלכה ואין חשש עד שמתברר הכרע נטיה מזה והי' לפני שאלה בשכירות כמה עסקים שנכללים במה שקורים ארנדי שהשכיר אחד קצת מהעסקים ההם לאחר והתנה שיביא לו קצת ממון בסוף היום וסמוך לסוף היום אמר לאחר השכרתי לפלוני עסקים פ' שיביא היום ממון ולא הביא אשכיר לך הכל והי' ביניהם תקיעת כף ואחר זה בסוף היום הביא הראשון המעות ולא רצה לקבל מפחד תקיעת כף שהי' לו עם השני

ואמרנו שאי אפשר לבטל המקח של הראשון וממילא מכירה של השני בטילה כנ"ל בשם הט"ז ז"ל ובאה"ע מ"א כתבו הפוסקים ז"ל שעל ידי שכלול בתיבה אחת כולכם הכל בטל על ידי שהקצת בטל או מצד שרוצה לקנות המשובח והגרוע על ידי זה בטל הכל וכן הוא בהנ"ל שכלל בתיבה אחת כנ"ל יש לומר שגם להרשב"ם ז"ל הוה ליה מכירה אחת והכל בטל מה שאין כן בארעא ודיקלי גם שהי' מוכרח לומר בב' תיבות מכל מקום הוה ליה ב' מכירות מדלא פירש שיהי' מכירה אחת וכן הוא גבי את וחמור שגם כן לא הי' יכול לכלול בתיבה אחת ומכל מקום אין הכל בטל כמו בכולכם. ונרא' שגם לדעת הרי"ף ז"ל שכתוב בשמו שם באה"ע מ"א שגם בכולכם תיבה אחת אין הכל בטל גם שהקונ' דרכו במשובח וגרוע מכל מקום נראה שמודה בהנ"ל שהכל בטל כי קידושי הנשים אין אחד מקנה הכל ולא שייך שיהי' קצת בטל על ידי קצתו מה שאין כן באחד מוכר ללוקח אחד כיון שהקצת בעל הכל בטל ואפושי פלוגתא לא מפשינן שכיון שכלל במאמר אחד ומכירה אחת ליכא דפליג על הרמב"ם ז"ל שם וכמו בארעא בדיקלי שאם אין דקלים המכר בטל מצד המוכר או מצד הלוקח ולא שייך כדשיימא אינשי כמה מגיע על זה וכדקיימא לן שכשלא הי' פיסוק סכום מקח אין קנין ולא אמרי' שהי' כוונתו כדשיימי אינשי ולסברת הרשב"ם ז"ל שהמקח קיים על השדה כדשיימי היינו מצד שכן הוא דעת הבריות כשכוללים ב' מכירות בסך אחד מה שאין כן במכירה אחת ובההיא דר"ט בחו"מ בדבר שלא בא לעולם ודבר שבא לעולם איירי כשהי' סך ידוע על כל אחד ואחד בפני עצמו היטב. ובחו"מ רכ"ז סל"ה שמעריכים כמה שכר האדם וכמה שכר הבהמה ויש אונאה מוזרת בשכר הבהמה גם ששם הי' שכירות אחת יש לומר שלגבי אונא' שהוא כפי שומא דהשווי שבין הבריות בזה אפשר לשער שווי כל אחד ואחד בפני עצמו אין לפני ספר הק' מחנה אפרים ז"ל כעת נהירנא שכ' לפלפל אם יש איסור באונאה פחות משתות וגם אם פחות משתות אין בו איסור מכל מקום יותר משתות דלא מחלי אינשי יש לומר שיש בו איסור גם במקרקעי ודכוותיה כי לא מיעט הכתוב רק לגבי חזרת האונאה או ביטול המקח (צל"ע כעת שאולי מה שהאונאה חוזרת או מבטלת המקח היא רק תקנת חז"ל ולזה יש פלוגתא אם שתות או שליש ולמאן דאמר מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני יש לומר שהמקח חוזר במה שאין דעת הבריות למחול ותקנת חז"ל להחזיר לפעמים האונאה ושיהי' המקח קיים ולפי זה צריך לומר שפחות משתות מחלי אינשי ואין בו איסור דאם לא כן הרי ממילא אין המקח קיים ודוחק לומר שחז"ל תיקנו שלא יובטל המקח גם שעשה איסור ובקרקעות ודכוותיה יש לומר דגלי קרא שלא יוחזר האונאה גם שעשה איסור ודוחק

לומר שהתירה התורה הק' להונות בקרקע ודכוותיה והרי הקדש גם כן בכלל המיעוט ופשיטא שלהונות בו חמיר יותר ואם אי עביד מהני מכל מקום יש לומר שמה שהמקח חוזר הוא מהתורה הק' מסברא שכיון שיש טעות בהמקח ואלו ידע לא הי' מוכר ממילא אין המקח חל ובקרקעות ודכוותיה מיעטה התורה הק' מלהצטרך להשיב האונאה ומכל מקום איסור יש להונות ויש לומר שלמאן דאמר אי עביד מהני יש איזה לימוד שהאונאה חוזרת או אולי מה שחוזר הוא תקנת חז"ל וצלע"ע כעת היטב) ולזה פשיטא שנכון לשער בשומא שווי שכר אדם שהוא כקרקע בפני עצמו ושכר בהמה בפני עצמה וכהראיה שכ' בתה"ד ז"ל שם שמשערין בשכירות פועל גם כן כפי השומא והיינו מצד שמסתמא עושים כדרך הבריות ולא שביק אינש מידי דקיץ בין הבריות ומכל שכן שמסתמ' נזהרו מהאיסור שיש באונאה ואין סברא שנתרצו שניהם בשנוי מהשווי ואין איסור כי חזקה דלא שדי אינש זוזיה בכדי וכן הוא אודות שיעור אונאה שראוי לשער שכר באדם כפי שווי בין הבריות כי מצד האיסור אין חילוק בין אדם לבהמה ולמעט בשנוי מכפי סגנון הבריות עדיף שאם נימא שהי' כל האונאה רק על שכר הבהמה יש ב' שנוים אונאה גדולה בשכר האדם ושנוי מהבריות שיש ערך לשכר אדם למשל כשכר הבהמה וכאן הפליגו שכר האדם מכפי שכר הבהמה. וגם אם אין איסור אונאה בקרקע יש לומר שכמו שיש לומר שכל האונאה היתה בשכר האדם כדי שלא להחזיק עליו דעביד איסורא גם כדי שיועיל ברמיותיו ולא יצטרך להשיב כמו כן יש לומר בשכנגדו שמסתמא נתאוה יותר בשכר הבהמה מצד שהי' קל בעיניו להבחין כי ידע שתושב האונאה שאין רגילים למוחלם היינו שתות ויותר. גם יש לומר שהי' בטוח שלא יונהו חברו בשכר הבהמה כיון שאסור להונות מה שאין כן בקרקע שקיל ואין חוזר בזה מסתמא הי' יודע להשמר מלהתאנות וכיון שבין שניהם אין הכרע מוכרע ממילא מצד סגנון הבריות ששכר אדם והבהמה שוה בדרך משל וסתמיות שלהם הי' לכפי סגנון הבריות הי' אפשר שם להשיב השכירות ולבטלו השכירות בטל וכמ"ש הסמ"ע ז"ל שם נראה שממילא המקח בטל בשכר האדם גם כן וכמ"ש הט"ז ז"ל ברט"ז כנ"ל שהכל מכירה אחת ואין מועיל השווי להפרידם זה מזה והסברא צלע"ע היטב. בספר הק' דרישת אריה על אה"ע שם במ"א כתב בשם מוהרשש"ך ז"ל ראיה מדהוכיחו שבגזל דידה גם כן אינה מקודשת מדאמרו ושביעית היתה ואלו הי' שייך כל הכלכלה להנכריות הרי יש גם כן גזל דאחרים ע"ש ואולי יש לומר שאין זה הכרע כי גם שאין יכול לחלוק שלא מדעת שותפין כי אם בטבין ותקולין מכל מקום הרי יכול שותף למכור שלא מדעת שותפו ושותפין שלוחים זה לזה גם לעיוות עש"כ ז"ל בע"ז בחו"מ שכ' שיכול השותף לתבוע אחר כך מהשותף שעיוות

ומכל מקום מה שעשה אינו בטל ואם בגזל דידה אין הקידושין בטלים משום שמסתמא הקנתה לו כן הוא גם כן אם יש שותפות עמה ואולי מכל מקום יש חילוק בין מכר שהם שותפין זה לזה למכור מה שאין כן במתנה אין שותף אחד יכול ליתן וע' באורו"ת ז"ל בע"ז והסברא שכתב בדרישת אריה ז"ל שהיא דוחק אולי יש לומר שאינה דוחק ע"ש ואולי שם בכלכלה איירי שהוא לא ידע כלל שיש ביניהם אחיות וסבר שהן כולן נכריות זו לזו ואולי על ידי זה לא שייך לומר שהנכריות קנו כל הכלכלה ואולי יש לומר שהאחת שקיבלה הקידושין הי' כל הכלכלה נקנית לה והי' הקידושין של זולתה בסגנון ערב כמו תן לפלוני ואתקדש אך לא משמע כן שם וכמ"ש הדרישת אריה ז"ל צלע"ע הרבה היטב:

סימן מב

סעיף ה' (**בפסולי עדות**) אחד הי' עד מעידי קידושין והוא הגובה נתינה מהנרות דשבת"ק שגובים עכשיו במדינות אלו. ובמק"א כתבתי שאין לגבות מהנקראים נעלמים דהיינו שאינם מהנכתבים במספרי האנשים במלכות ושנוטה דהוה כגזלנותא. על כל זה אין שום חשש על העד כההיא דסי' ל"ד סכ"ד סכ"ה בחו"מ ע"ש. כי הוא אינו יודע מזה. וגם כשיודיעוהו הדבר ידוע שלא יהי' ציית ומלבד מה שסובר שניצול על ידי זה מחשש נפשות לצבא וסובר שלפקוח נפש עושה כן והמחזיק הנתינה ההיא בשכירות שכר מתחלה אדעתא דהכי שיגבה מהנעלימים ולא יועיל לו שום דיבור. בפרט כיון שפשט כן בכל מדינה זו. אין שום אדם ציית בזה עד שיתוקן בכל המדינה. והגובה איננו גובה בעצמו רק גוי הולך עמו) ועל כל פנים לא גרע ממוכסין:

ואודות שמש שיצא עליו קול שמעלים מהנרות שמקבל בהקהלה להדליק בבית הכנסת הק'. ומדליקים בביתו. הנה כמ"ש בשו"ת מ"ב ע"ה סי' נ"א אין חשש גם בהודאת עצמו. וכן על ידי קלא דלא פסיק. גם לכתחלה. וגם שהרשב"א ע"ה כתב דלכתחלה אין לצרף לעדות ולהוציא ממון על פי עד שיצא עליו קול ע"ש במ"ב ע"ה שכתב שאין זה לכ"ע ובכהאי גוונא כיון שגם אם הי' עדים על הגניבה הי' צדדים שלא לפוסלו אם מצד דהוה ליה כקוברי מת ביום טוב ראשון. וכההיא דמוכסין כנ"ל. וסובר תורא מדושיה קאכיל. ואדעתא דידיה יהבי. והוה ליה ממון שאין לו תובעים וממון שאין לו בעלים. אך על כל זה הי' צל"ע גדול בזה אם הי' קלא דלא פסיק רק שלא הי' בגדר קול רק אשה אחת אמרה כך מאיזה אומד קטן קל שאיננו מוכרע. וגם שאמרה כן בפני כמה נשים איננו בגדר קול. כי מסתמא לא מחזקינן שגם שארי הנשים מדברות כן כיון שלא שמענו ואין זה בגדר קול כלל וכ"ע מודים דלא מחזקינן לעז על כל העדות דעד כה ואין פתחון פה בזה:

כתבו הפוסקים מדוע לא שייך חשש בקידושין על ידי פסולי עדות דשם. ולפי מה שכתב באורו"ת ז"ל בל"ו יש חשש לפעמים בפסול שלא נודע פסולו אז אם העיד אחר כך. וכפי הסברות דשם בכמה חילוקים. והיינו ליש אומרים שסבירא להו שייחוד סתם שאחר קידושין אינו כמפורש לשם קידושין כי אם סתם כמפרש אין חשש לכל הסברות שמצד נמצא אחד קרוב ופסול. כי במה שמסתמא הי' יחוד וביאה וייחוד וביאה כמה פעמים וכל בני המקום הם כעדים על זה. יש לומר שלא שייך הצטרפות עם הקרוב ופסול כלל כי צריך להיות ראיית כולם כאחד. ולגבי חצוף המקדש בביאה. יש לומר שאין לחשוש מצד אולי הי' שם פסול שלא נודע פסולו. שכוון שלא נודע אין סגנון חוצפא על ידי זה ממילא. אך מלבד זה אולי יש לומר שכיון שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואומר כדת משה וישראל. יש בכלל זה ממילא שלא יהיו עדים רק החותמים את עצמם על הכתובה שהם שם בחופה כנהוג. וכמו שמועיל יחוד ב' עדים כשרים על ידי המקדש. כן מועיל יחוד העדים שעל פי מנהג עם בני ישראל שעל פי חכמים. אך לא ראיתי כן בפוסקים ז"ל. ואין גרעון לומר בפירוש עידי קידושין הם החזן והשמש. כנהוג שהם החותמים את עצמם על הכתובה והקידושין הם על דעת זה ודאי היטב:

אודות יחוד עידי קידושין כנ"ל פשיטא דשייך בזה שתיקה כהודאה. כיון שאין בזה צד חסרון להמתקדשת ואישה ובלאו הכי כל המקדש אדעתא דרבנן הוא מקדש. וכל שכן הוא קבוע בהמנהג. כן הוא כוונתם בזה מסתמא וכל שכן כשמשמיע כן לאזניהם המסדר הקידושין שפשיטא דהקידושין הם אדעתא דידיה בזה:

(**עוד מצאתי**) כעין שכתבתי במק"א אודות מנהג כתקנה אודות סופר קבוע בעיר לשטרות וכתובות ועד אחד אינו יודע לקרות. כל שכן שמהני בזה תקנת הציבור שיהיו עדים של כל קידושין והוה ליה כיחדום לעדים להם לבד בכל קידושין. וכל שכן ששייך בזה כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ודעתא דרבנן שיהיו העדים כשרים לבדם מיוחדים לעדים. ובסגנון תקנה שייך גם כן שהחזן והשמש מיוחדים לעדים להם לבדם ואם אחד מהם קרוב באיזה קידושין וחותם אחר על הכתובה. שני העדים החתומים על הכתובה הם מיוחדים לעידי קידושין כן הוא סגנון התקנה ממילא. ומכל מקום מי שמפרש בשעת סדר הקידושין שעידי הכתובה יהיו לבדם עידי קידושין עושה על צד היותר טוב להדיא. אך גם ממילא כן הוא כנ"ל והנחלת שבעה ז"ל הביא מנהג שיהיו ב' עידי כתובה חוץ מב' עידי קידושין וכנראה ששם גם כן מיוחדים אנשים לכך והם ידועים תמיד ביחוד לכך:

סימן נ

סעי' ו' בהגה (**לגבות קנסות**) בהתקשרות תנאים הנהוגים כידוע טען אחד שכיון שעבר זמן המוגבל להסילוק והתרה בי ולא סילק בטל הקשר. כי איננו רוצה בקיומו ושכנגדו טען שביקש ממנו הרחבת זמן חודש או ב' ושתק. ובעת שבאו לדין הוא מוכן לסלק תיכף. נראה שגם שחל הקנס על ידי הרחבת זמן גם בלי תנאים חדשים. על כל זה נראה דלא שייך בזה שתיקה כהודאה. והוה ליה כטוען איני יודע אם נתחייבת לי שגם שהתנאים ודאי בחזקת חיוב. הרי כיון שעבר הזמן הם בחזקת בטילים. וספק הרחבת הזמן הוה ליה כעובדא חדשה ולזה לא שייך בזה שתיקה כהודאה להטיל עליו חיוב חדש בזה. וגם שמשביעין כשטוען שבנו או בתו מסרבת בהשידוך שלא הי' בזה קנוניא ורמאות. על כל זה בזה אין להשביע. כי שם יש חזקה שנתרצו הבן והבת כי חזקה דלא שדיא אינשי זוזי בכדי ולא יביא את עצמו לכלל הפסד בחנם. ובודאי שאול האיש מילידי ביתו ונתרצו. וגם שבן אדם ויתנחם על כל זה הרי זה בכלל רגליים לדבר שיש בזה קנוניא וגם דחזינין שנוי דעתיה עכשיו בזה. אין לנו להוסיף לומר שגם בנו ובתו נשתנו דעתם גם שלפי דבריו לא הי' שנוי הדעת רק בבנו על כל זה גם שהוא חזקה העשויה להשתנות גם כן. מכל מקום יש להשביע בזה להמתקשר בקנס במקום בנו שהי' מתחלה כעין סבר ומקובל לקבוע הקנס על כל פנים לגדר שבועה דאם לא כן אין בהתקשרות שום ממש וקיום כלל וגמרו ומשעבדי אהדדי להטיל שבועה גם במה שאיננו בגדר שבועה מה שאין כן קבלת חרם קיל טובא ועל ידי זה איננו בגדר קשר כלל כי אם על פי צד שבועה. מה שאין כן כשלפנינו זמן עובר רק ספק הרחבה ברצונם להזמנים נראה שאין להשביע וצלע"ע:

החוזר בו מתנאים. ואחר כך אומר שאינו חוזר ועל ידי זה נמבזה ונמאם לשכנגדו להיות עומד על המצפה איך יהי' רוח התהפכותו בסוף. נראה שכן הוא גבול בזה שתיכף ששומע חזרה משכנגדו יתרה בו בפני ב' עדים שכשאשר הוא אומר עכשיו כן יקום וכשאפשר שתהי' ההתראה על פי בד"צ הוא יותר נכון ואחר כך גם שכדי שלא לשלם הקנס חוזר ואומר שרוצה בהתנאים. וגם אם רוצה להשליש או ליתן ליד שכנגדו בטחון גדול על זה מכל מקום יכול שכנגדו לומר כיון שכשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה איני רוצה. ומכל מקום אתה גרמת לי הבושת והסברא נותנת שנכון לומר כן כיון שכן הוא סדר משפט העולם כמו שאמרו חז"ל:

אם תחלה הי' דר הנותן מזונות להזוג על שלחנו בנוה יפה ואח"כ הוא דר בנוה שאינו יפה אם יוכלו לבטל השידוכין על ידי זה בלי קנס צל"ע בזה דלכאורה הוא כל שכן

מהסירוב שיכולה אשה לסרב מלשנות מקום גם אחר דכבר משעבדה ליה. ויש גם כן מקום לומר שישלם לו גם עבור הדירה. כיון שבלאו הכי כן הוא חיוב המזונות לשלם עבורם כדלא מתדר להו בהדי הדדי. וכן בזה ישלם כפי ברכת הבית:

שידוך נגד הנהוג לחשוש בשיוי שמות המחותנים או נשותיהן וכוותיה. ואחר כך חזר בו אחד על ידי החשש אולי שייך בכך מעין סבור הייתי שאוכל לקבל על ידי שאיני חושש. כי גוף קשה פחד שוברו ח"ו. וביותר אם הי' להחוזר בו איזה פגע וכעין לשון חז"ל אעפ"י שאין ניחוש יש סימן. ואם לא ידעו מהחשש כפי סוגיא דעלמא הוה ליה טעות ולא שייך לא ידעי פסידא דפועל כו' כי במקח בטעות לא שייך כן ומוציאים גם המוחזק וכל שכן שבכך לא שייך תנאי ובפועל הוה ליה להתנות היטב. גם דקיימא לן שיכולים לחזור בקנין סודר כל זמן שעסוקים באותו ענין. מכל מקום בשידוכין נראה שגם כשחוזרים בהם תיכף בעסקם באותו ענין. שייך בזה בושה שעד הקנין סודר של כתיבת התנאים אין בושה כל כך. וכל אחד יכול לומר רציתי לנסות אם יתרצה חברו לשדך את עצמי עמו. וכשאראה שהוא מרוצה בלא שום נטייה אחר כך אתיישב בדבר. וגם אם יצא הקול שחברו סירב מלשדך את עצמו עמו. יכול לומר אחר שהי' הוא מרוצה לא הייתי רוצה. מה שאין כן אחר כתיבת תנאים. כבר ידוע שזה שחוזר בו הוא מבייש את שכנגדו וגם אם הי' מנהג פשוט ידוע לכל שחוזרים בהם אחר כתיבת תנאים תיכף בעסקם באותו ענין מכל מקום לא עבידי אינשי לכתוב תנאים על מנת לחזור בו תיכף ויש בושת ומכל מקום צלע"ע היטב:

גם שכתבו האחרונים ז"ל שאין שכר שדכנות עד אחר שכתבו תנאים בקנסות כנהוג מכל מקום לפעמים גם אם כתבו כבר תנאים. רק שנתבטל תיכף ביום ההוא על ידי שנודע שהי' טעות לאחד מהם. גם כן אין להוציא שכר השדכנות. כיון שאיגלאי מלתא למפרע שהתנאים בטלים. ואלו הי' בא זה לתבוע הקנס משכנגדו לא הי' יכול להוציא ממנו כיון שטוען שהי' טעות בהנוגע לעיקר התנאים. אך אם החזרה הי' באופן שאם הי' בא לתבוע הקנס לא הי' טענה נגדו לומר שהטעות הי' בעיקר התנאים למפרע. רק שנתחרט אחר כך. על ידי רצון אשתו או איזה קרוב או על ידי שום סבה שאיננה גורמת שיהי' על ידי זה גוף התנאים כטעות גם שהי' החזרה תיכף באותו יום. ולא רצה לתבוע ממנו קנס מגיע שכר שדכנות:

סימן נא

בהגה (**תנאים חדשים**) הכתבים הנהוגים בעת נשואין שטרי תנאים אחרונים ושטר חצי זכר ושטר חליצה אם מסר מודעא קודם שקיבל עליהם בקנין סודר צל"ע אם נדונים כמתנה דלא בעינן הכרנו באונסיה או כמכירה וכעת לא עיינתי כלל בזה ונראה נוטה דהוה ליה מכר שהנשואים נגמרים רק על פי כתבים הללו וגם שלפעמים על ידי עקשנות גדול גורמים שנוי בכתבים אלו או שנשמטים מלכתבם כלל והנשואים הם בלי קנין סודר על כתבים אלו על כל זה כיון שדעת רוב הבריות להקפיד בזה. ורק על פיהם נגמר הזיווג הרי זה כמכירה אין צריך לומר בשטר חצי זכר שהוא נגד שטר חליצה אך גם בתנאים גם היכא שאין החיוב רק על צד אחד על כל זה יש בזה תורת מכירה ממש ועיין בנחלת שבעה אודות כתיבת ביטול מודעות בכתבים גם בקנין סודר סתם וצלע"ע קצת: יש עושים שנויים אודות תנאים אחרונים. שמשמיטין את עצמם אחר כך מלשלם על ידי תחבולות וכן יש עושים תחבולות אודות השלשת הנדוניא יש קצת זכות בזה מצד לשון חז"ל שחרר עבדך ותן לה. והרי לפי כמה דיעות יש בשחרור עבד צד איסור עשה. גם כשאיננו עושה רק להנאת המשחרר וכן משמע בההיא דשחרור כדי להשלים למנין אך אין מזה הכרע כלל כי כדי להציל את עצמו ממיתה אסור בממון חברו וכמו שאמרו חז"ל בבבא קמא גבי עדשים או שעורים ויבקעו הגיבורים כו' וכל שכן בזה שגם באמתא דאיתעביד בה איסור יש שקלא וטריא היאך הי' השחרור מכל שכן בבוגרת מוחזקת בכשרות ויש לומר שלאו דוקא נקטו שחרר עבדך. רק כעין דרך הפלגה וגוזמא להסוברים ששחרור אסור תמיד. וגם אם הותר בזה איסור שחרור וכמו שמותר למכור ספר תורה הק' כדי להשיא יתומה עניה. מכל מקום אין זה ענין לגבי הונאת דעת הבריות בעניני ממון שהונאה היא שוה לאיסור גניבה וגזל כבריש פרק איזהו נשך ורק כשהוא עושה לפי תומו על פי בטחון בהשי"ת שיזמין לו לשלם את כל מה שמבטיח בשטרי תנאים אחרונים או ראשונים. שבזה קיימא לן דלא שייך איסור על ההשמטה. וכמ"ש במק"א בזה בשם הסמ"ע רס"י של"ט וגם שהוא מעות שלא לוה ולאו איסרו הבא לידו הוא על כל זה גם שאין זה יוצא בדיינים על פי איזה תחבולה שעושה כיון שלפי האמתיות הי' זה יוצא בדיינים על פי התחייבותו הרי כל שיוצא בדיינים נדון כגניבה או גזל וכנ"ל והרי כל השמטה אין דיינים מבחינים בזה והוא דברים מסורים ללב אם משמיט את עצמו על מנת לשלם ועל פי הרוב ניתן ליד דיינים לעשות סדר בעל חוב ולא מהני לו השמטתו גם כשהיא על מנת לשלם אחר כך וכל שהגיע לפני דיינים ופסקו לשלם תיכף כשאינו מקיים הפסק דין דדיינים נראה שגם הסמ"ע יודה שאסור לו להשמיט את עצמו

על מנת לשלם אחר כך וצלע"ע בזה ויש פרטים רבים בזה ועל כל פנים יש איזה צד זכות במי שמרחיב הזמן על מנת לשלם כשיתבעו הזוג כשיהי' לו ויהי' היאך שיהי' בסוף בין שיהי' לו וישלם בין שלא יהי' לו אחר כך מה לשלם יש עליו צד זכות בזה כיון שהלך בדרך תמים לבטוח בהשי"ת:

מה שכתבתי לעיל בשנויים שעושים בהנדוניות. הנה יש שעושים אמתלאות בזה. מצד שאין נכון לישא אשה לשם ממון. וכתוב בספרי יראים ז"ל שלא להתקוטט אודות נדוניא ומלבושים. על ידי זה הם סוברים שעושים בחינת עם עקש תתפתל וסוברים שאין בזה משום ממון שאינו שלו. כיון שמרבים עליו עול מוהר ומתן הוא מצד עינים בממון. וכהנה אמתלאות מצד שעל פי הרוב הוא מוחל אחר כך. אך על כל זה שומר נפשו ירחק מזה וכל כיוצא בזה כיון שכתבתי במק"א שבעם בני ישראל רק מחשבה טובה לבדה מצטרפת והרי מצד מהיות טוב כו' כל עם בני ישראל ועל כל פנים רובא דרובא מהנושאים לפי הממון. כוונתם בבחינת בצל החכמה בצל הכסף. והרי זה כנושא רק לשם שמים. ואם כן ח"ו לעשות בזה שום רמיה ואונייה. והמקילים דעתן מצד שיש ספק ספיקא בזה. ספק שכוונתו רק לשם בצע וקבוע דבני עולם עושה זה בגדר ספק שקול. ספק שיורחב גבולו וישלם ועוד אמתלאות בזה. ועל ידי זה בחינת חסד ואמת נפגשו בבחינת התנגדות כי עולם חסד יבנה באהבת נשים בבחינת זיווג שכל זה בחינת אהבת חסד והונהג בזה כמה מיני הפוכי במילי עד שכמעט אי אפשר להם בלי שקרים ועל ידי זה יש התנגדות לשלום וגם דליכא כתובה דלא רמי בה תיגרא על כל זה הוא רק מבחינת איבה בבחינת ואיבה אשית כו' ושראן בפרודא וסיימין בחבורא מה שאין כן כשמטים עקלקלותם ברמיה יש התנגדות לשלום הרי שלום נושק ומתווך לחסד ואמת שיהיו לאחדים בידו בלי רמיה ועל ידי בחינת צדק שהוא מדת חסידות שלא לשתף אהבת בצע לאהבת המצוה רק ידע בבירור שאהבת המצוות הם אצלו עיקר ואם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו. ועושה העיקר עיקר והטפל טפל על ידי זה השדכנים עושים הפוכי במילי בזה במה שהיא עבידא לגלויי ואין נעשה גרעון על ידי זה לבסוף בהעלמה רק מלמדים אותו על ידי רבוי ריעים שלא יעשה הטפל עיקר נמצא שצדק נושק ועושה תיווך. שעל ידי זה בחינת צדק וחסד ההפוכי במילי הוא גם כן בבחינת נתיב לדרך האמת ועל ידי מה שאמת מארץ תצמח. וצדק מושגח להשי"ת שבוחן כליות שהוא עושה העיקר עיקר כדרך בחינת הצדק ועל ידי זה אין שום רמיה בההנהגה הגלויה בבחינת החסד. אז גם ה' יתן הטוב. שיולידו נשמה קדושה שחלקו של השי"ת עשרה דברים שנותן בההולדה יהי' על צד היותר טוב וארצינו תתן יבולה

על ידי ההצלה מבחינת מתהלל במתת שקר יהי' שובע בעולם על צד היותר טוב:
מזוכות על שלחנו הנהוג להתחייב נגד זוג בניו כתב באור"ות סי' ס' שחייב ליתן לה בעת לידתה מאכלים יקרים הנהוגים להנתן בעת לידה כן כתב בשם השבות יעקב ז"ל וכמדומה שנוהגים במדינות אלו ליתן רק על לידה ראשונה ואם באיזה מקומות ידוע המנהג שרק לידה אחת נותנים פשיטא שאין אחר מנהג כלום בזה אך בסתמיות נראה שאי אפשר להוציא מכלל חובותיו להספיק להם משך ההיא שגם דקיימא לן שם שאין מוטל עליו רק מאכלים בזמן בריאותם מכל מקום הטעם הוא משום דרוב נשים הן הם בבריאות לנכון. מה שאין כן לידה רוב נשים מתעברות ויולדות כמו שאמרו חז"ל. וגם שאין הולכין בממון אחר הרוב. מכל מקום זה גלוי מלתא בעלמא. שמקבלים על עצמם כפי סגנון רוב בני העולם. וכן אודות סגנון המאכלים וברכת הבית פשוט לכ"ע שמכריעין על פי סגנון רוב העולם וכן הוא בזה ממילא אין לפני ספר הק' שבות יעקב ז"ל כעת לעיין בו בזה וכנראה שטעמיה בסגנון זה ומצד זה ממילא כן הוא גם בכמה לידות זו אחר זו מה שהוא כפי סגנון רוב נשים דעלמא מה שאין כן אם נמצא אחת שיולדות בכל שנה בזה צלע"ע:
וכן אודות הספקת הולד אם מוטל על המתחייב לזון הזוג. גם כן מוכרע מצד המנהג שלא שמענו מי שימאן מלזון נכדו בזמן מזונות שנותן לבניו הזוג. ואולי אין בזה מנהג קבוע. כי את שקונים חלב ולחם לפי הטף. ואין להם בביתם. אולי מצווים להזוג שיקנו משלהם לילדיהם. אך בדיעבד אם כבר זן להילדים גם כן ורוצה לתבוע אחר כך עבור זה או אולי גם כשרוצה לנכות עבור זה מהמגיע להזוג ממנו. נראה באולי להכריע על פי מנהגא שלא שמענו מי שינכה עבור זה או שיתבע וצלע"ע:
וכשיש סכסוך בין הזוג וזן רק לאחד מהם זמן מה שהחשבון הוא לפי הנפשות. וכבסי' ס' בחו"מ וע' באה"ע סי' קי"ד וע'. אם טוען מי שהי' הסכסוך על ידו או על ידי מי שהי' בידו למחות. שעכשיו שנסתלק הסכסוך יהי' המזונות במקום זמן הראשון. ויש ביני ביני יוקרא או זולא בהמזונות. או הפרש מצד שנתגדלו הילדים והוא זנם כנ"ל. נראה שמה שכותבין בשטרות שנים רצופים הוא לטובת הזוג שלא יוכל לדחותם לאחר זמן. גם שממילא קיימא לן בפסח סתם שהוא פסח ראשון. דאם לא כן בטל השטר או התנאי לגמרי על כל זה כבר נהגו לכתוב בשטרות גם לישני יתירי לפרש יותר מפני הטועים. אך לגבי המקבלים נראה שהברירה בידם לאחר ולעכב קבלתם עד זמן שירצו אך אולי כדקיימא לן פרעון בעל כרחו שמיה פרעון כן הוא בזה שיוכל להקדים כרצונו וצלע"ע:
אחד נתן לבתו קודם שקנו לה מה שקורים שטערין טיכל. את שטערין טיכל שלו.

ולבשתו שנה כפי מדובר שהי' ביניהם ואחר כך שנה אחת יותר מהמדובר ואחר כך אמר לה שבאם לא יסלק לה סך כך וכך יוחלט לה בזמן פלוני ואחר כך חזר בו. לפום רהיטא לא ראיתי כעת גבי מטלטלין שיועיל משיכה או הגבהה לפניו גם בלי חזק וקני כדקיימא לן גבי קרקע אך גם בקרקע שמועיל בו לפניו. כתב בסמ"ע ז"ל הטעם משום שיש גלוי דעת מדלא מיחה בו. והרי בנדון הנ"ל לא שייך כן שהרי גם בלי מקח והקנאה חזינן דלא מיחה בה שנה השניה. וגם שיש מקום לומר שהי' לו למחות כיון שדעתה במשיכתה בודאי על דעת תנאי הראשון כדקיימא לן שכל העושה על דעת הראשונה הוא עושה על ידי זה הי' לו למחות בידה עכשיו ביותר מכפי הקודם אך על כל זה יכול הוא לומר שידע שבלי אמירתו משך וקני אין הקנאה על ידי משיכה או על ידי הגבהתה. ומה שמוטל למחות הוא רק מצד חזקה שאין אדם רואה שנוטלים משלו ושותק וכמו חזקה דלא שדי אינש זוזי בכדי מה שאין כן בזה שידוע שאין קפידא והוה ליה ככל שאין להם חזקה זה על זה במקרקע מצד שאין קפידא ביניהם בן בנכסי אביו וצלע"ע. ובנדון הנ"ל הי' אחר שני שנים הלואה ליד האב מבתו מעות שהי' לה שתקנה לה שטערין טיכל ואז הי' המדובר על זמן המוגבל בזה נראה פשוט דלא שייך לומר מדלא מיחה שהרי אין הכרע על ידי ההגבהה על קנין שאם אין הקנאה הרי החוב בתקפו ועד שישולם לובשת השטערין טיכעל כפי המדובר שביניהם. אך מצד שהי' נכון שיעשו היתר ביניהם מצד לא ישכור ממנו בפחות גם בדלא קיימי לאגרא ולא עביד למיגר. ומכל שכן שמסתמא אלו סילק המעות שהוכנו לקנות שטערין טיכל לא הי' האב מניח מאז משלו השטערין טיכל ביד בתו בין אם השטערין טיכל הי' עומד להמכר בין שהי' עומד להתקשט בו אשתו בין שהי' עומד שיוכל ללוות על זה מעות על פי משכון שיתקשטו בו ביני ביני על פי היתר או שהי' נקל לו ביותר ללוות על פי משכון. ועל כל זה שגו בזה ולא עשו היתר על פי זה הי' שייך לומר שמצד חזקה דלא שביק אינש היתירא ואכיל איסורא. מסתמא ניחא ליה ביותר שההגבה תהי' בתורת קנין כדי שלא יהי' מאז והלאה על כל פנים דררא דאיסורא בזה אך הרי אפשר שינכה עבור הקישוט ואין כאן איסור ואדרבא אם מחליט בסך ההלואה לא יהי' עומד אחר כך לנכות עבור הקישוט ולומר שהי' נוטל פחות מזה וכלול בזה עבור הקישוט אין לומר כן במדובר שהי' רק בתורת מקח בשווי זה וגם שאפשר שאחר כך תשלם לו בתו עבור הקישוט מכל מקום יש מקום לומר שאין לתלות שיהי' דעתם בדרך זבין וזבין תגרא איקרי ויותר טוב הי' לו לנכות תיכף ומכל שכן שקשה גזל הנאכל ומכל שכן שבעת הקנאה מתעבד איסורא חוץ השימה על מה שאין נכון אז וגם אם הי' דעתם לנכות אחר כך אולי אין זה מועיל. אך הסברא נוטה

שאי אפשר להיות סמכא דעתיה שתנכה לו בתו. כיון שלא הי' מדובר ביניהם על זה מתחלה. גם נראה דלא שייך בזה חזקה לא שביק היתרא כיון שלא הי' בו דעת לשאול בזה והי' אומר מותר ובפרט עכשיו שההיתר עסקא נקל לעשותו ואין חושש בו מאומה והי' יכול לעשותו בעצמו רק שהי' סבור שמותר לגמרי:

כתב שכתוב בו מאב לבנו חיוב אחר המזונות שיתן לו ויש כתב בפני עצמו שמשך המזונות הוא שני שנים ולא מתדר להזוג אצלו ומשלם להם כפי ברכת הבית כידוע. נראה שזמן פרעון השטר הוא תיכף שאינם ניזונים אצלו. גם שכתב של המזונות נכתב קודם ודאי ובסמוך לכתב זה והרי זה כההפרש שבין לשון שנה או חדשים וכדומה דדרשינן לשון הדיוט בזה. וכיון שהי' יכול לומר לחדשים ואמר לשנה אבד חודש העיבור. וכן הוא בזה שכיון שהי' יכול להזכיר בסוף שני שנים והזכיר רק בסוף המזונות הגבול הוא רק כפי מה שניזונים שם. ויש גם כן סברא לזה מצד סוגיא דעלמא שכל זמן היותם שם בביתו ניזונים הסדר להמתין כסף ושוה כסף מה שאין כן כשמסתלקים מהבית ההיא או רק על ידי שניזונים שם משלהם שהוא בעיניהם כדירה בריחוק מקום וגם שידוע שהסופר בעיר כתב הלשון מעצמו. ויכול להיות שבשעת הקנין סודר הי' הלשון בסגנון אחר. על כל זה שייך בזה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. ודייניין שהי' הלשון בשעת הקנין סודר כעין השטר או שעל כל פנים הי' לשון סתום או שני לשונות לכאן ולכאן וסמך את עצמו שיהי' כפי שיכתוב הסופר וכנהוג בכל סתם חתימות עסי' מ"ח בחו"מ או בכל טופסי שטרות הנהוגין גם שבעלי הקנין סודר אינם יודעים כלל מנאמנות וכמה יפויים. רק שהסתמיות שלהם הוא על מנת שיוכתב כרצון הסופר על צד היותר טוב:

מה שנוהגים ליתן מזונות לזוג אחר החתונה. נראה ששייך בזה כעין סגנון ישכר וזבולון ז"ל שמספיק שלא יהי' בסגנון רחיים בצווארו ועל ידי זה לומד היטב. וכתבתי במק"א דצל"ע אם קונים הזוג הנדן המושלש. ואם אינם קונים עד אחר הנשואין יש משום צדקה בהנדן הניתן כמ"ש בשם מוהרי"ל ז"ל שמה שמבטיחים ליתן לבניו לנשואיהם הוה ליה נדר צדקה. כיון שבשעת השידוך אין להזוג מאתים זוז וכן הוא בהנוהגים לסלק הנדן מעט מעט שלצאת ידי חובת ספק אולי השיעור מאתים זוז הוא דוקא. ולא כפי שיעור הספקת פרנסה לפי כל זמן יש נכון שלא יקנו המעות להזוג עד הנשואין ואז קונים הכל כאחד שאפילו מאה נותנים כאחד אלף זוז הכל צדקה ועל ידי זה יש גם בהמלבושים ומטלטלין שנותנים להזוג בשעת נשואין משום צדקה כי קונים הכל כאחד או המלבושים קודם להמעות. ומלבושים אינם עולים בחשבון למאתים זוז וגם בתכשיטים כשנהוגים גם לחול קילי לגבי החשבון. ובשידוכים הנהוגים שעשיר מכין ההכנות לנשואין לכל

אחד ואחד מהזוג יכולים מכל מקום שניהם אבי הכלה ואבי החתן לקיים בההכנות צדקה להיות העשיר מקנה למחותנו המטלטלין שמכין עבורו. ושייך צדקה בהקנאה זו. כשמוחתנו שייך צדקה בקבלתו ואחר כך כשמקנה מחותנו המטלטלין להזוג מקיים הוא גם כן צדקה בזה ואולי שייך גם כן שהסתמיות עושים כדי שיהי' כהנכון על צד היותר טוב על פי חכמה הנכונה ומצד סגנון כבוד עושים סתם ומכל מקום ניחא להו שלא יומנע טוב האפשרי לחול בהסתמיות ובמזונות שנותנים להזוג אם היו כולם רוצים שלא יקנה המעות להזוג עד אחר משך המזונות הי' שייך בהמזונות גם כן משום צדקה לכ"ע אך אין זה מצוי שיתרצו כן. ותיכף להנשואין צריך להיות ידוע שהממון שייך להזוג לגבי סכסוכי' שהם לפעמים ביניהם. ובלאו הכי מה שאמרו חז"ל שהזן בניו הוא בבחינת עושה צדקה בכל עת אינו רק בתנאי שכתוב בש"ע בזה והעיקר רק כשהוא מצד מצוה ולזה גם כשקונים הזוג הממון כל שהכוונה בהמזונות בשביל לימוד וגם כשממון הזוג הוא הרבה ויש בו כדי הספקה להתפרנס בו מכל מקום כיון ששמעתתא בעיא צלותא ויש בזה הצלה מבחינת רחיים בצווארו ובחינת העוסק יהולל כו' על ידי זה יש בו משום מצוה במה שנותן המזונו' ויש בו משום תמכין דהתורה הק'. ובחינת יששכר זבולן ז"ל שייך בשניהם עשירים כל שיש על ידי זה הצלה להלומד מטרדות ועסקים על ידי חשש שלא יהי' כליא קרנא. וכן הוא סגנון תמיכה וסמיכה להרבות הטובה היטב:

סימן נה

סעיף א' בהגה (**שהביאה החתן לביתו**) הר"ן ז"ל כתב שממה שאמר הכתוב אם בית אישה נדרה כו' מבואר שחופה היינו הבאה אל ביתו. אולי כמו שכתבו הפוסקים ז"ל שחצר שכירות אינו קונה לו ע"ש בש"כ ז"ל בחו"מ שי"ג ואינו קונה רק למשכיר אולי כן הוא גם אודות חופה שהיא בית אישה דצריך להיות ביתו לצמיתות עולם ולא על ידי שכירות לבד או על ידי שאלה ואולי אין סגנון חופה כמו לגבי קנין חצר ומועיל שכירות כמו קנין מכירה לגמרי וצל"ע כעת אך במכירה לזמן כבחו"מ רי"ב אולי כ"ע מודי שקונה בו הלוקח קנין חצר וכן הוא לגבי חופה וכל שכן מתנה על מנת להחזיר שהוא כמעט עדיף ממכירה לזמן וצלע"ע כעת היטב:

שם (**יריעה פרוסה ע"ג כלונסאות**) כתבתי במק"א אודות חופה שמעמידים כלאונסות לפי מה שכתבתי שם יש לומר שהיינו טעם מה שנוהגים לעשות חופה תחת השמים דוקא מצד חשש שכשיעמידוהו בבית לפעמים יעמידוה בבית שלה ואינו מועיל וכן לפעמים ימצא לפני בית דין שהבית הי' מוחזק בו האיש או מי שיתן לו רשות להעמיד

שם חופה הי' ביד הדר בו בגזל או בטעות גם כדי שלא לבייש מי שאין לו בית כמו שאין החתן אומר הברכות שלא לבייש מי שאינו יכול כדי שיהי' עיקר קנינו שוה מה שאין כן מקום שלפני פתח בית הכנסת הק' ידוע שהוא של רבים. ועל ידי העמדת הכלונסות שהם כצורות הפתח מן ארבע רוחות העולם (יש בו גם כן רמז זכרון טוב ויקר לביתו של אברהם אבינו ע"ה שהי' פתוח לארבע רוחות העולם ומזכיר שיקבלו עליהם שיהי' ביתם פתוח לרווחה מעין ביתו של אברהם אבינו ע"ה לאהוב גמילות חסדים. ולהיות מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה במדות טובות בנפש ולשמוח בחלקו שקונה לו ולא לחמוד לזולתו ועיקר הכנסת אורחים הוא על ידי האשה כמ"ש בזוהר הק' גבי השונמית ז"ל דהאי אושפיזא דביתא דאתתא הוא ע"ש ר"פ בשלח. ולזה בנשואין נזכר להכנסת אורחים מעין ביתו של אברהם אבינו ע"ה) עדיף יותר מנעל גדר כל דהו דהוה ליה חזקה לקנות הקרקע וגם אם לא שייך בזה שיהא קנוי לכל אחד ואחד מהשותפים בשעת הלוכו כמ"ש במק"א בשם הר"ן ז"ל. כי לפעמים אורח הנושא אשה אינו שותף כלל והמקום על פי רוב בסגנון הקהלות ק' אינו רק כרשות הרבים ולא כחצר שותפים (וגם שבהלכות סוכה כתוב שלא לעשות סוכה ברשות הרבים בזה לא שייך כן כיון שידוע שכל בני העיר אינם מוחים על העמדת חופה שם שיהי' כנכון על צד היותר טוב להלכה. יש בכלל זה הסכמה ברורה שיוקנה להחתן לזמן ההוא מקום ההוא) מלבד מה שחצר של שניהם עדיף לגבי חופה מחצר דידיה כמ"ש הדרישה ופרישה ז"ל באה"ע נ"ז ויש לומר שכן הוא בזה באולי אך יותר נוטה שרשות הרבים כזה גרע מחצר שותפים בזה על כל פנים לפי שעה נקנה לו לגמרי המקום והסודר והקנום משום לב בית דין מתנה ובחצר בית הכנסת הק' אין נוהגים במדינות אלו להעמיד חופה. כי לא שייך כל כך הקנאה שם בהמקום כיון שאסור למכרה ולהשכירה וכל שכן בית הכנסת דכרכים שאין מועיל דעת טובי העיר ובמקומות שנוהגים להעמיד בחצר בית הכנסת הק' שייך שם ממילא לב בית דין מתנה אדעתא דהמנהג ותחילת המנהג שם כן מסתמא הי' על ידי תנאי מפורש. ובבניני ביהכ"נ הק' חדשים דשם שייך בסתם לב בית דין מתנה כהמנהג אך באלמנה דקיימא לן שאין חופה קונה ומצד הבאה אל בית אשה אינה נקנית על ידי זה נוהגים להעמיד חופה דאלמנה בבית ואין חשש שמא יהי' בית שלה או גזל. כן נראה לומר בטעם המנהג היטב. וכן בכסוי ראש הנהוג במדינות אלו בשחרית יום החופה נראה ששייך בו גם כן מעין חופה דהבאה לביתו. כיון שמי שהבית שלו נותן רשות להכנס שם החתן גם העדים והשושבינים ועוד רבים. ומחיצה של בני אדם קיימא לן דהוה ליה מחיצה ממש ובחול מותר גם ביודעים כולם שהועמדו לשם מחיצה וכל שמקדש

אדעתא דרבנן מקדש. דעת חז"ל אולי הוא שיהי' שם כמחיצה של בני אדם לפי שעה לקנות גם המקום בתורת שאלה לפי שעה (ויש פוסקים ז"ל שכתבו שחצר של אחר כל שהוכן לעשות שם חופה קונה בתורת חופה של הבאה לבית האיש) ומצד שחופה לשון כסוי כמ"ש בדו"פ ז"ל נוהגים לעשות גם כן כסוי על ראשה שהוא סגנון הינומא אך החופה של הכלונסות נראה שהיא כביתו ממש. ולא שייך גרעון על ידי שמחזיקי האהל שיעמוד ברוח אינם של הבעל כיון שגוף האוהל שלו. ואולי המחזיקים משאילים את עצמם לזמן פעולת החזקה לו והוה ליה גם כן כשלו. וכמו שכיר שלו:

סימן סא

בהגה (**ונהגו שהחו"כ מתענין**) כשהחופה כמה שעות לפני מנחה אוכלים חתן וכלה תיכף כי להטעם משום דעה צלולה בשעת קידושין פשיטא דלא שייך להתענות אחר החופה. וגם להטעם משום שהוא כיום כיפור להם גם כן הוה ליה כאחר נעילה ובפרט דקיימא לן שתענית שעות גם כן הוא בסגנון תענית וכן נהגו רבים:

סעיף א' (**עב"ש סק"ד**) בב"ש ז"ל בס"א כתב גבי חולנית כהדרישה ופרישה ז"ל בסי' צ'. ולא כהחמ"ח ז"ל גם שכתב החמ"ח ז"ל סברא מצד רוב חולים לחיים. יש לומר שגם שהרוב חולים לחיים מכל מקום אין הרוב שיהי' רפואה תיכף ויש לומר שתהי' חולה כל ימיה כך גם קיימא לן חילוק ברפואה שחייב הבעל בין יש לה קצבה לאין לה קצבה. ונדה ידוע לו ודאי שתטהר ונדה הוה ליה פת בסלו כמ"ש בקונטרס אחרון דשו"ת מוהרמ"א ז"ל ע"ש מה שאין כן חולה אין פת בסלו ואין חבת חופה כלל כשאין ודאי שתהי' ראיה לו לביאה. וכל שכן שם שהי' מחשבתו ניכרת שעשה רק בשביל ירושתה. ומה שכתב החמ"ח ז"ל מצד פסולות כתב הדו"פ ז"ל ששם הרי הי' דעתו לאיסור והי' לו חיבת ביאה. מה שאין כן כשאינה ראויה לו לעולם. וכן דעת הב"ח ז"ל שהרא"ש ז"ל לא חזר בו גם דסבירא ליה שחופת נדה הויא חופה היטב. ובפרט שהבא להוציא על ידי חופה ירושה ושאר מילי הלא בא להוציא מחזקת מרא קמא ולזה כתב הרא"ש ז"ל שם שלזכות נשמתו צוה שלא יירשוהו יורשיו (בלשון שו"ת הרא"ש ז"ל המועתק בב"י ז"ל רש"י צ' לא כתב שהנושא הי' קרוב ובלשון שבדרכי משה ז"ל סי' ס"א כתוב שהי' קרוב אך מכל מקום ודאי לא הי' יורש) ורק על תנאי שאמר הוציא מחזקתם. ועל פי זה צלע"ע במה שכתב הב"ש ז"ל אודות חזרה לאב נדן שנתן וכתב ששם הוה ליה כהכניסה משלה ולא נתן האב ע"ש ואולי יש לומר שבכלל התנאי שאמר שאם תמות קודם הקידושין יהי' הקרקע להקדש. שכיון שאינה חופה לא מהני מחילה מצדה. וגם

שמסתמא הי' גם כן שם קידושין עם החופה הרי לשון הצוואה הי' שנותן לה לנשואין ולא אמר לקידושין וכן הוא מנהג עם בני ישראל בספרד יצ"ו שמקדשין תחלה ואחר כך מכינה את עצמה לנשואין י"ב חודש כבזמן הש"ס. ואז הי' נתינת הנדן וכן הוא לשון נשואין היטב כמו שכתב הרא"ש ז"ל בלשונו ונראה שכן הוא כוונת הט"ז ז"ל שכתב רק מצד נכסים שלה שמחלה. שמלבד הטעם דאומדנא דהצוואה גם מצד לשון הצוואה יש לומר שלא קנתה על ידי חופה ההיא. וכעת צל"ע הרבה אודות מה שמשמע מהב"ש ז"ל דייחוד להרמב"ם ז"ל היינו דוקא שלא יהי' שם שום אדם ויהי' ראוי לביאה אז ממש ומדוע יוגרע ייחוד סתם ממסירה לשלוחיו שאין שם צד ראוי לביאה ומשמעות הט"ז ז"ל שבמסירה בהליכה יש מעלה יותר מבהיותם יחד אולי הוא גם כן על ידי זה ואולי יש לומר שלשון הרמב"ם ז"ל יחוד היינו עם השושבינים גם כן ואולי גם עם עוד מעטים שלא באו לשם רק מצד שמחת חופתו. וכמשמעות לשון האו"ח ז"ל שבב"י ז"ל שם ויהי' מיושב בזה לשון הש"ס לא נסתרה כו' (אולי יש לומר שלא נסתרה היינו שיעור סתירה שבסוף אה"ע. ומכל מקום מצד חופה מהני בכל שהוא או שהי' יוצאים ונכנסים שם או פתח פתוח לרשות הרבים. שבזה אין איסור יחוד וביוצאים ונכנסים אולי לא שייך גם כן סתירה אחר קנוי וצלע"ע) גם כמה קושיות שהקשו האחרונים ז"ל היאך אפשר חופת נדה כיון שאסורה ביחוד (וגם להנ"ל מיושב כי ביוצאים ונכנסים אין איסור יחוד וחופה די בזמן כל דהו. שהרי אינם רוצים זיווג רק שייחוד מזכיר חבה מעין אישות) ומ"ש דאם כן באלמנה אטו יבעול קודם שבת ק'. ומיושב ממסר לשלוחיו. ובלשונות של האחרונים ז"ל בזה עיונים רבים ואולי חבת חפה צריך להיות גם מצדה. וגבי חולנית כתב הב"ש ז"ל שהיא לא כיוונה לירושה וגבי נדה כתב שידיעתו מועלת ויש סברא שאם לא ידע הי' לו חבה ומועיל ויהי' מיושב בזה שיועיל חופת נדה ומכל מקום שפיר אמרו בש"ס פירסה נדה מהו שיעלה לה מזונות. וכן מאי דנקטו פירסה אשתו נדה כמ"ש הט"ז ז"ל ויהי' מיושב גם קושיא שהקשה החמ"ח. ז"ל על המרדכי ז"ל בשלא בשעת ווסתה. כי יש לומר שעל כל פנים מצד שאינו מצוי הי' לו חבה. ואודות בלא ברכה אינה כנדה ראיתי כעת שגם הב"ש ז"ל כתב שיוכל לברך נראה כוונתו מצד שאינו מחוסר מעשה. ובלא כתובה אולי יש לומר גם כן שאינו מחוסר מעשה להסוברים דסגי בקנין וכן יש לומר דסגי בשיאמר לפני עדים שמחייב את עצמו כבחו"מ מ' וגם שכשאין החיוב בהחלט הוה ליה כאסמכתא וצריך להיות קנין כערב אחר הלואה. אולי הרי זה כערב בשעת הלואה על ידי הנאה דהימניה וכן הוא הנאה של נשואין ובלאו הכי הוא תנאי בית דין. רק במקום שלא נהגו לכתוב מי יכתוב ואולי באומר כתבו סגי ואינו מחוסר

מעשה ומה שאין חוששין להינומא ונפרד חבילה בקטטה כמ"ש הט"ז ז"ל יש לומר שהוא מצד שחופה לבד רק ספק קידושין וספק פלוגתא בחופה הוה ליה ספק ספיקא וחזקת פנויה ויש אומרים שקידושין אחר חופה הקידושין קונה למפרע וע' בב"ש ז"ל ומה שכתבתי לעיל ששאלה כשכירות ומכר לזמן על מקום החופה ראיתי שכתב מזה בט"ז ז"ל וצע"ע היטב:

בקונטרס אחרון של שו"ת מוהרמ"א ז"ל. כתוב שלהרמב"ם ז"ל צריך לומר שגם שכהן גדול אסור לישא ב' נשים נדחה איסור זה ביום כיפור על ידי שבות שאין כונסין ביו"כ ע"ש. צל"ע על זה שלפום רהיטא משמע שאסור לישא ב' נשים מן התורה הק' והיאך העמידו חז"ל שבות נגד דאורייתא בקום ועשה כי לא מצינו שהעמידו חז"ל דבריהם נגד דאורייתא רק בשב ואל תעשה שיש להם כח כן וצריך לומר דסבירא להו שהוא רק אסמכתא ורק מדרבנן אסור לכהן גדול לישא ב' נשים ועל כל פנים לש"ס דידן כן הוא גם אם להירושלמי יש לומר שאסור מן התורה הק' ע"ש ואולי יש חילוק בזה בין בשעת עבודה לגבי דאורייתא ואולי יש הכרע קצת ממה שאין איסור זה במנין המצות גם שלהרמב"ם ז"ל אין זה הכרע כל כך כי כל דאתיא מדרשא אינו במנין לדידיה ומכל מקום הוא מהתורה הק' ולומר שמה שאינו מפורש בתורה הק' יעמידו חז"ל דבריהם נגד זה גם בקום ועשה משמע לי לפום רהיטא שאין לומר כן ושם אולי יש אופנים על פי תנאים בקדושין וגירושין של הנשים שלא יתנגד לאיסור הנ"ל אך משמעות ש"ס דידן שם אינו בתנאים כל כך ואולי יש לישב מ"ש שם מצד יחוד הראוי לביאה להירושלמי אליביה דהרמב"ם ז"ל שאפשר לכנוס על ידי מסירה לשלוחיו אם מועיל בנדה כמ"ש הב"ש ז"ל בנ"ז ואם עושה נשואין ממש וכן הוא משמעות הט"ז ז"ל שהוא נשואין ממש וביבמות מ"ח מפורש שעל ידי מסירה משונה מסקילה לחנק וגם להסוברים שאינו קונה במסירה כל הקנינים מכל מקום לזה יש לומר שהוא נשואין ממש שנקראת ביתו ומה שחסר בקנינים עדיף יותר שעל ידי זה אינו כל כך כקונה קנין בשבת (וכמ"ש האחרונים ז"ל שעל ידי שקונה התוספת כתובה בביאה אחר חופת נדה לכ"ע על ידי ספק שבש"ס (ולומר דהוה ליה ספק דרבנן לגבי קנין בשבת"ק אולי חופת נדה קונה התוספת כתובה גם כן אין סברא כיון שעל כל פנים מספק לא תוציא ממנו הוה ליה קנין ודאי כן הוא משמעות האחרונים ז"ל ואולי להסוברים שמהני תפיסה בחיקו יש לומר שהוה ליה וספק קנין כי אולי תתפוס. ואין זה כספק שמא לא יהי' לה ממה לגבות וכן לקנינים שהוא קונה בה שמא לא יחולו בפועל על ידי איזה סבה. כי שם מכל מקום חל קנין תיכף. מה שאין כן בהנ"ל שמצד חלות הקנין יש ספק שמא חל תחילה בחופה) אינו כקונה קנין

בשבת כיון שהוא קונה. ונראה כוונתם מצד שהחיוב כבר חל רק תנאי הי' לו על מנת לכונסה. ובקיום תנאי לא שייך קונה קנין (וכמו אלו התנה אם ירדו גשמים) כיון שאין כל הקנינים חלים. ואולי יש לומר שבזה פליגי ש"ס דידן והירושלמי. משום שהוא כפי הפלוגתא דשמואל ז"ל ורב אסי ז"ל אודות מסירה אם קונה לגמרי ויש לומר דהירושלמי על ידי דסבר שמסירה אינו קונה כל כך התיר ביו"כ הק' או על ידי דסובר שעושה נשואין שייך כניסה על ידי מסירה ולא שייך משום דלא שייך יחוד הראוי לביאה. אך הסברא נוטה כמ"ש בקו"א ז"ל שם ששמשא ממילא ערבא ואינו מחוסר מעשה וכנ"ל:

סעיף ב' (**עד שתטהר**) נוהגים לעשות כסוי ראש הכלות. הנהוג על פי יש אומרים שזהו בגדר חופה גם כן. ועושים זה קודם טבילת הכלה. גם שהי' אפשר בנקל שיהי' כסוי הראש קודם החופה בסמוך אחר הטבילה והיו יוצאים בזה ידי חובת הדיעות שסבירא להו שלא לעשות חופת נדה והרי מהדרינין בכל מה דאפשר שתהי' החופה בטהרה. גם דהיכא דאי אפשר מקילינין ועושים חופת נדה. על כל זה מאי דאפשר לאהדורי מהדרינן שיהי' בטהרה. וכיון שיש אומרים שהנסוי יש בו משום חופה הי' ראוי להקדים הטבילה כיון דאפשר בנקל. ולומר שהטעם משום המגדנות שנוהגים לאכול בשעת הכסוי ואין סגנון אכילתן כי אם אליבא ריקנא. או מצד שנקל לאסוף הקרואים מן ביהכ"נ הק' תיכף לתפילת שחרית ועל ידי זה לא פלוג במנהגא וגם כשהכסוי הוא באמצע היום כנהוג כעת על פי הרוב. על כל זה מקדימים הכסוי לטבילה כמו יסוד המנהג בשהכסוי בשחרית. אך אין זה לבד מספיק. שהסברא של חופה בטהרה כדאי לדחות טעמים אלו. וכנראה שהוא על דרך מה שאמרו חז"ל המוציא אשמעינין רבותא. וכן הוא בזה שיש בזה רבותא להראות שהעיקר כהאומרים שאין זה בכלל חופה. ובאם ח"ו יעדר החתן קודם החופה דד' קונדסין אוהל שעושין לפני בית הכנסת הק' איננה זקוקה כלל ליבום או חליצה וכדי שלא יהי' הלב נוקף בזה מורים הקולא דוקא. וכעת איני הולך להכסוי כיון שאינו חופה ככ"ל ודי בכסוי על ידי מאן כל דהו כי אין אוהל:

סימן סב

סעיף א' (**אם אין יין מצוי**) אודות ב' כוסות דברכת המזון ושבע ברכות לא היה בביתי יין כי אם כוס אחד ועוד מעט. מה שאני נהוג בזה תמיד לברך על היין ברכת המזון דסעודה ג' ולהניחו עד הבדלה. וכמ"ש המג"א ז"ל שמי שאינו נוהג בקביעות לברך על הכוס ומזמן לפעמים בלי כוס. אין לו לשתות מכוס דברכת המזון. רק להניחו להבדלה. ולא הי' ניחא לי בזה ליקח ב' כוסות דשכר. ולהבדיל על היין כי כשיש כוס יין לפנינו.

אין נכון לסלקו לצד אחר ולברך על השכר דשעורים ולזה לקחתי כוס ברכת המזון של יין. וכוס השני לקחתי של שכר כי אין קפידא בזה במה שאין שני הכוסות שוות. וכמו שנוהגים שלא להקפיד אם כוס אחד גדול ואחד קטן. ונן הוא בזה והכוס דיין שלפני הי' קטן כי לא הי' לי יין יותר והכוס דשכר הי' גדול כי לא הי' לפני כוס כזה מצוי בנקל וכיון שנשתנה כוס השני לגריעותא להיותו שכר עדיף ליתן לו עדיפותא שיהי' גדול. מה שאין כן כשיין מצוי כל הצורך ויש כמה כוסות לפניו עדיף ליטול שני כוסות שוות לגמרי כדי שלא יהי' שייך כמעביר מלפניו דבר חשוב ומברך על שאינו חשוב כל כך וכיון דכוס דיין גם שהוא קטן חשוב יותר מדשכר לזה עדיף יותר ליטול לברכת המזון את כוס דיין. ואם כן הששה ברכות נאמרות על דשכר ממילא. וצריכים לברך בורא פרי הגפן על היין ואלו הי' לפני יין הרבה הייתי שותה הכוס דברכת המזון או רובו. כי בזה מודה המג"א ז"ל שיש לשתות לפני הבדלה וכמו שמי שתמיד מברך על הכוס יש לו לשתות כוס דהברכה. וכמ"ש המג"א ז"ל גופיה כן הוא בזה שהרי שבע ברכת אי אפשר בלא כוס לנ"ע בשום פעם. ואם כן מותר לשתות לפני הבדלה ואם כן אין שוב קפידא. אם לשתות מכוס דברכת המזון אי דהששה ברכות. ומלבד זה מהנמנע לברך רק ששה ברכות ולברך בורא פרי הגפן בעת הבדלה. כי לא מצינו רק שבע ברכות ובזוהר הק' כתב כמה מהקלקל שנמשך על ידי הפסק בין שש לשבע בבחינת בא שש. כי חיבוב השביעיות כמ"ש בספר יצירה הק' הוא מרומז בכל ההנהגות. ובחינת שביעית הוא מרכז הנושא הכל ובחינת החיות והתיקון לכל וכמו שבת"ק שאז אזדמן ברכאן אכל שיתא יומין. אך מצד שלא הי' לי יין רק כוס אחד לא הי' אפשר לי לשתות מהיין. והרי צריך להיות הברכה דבורא פרי הגפן על כוס דברכת המזון. ולזה ברכתי בורא פרי הגפן ושתיתי מעט יין. ובורא פרי הגפן פוטר כל המשקים לכ"ע מברכה ראשונה לכתחלה גם בלי קביעת לשתות כל שהמשקים לפניו אז. ושתיתי שיעור כדי לברך ברכה אחרונה. מכוס השני של שכר וברכתי בורא נפשות רבות. ואלו לא הי' אפשר לשתות גם כל דהו מהיין נראה שאין קפידא גם כן אם יברך כל הז' ברכות על של שכר דהיינו שהכל באחרונה ולהניח כוס דיין לאחר הבדלה כי גם שכוס דברכת המזון יש לו קדימה כיון שאמרו עליו ברכת המזון קודם ברכת נשואין. מכל מקום כיון שכוס דברכת נשואין בידו שייך לו ג"כ קדימה קצת לברך עליו ברכה דהשתיה. וצלע"ע קצת בזה וכמו שעשיתי בזה כנ"ל אין לחשוש עליו כלל לכ"ע כיון שברכתי על כוס ברכת המזון כנהוג. וכן הוא על צד היותר טוב:

סעיף ו' (**שנשא אלמנה**) אודות חופה דאלמנה. אולי כשהחופה סמוך ללילה. שכתב הב"ש ז"ל שלא לברך בלילה שבע ברכות מספק אולי רק ביום ראשון מברכים. אולי כשעושים אחר החופה הייחוד בתחילת הלילה. שייך לברך כיון שהרבה פוסקים ז"ל סבירא להו שהחופה הוא רק היחוד. והוה ליה יום ראשון יום שאחר החופה. ואולי מכל מקום אין לברך כיון שכתב הפרמ"ג ז"ל שאין לברך על ידי ספק ספיקא. ויש בזה ספק ספיקא ספק שיחוד אינו קונה באלמנה וספק שאין לברך רק ביום א' וסעודה א'. ולזה גם ביחוד וזיווג בלילה שאחר יום החופה אין לברך גם דקיימא לן הלכה ברורה שחופה אינה קונה באלמנה. ואם כן יום זיווג הוה ליה יום ראשון. מכל מקום כיון שיש דעת הרמב"ם ז"ל דסבירא ליה שאלמנה חופה קונה בה. וגם דאיהו סבירא ליה שחופה אינה רק יחוד והרי הי' היחוד ביום שאחר כך מכל מקום יש חשש אולי כהסוברים שחופה דכלונסות היא העיקר ובפרט כמ"ש במק"א שהיא כהבאה לביתו שמפורש ביבמות שקונה מהתורה כק' וצלע"ע כעת:

ולמנהג שפורשים בלילה ראשונה באלמן הנושא גרושה או אלמנה. יש חשש על שבע ברכות שתחת החופה כיון שיש אומרים שגם יחוד אינו קונה באלמנה ולהזיווג יש הפסק יום ולילה מהחופה. ואולי הסמיכה על הבאה לביתו. אך כמה פעמים נושא אלמן ואינו מביא לביתו כלל וניזון על שלחן חמיו. ולפי מה שכתבתי במק"א שהכלונסות הם כהבאה לביתו. ניחא קצת. אך משמעות האחרונים ז"ל דלגבי שבת"ק אין סומכים על הכלונסות ואולי כיון שעסוקים בהנשואין אין הפסח גם ביום ולילה גורם חשש. וכמו דקיימא לן לגבי נכתב ביום ונחתם בלילה שמהני בכתובה מה שעסוקים בהנשואין ויש ג"כ ספק שיחוד קונה וצלע"ע היטב:

סעי' ח בהגה (**בסעודה ג'**) ברכתי שבע ברכות על ידי מה שהיו החתן והכלה בביתי בסעודה שלישית וגם שלא היתה הכלה שם בתחלת הסעודה ובסוף של סעודה ג' כשעה בלילה בישלו בביתי מאכל בשביל החתן וכלה והמסובים ואכלנו המאכל עם פת נראה דלכ"ע יש לברך בכהאי גוונא שבע ברכות כי לפי מ"ש הט"ז ז"ל בשם הגור אריה ז"ל לברך כשהחתן וכלה שם גם אם אוכלים מהמוכן שלא בשבילם וכן פשט המנהג פשיטא דלא שייך בזה חשש לילך בתר התחלת הסעודה כיון דלא בעינן כלל סעודה שהוכנה בפני עצמה בשביל החתן והכלה רק במקום סעודה שהוכנה בשביל החתן וכלה וכן משמע באולי מקצת לשונות של הפוסקים ז"ל בזה כי בסעודה שהוכנה בשביל החתן והכלה פשיטא דהיינו חופה ממש כל שהחתן וכלה שם ומפורש שאם הולכים ממקום למקום. מקום שהם שם הוא כמקום חופה לזה. ומה שנבוא לחשוש לילך בתר התחלת

הסעודה שלא היו שם החתן וכלה כלל יש ללמוד זה ממה דקיימא לן לגבי יעלה ויבא כשסוף הסעודה בר"ח. דאזלינן גם בתר תחלת הסעודה. וגם בתר סוף הסעודה וכ"ש לגבי שבע ברכות שאינם עצם ברכת המזון. רק אחר כך כדבר בפני עצמו. וכל שקדם להם שם בחינת לך אכול בשמחה לחמך. (ס"ת כלה וג' תיבות אלו גי' דחתן. והיינו בחינת לחמך דחתן כלה) שייכים הברכות. וכ"ש כשלולי סיום הסעודה הי' כבר שיעור עיכול לתחלת הסעודה. שבודאי יש לילך בתר סיום הסעודה לברך שבע ברכות בזה לכ"ע. ובפרט שבמה שהונהג כבר לא שייך בו חשש ברכה לבטלה. וכבר פשט המנהג לברך גם כשבאים החתן וכלה באמצע סעודה שלא הוכנה בשבילם. וכן הוא אודות פנים חדשות שכיון שכתוב בש"ע שפשט המנהג לברך גם בי' ששמעו כולם שבע ברכות שתחת החופה. כיון שיש מי שלא אכל עדיין מסעודת החתן וכלה. שאין בזה עוד גם מדת חסידות לקרוא למי שלא שמע כלל. שהרי מנהג בברכות הוא כתקנת חז"ל ממש להדיא בפרט זה מתחלה. ובפרט שסעודה ג' היא ג"כ כפנים חדשות להיש אומרים שאין יוצאים ידי חובתם במיני תרגומא. דלדידהו הוה ליה כסעודת שחרית דקיימא לן דהוה ליה פנים חדשות לכ"ע. ובפרט שאמרו דברי תורה הק' על השלחן ולהא מלתא הוה ליה כפנים חדשות דשבת"ק גם שהכלה לא אכלה עד הלילה לא נודע לו עד אחר שהביאו הכלה. ולא חקרתי אם שמע כבר הבדלה או שהוא לה באמצע הסעודה. ולא עלה הדבר על לבי כלל לחקור בזה. גם מסתמא שמעה הבדלה. כי גם הנשים יודעות להזהר בזה. ונראה שעל ידי אמירת הנשים המבדיל בלי שם ומלכות כמו שנוהגות לומר תיכף תחלת הלילה ולעשות מלאכות. על ידי זה ג"כ אין איסור להן לאכול גם אם לא שמעו עדיין הבדלה על הכוס. שהרי יש אומרים שנשים פטורות לגמרי מהבדלה. וידי דאורייתא יוצאים ידי חובתם באמירה בלי שם ומלכות וכמ"ש במק"א. ולגבי אכילה הוה ליה ספק דרבנן. ובפרט שאחר שהונהג שאינן מבדילות רק שומעות הברכה מאנשים וכבש"ע וכמ"ש במק"א בזה. לא שייך בהן כל כך חשש שכחה מלשמוע על ידי אכילה. שהאנשים מברכין את הברכה. ולא ישכחו על ידי שאכלה היא ובפרט כמו שאני נהוג לעורר הנשים בבית שישמעו הבדלה ואין חשש שינה באכילתן שלא ישמעו על ידי זה כיון שאפשר להקיצן. אך אבי הכלה שמע הבדלה בבית. ולא עלה על לבי לצוות שלא תלך הכלה מבית עד אחר הבדלה ומכל מקום נוטה ששמעה תחלה וכנ"ל. או ששמעה מאחר בבית או בבית גיסה. לא חקרתי כעת עדיין בזה גם סמכתי את עצמי על מה שמקצת מסובים שבשלחני אז ראו מקום סעודת הכלה שהי' בחדר אחר. כי ביתי חלוק לשני חדרים ושל נשים הוא חדר בפני עצמו. וכיון שמקצתן רואים אלו את

אלו ובפרט שכל מקום סעודת הכלה הי' נראה לקצת מסובים שעם החתן. וגם שמש אחד הושיט הלחם והתבשיל לשני השלחנות נראה שעל ידי זה לכ"ע הרי זה כחדר אחד ממש. ובפרט כמ"ש בשם הב"ח ז"ל שאין לומר שהשמחה במעונו. כי אם באופן כשחדר נשים בפני עצמו וחדר דאנשים בפני עצמו והיינו כנ"ל:

(**עוד מצאתי**) כשמכינים בסוף הסעודה מאכלים עם לחם לכבוד חתן וכלה נכון לומר שבע ברכות היטב וכדקיימא לן לומר רצה ויעלה ויבא על ידי שסוף הסעודה כן הוא. ונוהגים כן גם בחנוכה ופורים על ידי קצת הסעודה. ומה גרעון יהי' על ידי מה שתחילת הסעודה לא הייתה בשביל החתן וכלה כיון שבאכילה דבסוף יש שיעור חיוב ברכת המזון וגם אכילה הנהוג' בלאו הכי כל שאז הוכנה בשביל חתן וכלה יש שבע ברכות. ובסעודה ג' דשבת"ק צריכים לשתות הכוס כדי שיהי' שבע ברכות ויכולים לטעום גם זולת המברך כיון שהוא מצוה:

(**עב"ש סקי"א**) הזכירני מ' גרשון מלמד נ"י מפה מה שכתב המג"א ז"ל בסי' קמ"ז אודות כוסות דג' ברכות שלא להביא השני עד אחר ברכת המזון. ועשיתי כן כיון שהב"ש ז"ל כתב בשם הפרישה שאין צריך שיהי' כוס שני לפניו בשעת ברכת המזון. והמג"א ז"ל שכתב דעדיף שלא יהי' לפניו עשיתי כן עכשיו גם שידעתי שהמנהג היא להביאם כאחד. אמרתי אולי מצד שהוא מסור להחזנים. שאינם יודעים מדברי המג"א ז"ל. והרבנים ומו"צ טרודים מלהשגיח על זה. שוב אחר יום שעשיתי כנ"ל ראיתי בדרישה ופרישה אה"ע סי' ס"ב שהעיד שהמנהג להביאם שניהם כאחד. וכתב שם שאינו הכרחי כנ"ל. ונראה שיש לתרץ המנהג. כיון דאפושי פלוגתא לא מפשינין. כ"ע מודו שאין בזה משום עשיית מצוות חבילות שהרי מנהג כל בני ספרד יצ"ו שמברכים ברכת המזון ושבע ברכות על כוס אחד. כדעת רבינו משלם ז"ל ודעמיה. דסבירא ליה שהוא מצוה אחת כיון שאחר שבע ברכות שתחת החופה אין עוד שבע ברכות כי אם אחר ברכת המזון. על ידי זה השבע ברכות הם עם ברכת המזון כמצוה אחת. וגם שאומרים פסוקים יראו את ה' כו' אחר ברכת המזון קודם השבע ברכות גם דלא קביעי כל כך לכל. על כל זה הרי זה כעין מה שאמרו חז"ל כגאולה אריכתא וכתפילה אריכתא וכנוסח הרחמן כו' ואינו הפסק ומכל מקום בדברים אחרים חוץ לזה אין להפסיק גם לדידן שמברכים על ב' כוסות. כי על כל זה הם לאחדים עם ברכת המזון וגם דנהגינן לברך על ב' כוסות. משום דכיון דיש שם שבע ברכות תחת החופה בלי ברכת המזון דייינינן להו על ידי זה תמיד כמצוה בפני עצמה ועל כל זה לא שייך בזה גדר חבילות שלא להביא שניהם לפניו בבת אמת. שהטעם הוא כדי שלא יהי' שהם כמשאוי עליו עפרמ"ג סי' קמ"ז. והרי כיון שאין נכון להפסיק

בין ברכת המזון לשבע ברכות לכ"ע. אין הבאתו לפניו שני הכוסות לפני ברכת המזון כצד הוראה כשמאוי. שהרי הוא מוכרח להכינם תחלה. כי שמא ישתו ולא ישאירו שם בבית משקה על הכוס השני ויהי' על ידי זה הפסק גדול. וכנראה דהיינו טעמא דמה שבחרו תמיד להזמין שניהם לפני המזמן לפני ברכת המזון כי בבתי משתאות דסעודות נשואין יש טרדות שונות וכנופיות גדולות בערבוביא אי אפשר לעצור בהם כלל בזה. ולשונות הפוסקים ז"ל. ואח"כ מביא כוס ומברך ו' ברכות כו' יש לפרש שמה שניטל המברך הכוס לידו היינו מביא הכוס. אך מ"מ כדי לקיים ג"כ דברי המג"א ז"ל נראה שכוס השני ימזוג איש אחר לא המזמן ולא מי שמזג כוס הראשון דבזה מודה המג"א ז"ל דלכ"ע אין קפידא משום חבילות בזה שהרי זה לא דמי לרצועה שהיא ע"פ בית דין דוקא ולזה יש קפיד' בהבאתן עפרמ"ג מה שאין כן בזה שכל אחד ואחד מוזג כוס כרצונו ואין קפידא אם יש כוסות רבים על השלחן מה שאין כן ברצועה שהיו מקפידים שלא יהי' שם מי שאיננו צריך לו אז להב"ד וכמו שאנו נוהגים להוציא הטועים לחוץ בעת עיון פסק דין והמחמיר על עצמו שימזגו שנים את שני הכוסות וכנ"ל אין על זה עוד שום חשש כי ניכר היטב שאין עושים כן משום משאוי ומה שכתב המג"א ז"ל שם שמנהגינו להוציא שני ספרי תורה הק' כאחד הוא כהרמב"ם ז"ל נראה שהוא נכון גם להתוספת ז"ל כי הקורא גם אם הוא אחד לכל הקרואים על כל זה הוא טפל אל הקרואים והרי זה כב' כהנים כיון שאין קורים מהקרואים בסתוה"ק הראשונה לסתוה"ק השניה וכל שהוא על פי שני אנשים נראה דלא שייך בזה כעין משאוי בין שהם עושים בבת אחת בין שהם עושים בזה אחר זה כי יש בזה משום התעוררות הכנה והזמנה את עצמו השני לתיכוף למה שיהיה מוטל עליו אחר כך וגם שבקרואים לסתוה"ק לא שייך זה כל כך בהחלט כי אין ידוע בשעת הוצאות סתוה"ק למי יקראו על כל זה כיון שהמנהג שקירים למי שיהיה לו יא"צ מפטיר או למי שבתוך שנה דקדיש וכדומה מנהגים וכן לפעמים קונים העליות ולפעמים מודיע אחד שיקראוהו מפטיר וכדומה כיון שיש כן לפעמים על ידי זה אין שוב שום הוראת משאוי בזה רק התעוררות והזכרה וסתמא אמרו חז"ל בב' כהנים דמשמע גם בזה אחר זה וצלע"ע כי לא עיינתי כעת כלל בזה ואולי כוונת המג"א ז"ל שלהרמב"ם ז"ל הוא יותר בפשיטות וצל"ע ועל כל פנים שיכינו ב' אנשים כנ"ל כל אחד ואחד כוס אחד לפני המברך שלא בבת אחת לפני ברכת המזון וכהמנהג לכ"ע כן הוא על צד היותר טוב:

סעי' יג (**אלא בז' ימי משתה**) הוריתי לומר שהשמחה במעונו בליל טבילת הכלה בליל ו' שאחר החופה שהיתה קודם קבלת שבת"ק וקודם תוספות שבת"ק שבדרישה

ופרישה ז"ל באה"ע כתב שבסעודה בליל שלפני החופה אין אומרים שהשמחה במעונו מצד שאנו נוהגים שאין קידושין עד החופה וזולת זה היה ראוי לומר גם שערבה כל שמחה כיון שנוהגים לעשות שמחה וכן הוא בזה שכל שעושים סעודה הוה ליה שמחה ואוקמינין אדינא דש"ס שאומרים שהשמחה במעונו עד י"ב חודש וכל שכן בזה שבצד מה הלילה אחרי יום שעבר כדקיימא לן לכמה מילי והיום היה משבעת ימי המשתה ויש סברא בשו"ת הרא"ש ז"ל שז' הימים מתחילים מסעודה הראשונה עחמ"ח ז"ל והטעם שאנו מונין מהחופה הוא מצד שאנו אומרים שבע ברכות תחת החופה ואין זאת רק לגבי שבע ברכות מה שאין כן לגבי שהשמחה במעונו שלא אמרוהו עד הלילה דשבת"ק והמג"א ז"ל סי' קל"א סקי"ב הביא בשם הכנסה"ג ז"ל שאין אומרים תחנון ביום ו' שאחר החופה סמוך לקבלת שבת"ק ונראה שטעמו ג"כ מצד סברא שבשו"ת הרא"ש ז"ל כן ולזה הוא ג"כ גדר מלך אז:

הטועה לומר שהשמחה במעונו בזימון בזמן שאין לאמרו גם על פי דינא דגמרא אם אינו בשם שלא הי' זימון בעשרה אין קפידא אם יחזרו ויאמרו בלא תיבת אלו אך בזימון בשם בעשרה צל"ע אם זה כמזכיר מאורע יום אחר וחוזר ומכל מקום בסעודת מילה ואין צריך לומר בזמן שעל פי הש"ס אומרים שהשמחה אין מחזירים לכ"ע וצערא דינוקא גבי מילה אין גורם לחזור לראש וגם בזימון בג' נראה שאין מחזירים אותו בזה בדיעבד וגם שבליל טבילה הנ"ל בסמוך אמרתי שיעשו סעודה בעשרה ולא כולה בידם יזימנו רק בג' ואמרו שהשמחה במעונו (וסעודה מיום ז' נמשכת ללילה נראה לומר שהשמחה במעונו גם בלי טבילה ולא שבע ברכות גם שכל אכילה היה ביום) ומכל מקום כיון שעשו היכר שזימנו קרואים מבחוץ יש בזה היכר שמחה ולא היה שום פתחון פה דחשש הזכרה:

לומר שהשמחה במעונו משמע בש"ס דאין צריך להיות פנים חדשות ואומרים מהתחלת הכנה וגם בסעודות שאינם על ידי הנשואין וכשהם מחמת הנשואין אמרו עד י"ב חודש ומסתמא לא שייך בכל זה פנים חדשות ולזה גם עכשיו שמיעטו לומר שהשמחה במעונו מכל מקום אין צריך פנים חדשות ומכל מקום כתב החמ"ח ז"ל דצריך להיות מסובים זולת בני ביתו והיינו גם כן מצד המנהג לבד שהרי בש"ס מפורש שבתוך ז' גם במה שהסעודה איננה מצד הילולא ובאופן כן הרי לא שייך מסובים זולת הבני בית כיון שאין הילולא וצלע"ע כעת היטב:

בנוסח דוי הסר כו' אני אומר נחני במעגלי צדק וכשרון שעה ברכת ישורון כבני אהרן נהירנא שבסידור הק' שערי תפילה כתוב בזה ואיני נזכר היאך כתב הוא הנוסח בזה ומצד שווי סוף החרוזים נכון לומר תיבת וכשרון ואין קפידא בהוספה וכמ"ש במקו"ר

ומצד שנוהגים שאין הכהנים מברכים ברכת המזון בזה תמיד לזה לא שייך לומר ברכת בני אהרן ונוסח הנ"ל נכון שברכת ישורון יהיה לרצון לפני השי"ת כברכת בני אהרן שכשם שנצטוו לברך את עם בני ישראל כן הברכה שלהם מה שהיא כברבת המזון בזימון ודכוותה עריבה ביותר ונצטווינו וקדשתו לברך ראשון בברכת המזון ואנו מבקשים מהשי"ת שברכת כל ישירון תהי' עריבה עליו כברכת בני אהרן ונראה שבזה שאני ברכתי בביתי על כוס יין שאני מבדיל עליו וכמ"ש בזה לעיל לא שייך בזה כלל וקדשתו כי דוקא כשהכוס הוא של בעל הסעודה והוא נותן על השלחן שיברך מי מבין המסובין בזה שייך וקדשתו שמוטל עליו ועל המסובין ליתן להכהן לברך מה שאין כן כשבעל הסעודה עצמו רוצה לברך שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו (וצל"ע אם זה מהתורה הק' או מדרבנן יש יותר מצוה בו וכן בההיא דוקדשתו כיון שהזימון גופיה הרי זה מדרבנן ובפרט שנהגו עכשיו שכולם מברכים בפיהם כל ברכת המזון ולא שייך בזה יתרון קדושה בהמזמן כל כך) וגם שכתב התב"ש שכשהוא עושה כן כדי לכבד לאדם חשוב לא שייך בזה כל כך מצוה בו יותר כי רק כשמחמת עצלות הוא עושה כן שייך מצוה שיזדרז הוא על כל זה מודה שמי שרוצה לעשות המצוה בעצמו שלח על ידי שליח שהוא עושה בזה גדר מדת חסידות ומצוה מהמובחר. ולא שייך בזה כלל גדר וקדשתו כיון שנגדו כשרוצה הוא לברך לא יתערב זולתו בזה כלל ורק כשרמיא קמי כל המסובים והכהן בכללם שייך להקדימו. כן יש מקום לומר וצל"ע. גם בכהאי גוונא שנוטלים רשות מן הכהנים. נראה דשייך בזה שתיקה כהודאה שאם יאמר הכהן אני רוצה לברך בוז לא יבוזו לו ויתנו לו וכיון שעל נטילת הרשות מכל המסובים ובפרט מכהנים כבנוסח שלפני ברכת המזון דברית מילה כידוע במדינות אלו ובנוסח הנ"ל כפי הנ"ל כבני אהרן שהוא כנטילת רשות ודאי. אם הי' אומר אני רוצה לברך היו נותנים לו יש בזה משום שתיקה כהודאה ומחילה גמורה. וכן הוא בבציעה שעל הסעודות גדולות שנוטלים רשות. גם נראה ששייך בזה ספק ספיקא. אם אינו יודע ודאי שיש שם כהן. אולי אין שם כהן. ואם ישנו שמא אינו מקפיד ומוחל וגם כשיתנו לו יתן להחזן או להרב לברך. וכמו שכן הוא על פי אומדנא שמוסכם ליתן לחזן. או למי שחולק החזן כבוד. וכן בבציעה יש ספק ספיקא גם כשיודע ודאי שיש שם כהן. כיון שנוהגים ליתן לחמים שלימים לפני כמה חשובים. ובכהאי גוונא שכל אחד ואחד בוצע על ככר שלם. שלפניו לא שייך כלל קדימה. ואין מכבדים במים דנטילת ידים. ותיכף לנטילת ידים ברכת המוציא כסדר נטילת ידים כן הוא סדר ברכות דהבוצעים ואין בזה וקדשתו. ואם כן יש ספק שמא הכהן יבצע בפני עצמו ושמא מוחל. והוא ספק ספיקא המתהפך. כמו

ספק על. שאנו צריכים לדון כסדר שאנו באים לדון בדבר. גם נראה שכח של המנהג בזה מוצא מידי כל חשש וכבר נהגו מי יבצע ומי יברך ברכת המזון ועל ידי זה ודאי שכל הכהנים מוחלים. וגם אם החזן מכבד למי שרוצה אם לא יכבד יברך החזן. וכיון שסוף כל סוף לא יברך הכהן אין קפידא. וכששומע מהכהנים להדיא שאינם מקפידים נראה דפשיטא לכ"ע שאין עוד חשש בזה גם ממדת חסידות כי לא דמי כל זה ודכוותה להההיא דקיימא לן באשה שמוחלת על עונתה על ידי בקשת בעלה ממנה כי אין זה רק בבושה דאשה לפני אישה וכדקיימא לן לגבי קנין סודר באוה"ב נחת רוח עשיתי כו' מה שאין כן בכל זולת זה. דברים שבלב אינם דברים כיון שאין המחשבה ניכרת מתוך מעשיהם כלל והמחמיר על עצמו לפעמים במדת חסידות לשמוע להדיא שמוחלים הוא על צד היותר טוב:

סימן סד

סעיף ה' (**ואלמנה**) חופה דאלמנה בערב שבת"ק לפי מה שכתב הב"ש ז"ל לא מהני יחוד גם כן ליש אומרים. אך לפי הנהוג ששמעתי עכשיו. שאלמן פירש לילה ראשונה אחר החופה אין עוד שום חשש:

מה שכתבתי במק"א אודות חופה בעש"ק שלא ליחדם אחר כך עד מוצאי שבת"ק. צלע"ע אודות השבע ברכות בליל שבת"ק אחר הסעודה וכן בסעודה שלישית שנוהגים לברך. ובכהאי גוונא שהוא רק כאירוסין ליש אומרים. אין לברך באולי כי מה שאנו מברכים תמיד תחת החופה שבע ברכות קודם הייחוד הוא מצד שעל כל פנים החופה דקונדסין היא אתחלתא דיחוד ותיכף בלי הפסק מיחדים ואין ההליכה בזה הפסק כיון שעוסקים הכל בשמחת החתן והכל בכלל החופה מה שאין כן בכהאי גוונא שיש הפסק גדול בין הברכות להיחיד הי' מקום חשש בזה. ומכל מקום נראה שאנו סומכים את עצמנו שהכסוי או קונדסין הם חופה וצלע"ע ואולי כיון שפשט המנהג להקל בחופת נדה על ידי זה מוכרע דקיימא לן שאין החופה מצד ייחוד הראוי כו' והחופה דקונדסין יש בהם גם כן משום הבאה לבית חתן כי לב בית דין מתנה בזה שיהיו הקונדסין נקנים להחתנים בזה אחר זה ומצד גוד חחית מחיצתא הרי זה כבית חתן ממש והוה ליה חופה טובה:

סימן סה

סעיף א' (**לשמח חתן**) אודות מה שאמרו חז"ל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות נראה שמי שאומר ברכה דסידור קידושין או קצת מהשבע ברכות שתחת

החופה מקיים בזה בחינת משמח חתן וכלה בשלימות ודאי וכן יוצא ידי חובתו בזה על ידי שמברך ברכת המזון על הסעודה או על ידי שום שיחה קלה עם החתן לעוררו אל בחינת שמחה של מצוה ובפרט במצוה ההיא. ואדם חשוב מקיים השמחה על ידי שהולך להסעודה שמכבד בזה את החתן בבחינת מה שאשה מתקדשת על ידי מה שהאדם חשוב מקבל ממנה כידוע ובחינת כבוד הוא ג"כ מעין מהות שמחה כדכתיב יעלזו חסידים בכבוד ועל כל זה הנזהר להושיט ג"כ להחתן איזה דבר מאכל או משקה או מרקד לפני הכלה או אומר קצת בדיחותא לפני החתן מה שמעוררו להדיא למעין שחוק ושמחה נגליית או משבח לפניו זיווגו באחת מכל זה די וכן הוא על צד היותר טוב: **גם** נראה פשוט דלא שייך הא דנהנה מסעודת חתן כי אם במה שאוכל על הסעודה שהכינוה במקום חופה לסעודת חתן וכלה מה שאין כן במה שרגילים לשלוח מגדנות או אפילו לחם ותבשילין שהוכנו לסעודת חתן וכלה לעיקר סעודת החופה ונשואין וכל שכן במה ששולחים מעות על פי שמחת חתן וכלה או נותנים שם בית הנשואין כל שאין אוכל מהסעודה בין כל המסובים לשמחת חתן וכלה במקום החופה דהיינו בית החתנות. אין בזה משום נהנה מסעודת חתן והרי ביו"ד סי' של"א יש מתירים גם לאבל לאכול בין המשמשין והרי להאבל א"א שישמח את החתן וכלה כלל ובפרט שאיננו יכול לבוא לחדרם לכ"ע ואפושי פלוגתא לא מפשינין וכן הוא לכ"ע גבי נהנה כו':

סימן סו

סעיף א' (**כתובה**) בשעת הדחק בזמן נחוץ אין קפידא אם כתוב בכתובה יום מחר שהיו סבורים שתהיה החופה בתחלת הלילה וכתבו יום מחרת כי אין נכון לכתוב והות ליה לאנתי כו' על יום שלפני יום הקידושין וחופה ואחר כך נמלכו לעשות החופה בסוף יום שלפני הלילה של זמן שכתוב בכתובה כיון שבכתובות כותבים דאקני שטר מאוחר כשר וגם משום מחזי כשיקרא לא שייך כל כך במה שקורים ביום מוקדם לשון הכתובה על יום שאחר כך שמשמע שהגיע זמן שבה ועדיין לא הגיע זמן ההוא כי יש לפרש ל' השטר שהזמן שבו אינו מצד שהגיע זמן ההוא וקבלו אז הקנין סודר רק שקבלו קנין סודר והוא חל מזמן הנזכר בכתובה והקנין סודר יכול להיות כמה ימים קודם על שיחול שיעבוד הכתובה מיום פלוני שיגיע ואין בכל ל' הכתובה נגוד לפירוש זה וממילא לא מחזי כשיקרא וכן הוא סגנון רוב שטרי מוקדמים ומאוחרים. וכיון שאין החתן נזקק לה עד הלילה אין חשש בשהוי בלא כתובה מהחופה עד תחלת הלילה וכשכותבים יום החופה גם שאי אפשר לגבות ממשועבדים רק מסוף היום דהיינו מיום שלאחריו

והלאה אין בזה משום שהוי בלא כתובה. כיון שעל כל פנים החיוב דהכתובה חל תיכף וגם שאין אנו כותבים שעות כשתביא ראיה שחופתה הי' תחילת הלילה דזמן הכתוב בהמועיל שפיר גם לגבי לקוחות וכמו שטר שאין בו זמן ויש עידי מסירה אימתי נמסר: **נוהגים** לכתוב בכתובות של נשואין שהם בכפר. שמות הכפרים שכיון דאז דרים שם עם בני ישראל שייך ל' למנין שאנו מנין כאן גם בכפר אך בתוך עיבורה של עיר גם שקורים שם בפני עצמו כסגנון שם כפר כתבתי ל' ממנין כאן עיר כו' גם שבתוך תחום ג"כ כותבים שם הכפר מכל מקום מובלע בעיבורה של עיר הוא כעיר ממש ואין לילך אחר שם שקורים בזה. וכמו בעיירות גדולות שיש רחובות משונים בשמות ואין משגיחים על שמות ההם רק על שר העיר וכן הוא בזה אך בלאו הכי החופה תהי' בעיר וצריך לכתוב כנ"ל:

הי' טעות בכתובה שהי' לו לכתוב אשר עבר בשם אבי החתן וכתב אברהם עבר ותקנתי מתיבת אברהם תיבת אשר ב' פעמים ומכל מקום הוא בתורף דבר שיכול להזדיף ולא עשיתי קיום על מחק זה מכל מקום נראה שאין בזה חשש בדיעבד אחר החופה כיון שידוע שאין בעיר אשה אחרת ששמה ושם אביה כן ושנישאת ביום ההיא שם כמו שכתוב בכתובה ושיהי' שם בעלה כן ורק על ידי שם אביו יהי' גרעון גובייגא פשיטא שאין גרעון גובייגא בזה והרי הי' קנין סודר שהוא ככתוב היטב ומצד שאין מקיימים בכתובות סמכתי את עצמי על זה כנ"ל וביום שלאחריו אמרתי להביא לי חתימת ידי החתן על תוספת כתובה כי בלילה שאחר החופה נוהגים שניעורים כל הלילה ואין מתיחדים כלל החתן והכלה וכיון שיש חתימת יד החתן נראה שאין נחוץ לכתוב התוספות גם שיתייחדו ביני ביני כי זה עדיף מהתפסת משכון. שהרי על החתימת יד אפשר לכתוב סך מרובה ומכל מקום לכתוב התוספות הוא על צד היותר טוב:

אשה ששם עריסה שלה אסתר. ומאז קורים לה עטיל כתבתי בכתובה תחלה אסתר עטיל ואחר כך כתבתי רק עטיל כי אני מסופק אם הרי זה כנקודות שוות ויש רבות שנקראות רק עטיל ואינו שייך כלל לאסתר. ולכ"ע די בדיעבד בשם עטיל לבד גם בדררא דאורייתא רק מצד שלכתחילה ראוי לכתוב גם אסתר כמ"ש גבי שרה שערליין שארקא ע"ש. ולזה הזכרתי גם שם אסתר בתחלה ונראה לכתוב עטל חסר י' בהכתובה שכן הוא כפי מבטא בחירק קטן ומכל מקום מצד שזה רק בכתובה ומנהג הבריות לכתוב עם י' כדי שלא לטעות שהט' בפתח וקיימא לן שאין קפידא כשכותב מלא מה שהי' ראוי להיות חסר כמ"ש בש"ע גבי שם הילל וגם שבזה יש מקום לטעות כהוראת שם אשר בחירק גדול מכל מקום כיון שאין מצוי שם אחר בחירק גדול אין קפידא בזה כמו

בשם הילל ולזה כתבתי כן [הי' וה"ל נוגעים בשרשן] שיש בזה פנים לכאן ולכאן וכ"כ בשם הילל:

טעיתי וכתבתי בכתובה בזה הלשון בקושטא ומזוניכי כו' והשמטתי מתיבת ויהיבנא עד ומזוניכי ונזכרתי תיכף אחר החופה וכתבתי ההשמטה אחר חתימת יד העדים וחתמו את עצמם שנית גם על ידי מה שלא הי' פה נייר כהפקודה מהקיר"ה והכתיבה נכתבה על נייר פשוט ויש ליזהר שיהי' להשטר תוקף על פי דינא דמלכותא גם כן וגם בדיעבד צל"ע מצד סמכא דעתא לזה נזדרזתי לכתוב התוספות כתיבה ע"ס ת"ר זהו' פו' על נייר כהפקודה בזה פשיטא שנסתלק כל חשש כי גם לכתחלה מותר לסמוך את עצמו אתוספות כתובה כשנאבדה הכתובה וגם שכתבתי כען הוסיף ר"פ זהו' פי'. מכל מקום אין קפידא על ידי זה על הכשר הכתובה. וגם אם חיישינין לבית דין טועין מכל מקום הרי אין בזה חשש טעות בכתובה זו. ויוגבה ת"ר זהו' פו' מטבע שבכאן כמו שמגיע בהוספה ממטבע דעכשיו כאן וחשש הטעות הוא רק על כתיבות אחרות ועל כל פנים בכתיבה זו אין חשש גרעון ואין קפידא מצד שלשון מהר הבתולות היא בפחות מהשיעור כיון שהס"ה היא כשיעור ומצד זה אין קפידא בחסרון תיבות ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כו' מדאורייתא כי הסתמיות בזה כמפורש כיון שכן היא כדת משה וישראל ואורח ארעא. וגם שיש פקפוק קצת בזה באולי ע"ד מכל מקום הקפידא שלא לקיים מחקים וטעיות בכתובה לא שייך בכזה שום קפידא לכ"ע והטועים שאין מעלים על לבם חשבון שווי הכסף יטעו בלאו הכי ג"כ והיודעים שיוי הכסף לא ילמדו מזה לא עלה על לב מעולם למיחוש בכהאי גוונא לבית דין טועין אך נראה דגם לכתחלה יש לסמוך את עצמו על כתובה שנשמט בה תיבות ויהיבנא כו' כנ"ל כיון דנתינת הכתובה כתוב אח"כ מפורש וגם דויהיבנא קאי ג"כ אמזוניכי וכסותיכי וספוקיכי וכשנשמטו תיבות אין המשמעות מפורש כל כך וגם דבדיעבד נראה שאין קפידא גם אם חסרים תיבות ומזוניכי כו' כיון דכתוב סך הכתובה מכל מקום בזה נכון להחמיר לכתחלה לכתיב אחרת אך בנדון הנ"ל אין קפידא גם לכתחלה שמעצמו מובן שיתן מזונות כו' וכאורח ארעא קאי גם אמזוניכי כי' והרי זה ממילא כאילו כתוב ויהיבנא שכן היא אורח ארעא ומה שעשיתי כנ"ל היא על צד היותר טוב:

סעיף ו' (**שיעור הכתובה**) כמדומה שכתבתי במק"א שכעת לפי חשבון שווי כסף מזוקק שהיא ביוקר כל לוט כסף היא בערך ג' ריניש על ידי זה יש לשער חשבון הכתובה שלא כפי מה שהיו משערים עד כה לבתולה ש"ך זהובים פו' ועל ידי איש אחד נבון מ' צבי נ"י מק"ק לבוב יצ"ו מסרתי דברים אלו שיאמרם אל הרב האבד"ק לבוב יצ"ו עכשיו

הה"ג מ' יעקב נ"י. שישגיח על זה להדפיס שם השיעור כפי יוקר הכסף עכשיו כדי שיפורסם לכל ואין לי ידיעה אם קיבל דברי בזה וגם עם מו"ח נ"י דברתי בזה ולא השיבני דבר ואילו הי' בא לפני גביית כתיבה הייתי משער רק כפי' שווי הכסף כ"כ לוט שכתב בנחלת שבעה אך לכאורה מקום לומר שמוכרע מל' תוספות כתובות שלא כהנ"ל למשל אם סך הכל ת"ר זהוב פו' כותבין גם עכשיו שהוסף ר"פ זהו' פי' והרי מוכרע שכתיבת בתולה היא רק ש"כ זהוב פו' ככבר שהרי סך הכל ת"ר זהו' הוא כפי מטבעות דעכשיו כיון שהוא שליש הוספה על סך ת' זהו' פו' נדן מטבע דעכשיו פשיטא אלו הי' מפורסם ע"פ דפוס לנכון כנ"ל הי' ידוע לכל שיכתבו לשון התוספות כתובה שיהיה נכון על פי חשבון המדויק אך כיון שכל בני המדינה כותבין כנ"ל בתוספות כתובה נאלי גם עכשיו ש"כ זהו' פו' הוא השועיר גם אני כותב כן ועל כל זה אין מכשול על ידי זה לבחינת פוחת ממאתים כו' כיון שבכל מקום שיש תוספות כתובה אין פחת ממאתים כפי מטבע דעכשיו בשום אופן כי על פחות מערך ת' זהובים אין כותבין תוספות ובסך זה כבר יש מאתים גם אם יתייקר הכסף הרבה ולדייק מלישנא דשטר התוספות כתובה בסך ר"פ זהו' הוספה כנ"ל אין לנו לדייק מזה מאומה כיון שידוע שהוא רק מצד מנהג אבותינו בידינו בזה בלי הבחנה ועל כל זה מעכשיו אי"ה אכתוב הל' בתוספות כתובה וכעין צבי והוסיף לה מן דיליה עוד כ"כ עד שס"ה עיקר כתובה ותוספתא קמייתא והשתא הוא סך ת"ר זהובים פי' ע"ד משל וכן הוא נכון בלי שום פקפוק וניצולים על ידי זה מבית דין טועים:

ואודות מטבע שקורים נוביל שהבריות חושבין זה למזומנים ועל כל זה הוא תכשיט ובכלל שייך לגופה אלו הי' בא לפני לא הייתי דנו כשייך לגופה כיון שמוסיפין ממנו שליש ומעכשיו אם יבוא לפני תוספות כתובה בזה אודיע זה להחתן אי"ה:

(**עוד מצאתי**) כתבתי במקום אחר שכעת ששוין לוט כסף מזוקק הוא בערך ט' זהו' פו' מטבע דעכשיו במדינות אלו על פי זה כתובת בתולה יתרה מן ש"כ זהו' פו' וכבר שלחתי על ידי איש אחד מלבוב לכבוד הרב הגאבד"ק לבוב יצ"ו שיצוה להדפיס להזכיר זה לגדולי המדינה לידע אודות גביית כתובה וכן הזכרתי לפני מו"ח הגאון נ"י בזה ולא השיבני דבר וזה ערך שנה שהזכרתי ללבוב ולא הי' לי ידיעה בזה ולא ראיתי שידפס כן אך נראה דלא שייך בזה חשש הפוחת ממאתים כו' גם אם ידוע לנו ודאי שכל בני המדינה לא שמו לבם לחשבון כזה (זה מצד שכל המהרהר אחרי רבו כו' וכ"ש להרהר אחר הפשוט בין רבנן רבים דעם בני ישראל בדורות רבים על ידי זה אין משים אל לב בזה לחשבון בין רבים) ואין מגבים לבתולה רק סך ש"ך זהו' פי' מטבע דעכשיו גם

שנתיקרו הפירות על ידי זה השנוי שבמטבעות עכשיו והיוקר היא ג"כ יותר מחומש וקרוב למחצה מה שזה רחוק שיצוייר שלא נמצא מתעוררים רבים בזה בכל המדינה וגם אם הי' כן מכל מקום הרי היא מלתא דעביד לגלויי ולהתפרסם ממילא וכל כתובה היא עומדת לגבותה בשלימותה כפי החשבון הנכון. ואין צריך לומר אם הטעם משום סמכא דעתא דידה א"כ כיון שהנשים ודאי שאינן יודעת ומרגישות בזה כלל הרי סמכא דעתייהו היטב אך גם אם בלא דעת לא טוב שיהי' שום פחת על כל זה כיון שהוא עומד להתוודע לכל בד"צ וגם אם קודם הידיעה יהי' שום גובייניא הרי זה טעות שיתוקן אחר הידיעה ויגבו המותר ודאי גם אחר כך על ידי זה אין כזה משום חשש דפוחת ועל כל זה הענין שיודפס מהרה הזכרה זו בסידורים וכדומה להזכיר לכל בני המדינה וכן הוא על צד היותר טוב:

סעיף י"א (**לפי מנהג המדינה**) פה המנהג להקנות בקנין סודר על תוספת כתיבה מלבד שייך לגופה וזה לי ערך י"ד שנים ויותר שאני פה ואיני נזכר אם הגביתי תוספת כתובה כאן כי שמעתי שנוהגים בק"ק בראד יצ"ו ושארי קהלות ק' ליתן משייך לגופה רק לפי ערך ח' ממאה וכדומה אך בקהלות ק' ההם התכשיטים שווים ביוקר הרבה על פי הרוב ובק"ק בוטשאטש יצ"ו לא ראיתי לגרוע מכפי הכתוב בשטר כתובה גם ששם התכשיטין ביוקר הרבה מכפי שבכאן ופעם אחת הי' לפני כתובה שנכתבה בק"ק זבאריז יצ"ו ואמרו לפני שנוהגים שם לגרוע משייך לגופה כנ"ל ועשיתי פשר בלאו הכי וכמדומה לי בבירור שמו"ח נ"י רגיל לכתוב הסך חוץ שייך לגופה גם שבהסך כלל ג"כ עבור שומא שהכניסה לו גם שהוא שייך לגופה וכן נהגתי אחריו ואני צריך לשמוע מזה אי"ה פה אל פה ממו"ח נ"י כי כעת אני נבוך בזה ונראה כעת שראוי לפרוט השומא שהכניסה שיהי' בזה נכון מהסך וצלע"ע ועל כל פנים נראה שבכפרים גם שהם סמוכים לכאן אין לדונם בדרך מנהג בזה. רק כחדשה שאין בה מנהג לגבי שייך לגופה כי רק לגבי ההוספה מנהג דכל המדינות דכאן שוה בזה. מה שאין כן לגבי שייך לגופה וכמ"ש הב"ש ז"ל שם בשם הב"ח ובשו"ת ש"י ז"ל שהביא הב"ש ז"ל שם כתב בשם פוסקים ע"ה שלא אזלינן בזה כי אם אחר מנהג כל המדינה ע"ש וגם שמדינה בזה הוא ג"כ עיר גדולה כדמצינו בל' חז"ל על כל זה כפרים אין לדונם לזה אחר העיר כיון שאין מנהג קבוע לגבי שייך לגופה:

אחד כתב שטר לאשתו על סך ת' זהובים חוץ כתובת בתולה שהיה לה והי' כתוב בו שתגבה בזמן שתגבה הכתובה ולא הי' כתוב בו אודיתא שקיבל ממנה סך כנ"ל רק סתם הודאה שחייב סך זה לפרעו בזמן גביית הכתובה חוץ לסך הכתובה ואחר שני שנים נתן לה תוספות כתובה על סך הש"ך עוד סך תר"פ זהו' ס"ה אלף חוץ שייך לגופה כנהוג

לכתוב נוסח תוספות כתובה שבלשון תרגום שבהנחלת שבעה ובתחלה לא כתב נוסח זה רק כנוסח קנין סודר על הודאה כעין תנאים ומשמע דהיינו כדי שלא יהי' בזה צד פתחון פה וטעות לומר שממילא שייך לגופה הוא חוץ להסך נראה שגם שאיננו כתוב בלשון כתובה על כל זה דינו בזה כההיא דסי' ק' באה"ע סי"ד יעו"ש שהוא רק שיהי' ברירה לגבות כפי שטר א' מזמן הראשון או כפי זמן שני בשטר שני ובפרט שהי' כתוב בו שהוא ככל שטרות וכתובות ותוספות כו' שמזה משמע שהוא כמו כתובה ממש ובפרט שהמניח ציוה כן שתטול אלף חוץ שייך לגופה והי' המשמעות שכולל בזה גם השטר אודיתא ואם נאמר ששכח כך יש לומר ג"כ ששכח בעת כתיבת הכתובה שעל אלף שכוונתו לכלול בזה גם השטר אודיתא ומנל מקום צלע"ע קצת ומצד השבועה הי' פשר: בשו"ת גבעת שאול ז"ל סי' ל"ד כתוב שגם שלא רצה לקבל קנין סודר על תוספת כתובה גובה כפי מנהג המדינה כאלו הי' קנין סודר ע"ש והי' מקום לומר שהרי זה כמחילה ממנה כיון שהוא גילה דעתו שאיננו רוצה ליתן לה קנין סודר על תוספת כתובה אך נראה שיכולה לטעון כי לכך נשאת לו מצד שבטחה שתוכל לברר שנתנה כל כך נדוניא ותטול ממילא כפי המנהג ומכל מקום צל"ע בזה כי כפי הנראה אשה אינה יודעת הלכה זו ומה שנשאת הוא הוראה שמחלתה לו ושם בשו"ת ההיא בסמוך כתוב שמחילה בלב אינה מועלת כי אם כשיש אומדנא דמוכח מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ומסתבר כן וכאן אין היכר שיש לומר שיודעת הלכה:

סעי' יג (**שאינו יודע לקרות**) גם שבאה"ע בסי' ס"ו בטוש"ע כתב שעל כל פנים שני עדים צריך להיות חתומים על הכתובה שיהיו יודעים לקרותה מכל מקום נכון מה שנהוג ברוב הקהלות ק' של מדינות אלו שרק שנים החותמין על הכתובות במדינות אלו אחד מהם אינו יודע לקרות כלל ולפעמים גם החזן עיניו קמו מלקרות ואינו יכול לקרות כמו שהשמש אינו יכול שהרי כיון שקורים הכתובה בציבור תחת החופה שייך בזה אימתא כמו בדין וסופר שלו כמפורש בסי' מ"ה בחו"מ והרי כיון שהוא מלתא דעבידא לגלויי אין בזה צד פיסול דאורייתא וכמ"ש שם הסמ"ע ז"ל מוסכם לכל ובדיעבד אין בזה שום צד פיסול גם מדרבנן לכ"ע גם להש"ך ז"ל שמחמיר שם בקראו שנים דעלמא לפני העדים וכמ"ש כן שם האורו"ת ז"ל אך לכתחלה גם כן מוסכם לסמוך את עצמו על הקריאה בציבור גם שם בסי' מ"ה מבואר שהמנהג בכזה מסלק חשש גם בבחינת מה שיש בו חשש עד מפי עד וכיון שעל פי מנהג סומכים את עצמם על קריאת המו"צ בכתובות ובכל כתבים שבעיר אין עוד חשש פתחון פה בזה גם לכתחלה בכל כתבים ושטרות שנהוג בחזן ושמש ושייך בזה גם כן אימתא של המו"צ מצד שנותן לו שכר מכל שטרות

ההן וכבר דיעות בל בעלי השטרות על עדים הידועים גם שיודעים שיש שאינם יודעים לקרות וסברי וקבלו ובכהאי גוונא אין קפידא והרי זה מעין ההוא דרסי' מ"ה בסבר וקיבל על כל מה שיכתבו:

(**עוד מצאתי**) כתבתי במק"א אודות הנהוג בכתבים דנשואין וקנין סודר וכהנה שלא יחתמו את עצמם כי אם החזן והשמש ועל פי הרוב השמש אינו יכול לקרות הכתבים ולפעמים גם החזן לא כהיל למקרא כתבא ולהבין היטב שהוא מצד תקנת המדינה וכמ"ש בה' עדות שאם תיקנו הקהל שלא יעידו כי אם פלוני ופלוני התקנה קיימת וכן הוא לזה שמועלת התקנה שיעידו אלו גם אם לא כהלין למקרא אך הנה מלבד זה יש בזה ג"כ ישוב מצד שהרב כותב כל הכתבים והאמינוהו עליהם כל בני העיר שיהי' הוא במקום בית דין שלא יהי' שייך בזה בחינת עד מפי עד וכדקיימא לן לגבי קיום שמהני מהרב לבדו כמו מבית דין ומלבד זה הרי מצד שהוא מלתא דעבידא לגלויי ולא מרעא אומנתיה וכשימצא פעם אחד איזה שנוי הרי שני עידי הקנין סודר נאמנים נגד הרב ועל כל פנים כדי בזיון על ידי הערעור שיהי' אודות השנוי וכיון שהוא קבוע לאומנות זה הרי זה חזקה דלא מרע אומנתיה במלתא דעבידא לגלויי תיכף ודאי ובכהאי גוונא מהני גם להסוברים דמלתא דעבידא לגלויי לא מהני בעגונה מן התורה הק' בכהאי גוונא נראה דכ"ע מודים דמהני:

אודות שילום שכר לחזן ושמש מהכתבים שבשעת חתונה וכדומה אין על זה חשש כיון שרק לדיינות פסול אוהב ושונא מה שאין כן לעדות לא חשידי בהכי לכ"ע וכיון שהשכר הוא עבור הילוכם שמפורש בש"ע הק' שמותר גם עבור מצוה וכמו שכתב בתוי"ט ז"ל גם כן בזה בבכורות ושייך בזה אית להו אימתא מהמו"צ שהוא כותב את הכתבים כולם (חוץ מהכתובה דאורייתא ששייך בה אימתא מלבד זה על ידי קריאה בציבור כנ"ל) והוא מלתא דעבידא לגלויי על ידי זה לא נגרע בזה כח מאי דקיימא לן עדים החתומים כנחקרה עדותן בבית דין לומר שהם כנוגעים בחתימתם כדי לקבל השכר שכיון שמשעת הקנין סודר גופיה הם כשרים לכ"ע בלי פתחון פה דנגיעה שפעולת קבלת הקנין סודר ידוע להם שהוא לנכון וכשיעידו בעל פה בבית דין על זה אין להם צד נגיעה כל דהיא בזה ומה שבאים לדון על החתימה הרי זה בבחינת אימתא דלא מרעי אומנתייהו לפני המו"צ ובכל המקומות ובכל הדורות לא נשמע בזה בשום פעם שיעידו שקר השמש והחזן בכזה ומלבד זה כבר הם נאמני הקהל בזה והשמש חותם את עצמו נאמן מצד שכן הוא קבוע במנהג וחוץ לזה כבר סברי וקיבלו כל מקבלי קנין סודר שיהי' באופן

זה היטב וכפי מה שידוע בההלכות שלגבי שכר כתיבה דשטרות על מי מוטל הפרעון וממילא סברי וקיבלו שני הצדדים שיהיה כפי סגנון הנהוג היטב:

סימן סח

סעי' ב' (**להעמיד עדים**) שמעתי שלא יהי' שושבן זיווג שני כן אומרים הבריות ואולי הטעם רק מצד שנושא אלמנה אינו מבחין כל כך אודות בתולים וכעת איני יודע:

סימן ע

סעיף ג' **בהגה** (**אלא חד יומא**) משמע דלא שייך סגנון סדר בעל חוב אודות מזון וכסות אשה כיון שכתוב בש"ע אה"ע סי' ע' שמי שיש לו רק מזון יום אחד מחויב ליתן לה חצי אך אם הוא מחויב למכור כסותו כדי להאכילה לא נתפרש. וגם שמשמע שכסות שוה למזון וכמו שמחויב לחלק עמה בשוה מזון יום אחד כן הוא מחויב לחלק עמה הכסות בשוה באולי ואם יש מי שנותן לו מזון על מנת שלא יתן לה אולי יכולה לגבות מכסותו ואולי מזון קודם לכסות ויכולה לגבות מן כל כסותו בשביל מזון שלה ועל כל פנים יכולה לעכב ולעקל כל מה שתמצא משלו כדי לגבות מזון וכסות גם לזמנים רחוקים כל שיש חשש הברחה שאחר כך לא תוכל לגבות וגם הסוברים שמה שכתוב בכתובה אפלח כו' אינו להלכה וכבש"ע שם אולי מורים שעל ידי לשון הכתובה מוכרע על כל פנים שלא יהיה שייך בחיוב כסות ומזון הגבול שכתוב באו"ח סי' תרנ"ו לגבי קיום מצות עשה ואולי מזון וכסות דכתיב בלשון מצות לא תעשה חמיר טפי גם בלא לשון הכתובה וכן קיימא לן שכדי שלא לעבור על מצות לא תעשה מחויב ליתן כל מה שיש לו ולזה מחלק עמה בשוה מזונו של יום אחד ולא שייך בזה חייו קודמים כי כן הוא מצות לא תעשה שבתורה הק' ומכל מקום מסברא משמע שהוא שוה עמה ליטול החצי ממזון יום אחד שבידו גם במקום שאי אפשר לה להתפרנס כלל בלי שיתן לה כל מזונו וצלע"ע היטב: (**ולהשכיר עצמו כפועל**) צל"ע אודות חיוב שארה לא יגרע אם חייב להחזיר על הפתחים בשביל זה שהרי כתוב בריש הלכות תפילין שאין צריך בשביל לקנות תפילין ובמק"א כתבתי בזה. אך שם עסקינן במצות עשה מה שאין כן בזה שכתיב בלשון מצות לא תעשה ובאו"ח תרנ"ו כתוב חילוק בין מצות עשה למצות לא תעשה לגבי פיזור כל הון ביתו שלגבי מצות לא תעשה חייב ולגבי מצות עשה פטור לפעמים מלבזבז. ונראה שכן הוא בזה שהרי המבזבז כדי שלא לעבור על מצות לא תעשה כשאיננו יכול לפרנס את עצמו על ידי מלאכה הרי פשיטא שהוא רק על סמך שיקבל מבריות ולפעמים הרי זה על

ידי חזרה על הפתחים דוקא שהרי פקוח נפש דוחה כל מצות לא תעשה חוץ הג' חמורות ומה שנותן כל הון ביתו בשביל מצות לא תעשה כשאינו יכול לפרנס את עצמו מיגועו מבואר שמוטל לחזור על הפתחים כדי לקיים מצות לא תעשה. ולזה תקנו חז"ל גבי ד' כוסות לחזור על הפתחים ותיקנו בזה כעין דאורייתא גבי מצות לא תעשה כיון שביו"ט במילי שנצטווינו בו בשביתה מהתורה הק' יש גם כן מצות לא תעשה אך לגבי שאר וכסות יש טענה לפעמים שגם היא תחזור על הפתחים כוותיה כי רק כל זמן שהפרנסה בכבוד משלו הרי הדבר מוטל עליו כי כן הוא גדר העולם שהאיש יעסוק במלאכות ומשא ומתן והאשה תעשה צרכי הבית מה שאין כן כשהגיעו לידי פרנסה שעל ידי בריות הרי אדרבא טלטולא דגברא קשה מדאתתא והיכא שאין נקל לה לטלטל את עצמה חייב הוא כנ"ל אך כשאפשר תטלטל גם הוא וצלע"ע בכל זה. וכן יש להסתפק לגבי מצות עשה אם מחויב להתיגע במלאכות של עבדות שהרי גבי חיוב שאר וכסות כתב בש"ע הק' שיש אומרים שחייב להשכיר את עצמו מצד שמספר כתובה נלמד שכתוב בה ואנא אפלח ואוקיר כו' שמשמע שלולי זאת הי' פטור גם בחיוב שעל ידי מצות לא תעשה ויהי' בכל מצות עשה ומצות לא תעשה פטור מזה. גם שפשיטא שגם לקיים דקדוק קלוש מדקדוקי סופרים בדברי חז"ל חלילה להתרשל מלעשות בכל אשר תמצא ידו לעשות בכחו באומניות ומשא ומתן ומלאכה וגם לא שייך לומר בזה פחיתות הכבוד לפעמים כמו שאמרו חז"ל פשוט נבילתא כו' לגבי סגנון פרנסה שבידו לבחור איזה סגנון שירצה וכל שכן לגבי דררא של מצוה אך הספק הוא לגבי להשכיר את עצמו בסגנון עבדות שהוא צער וזלזול יותר משארי מלאכות שבעולם בזה אולי בכל מצות עשה ומצות לא תעשה הוא פטור מזה כיון שגם גבי מצות לא תעשה דשאר וכסות הוא רק מצד לשון הכתוב' ויש פלוגתא שם בזה אך יש לומר לפי מ"ש החמ"ח והב"ש ז"ל שם שהכוונה היא לגבי סגנון הפרנסה בכבוד כלשון אפלח ואוקיר ולפי זה יש לומר באולי שלגבי גוף המצות לא תעשה כ"ע מודו שחייב בזה בלי לשון הכתובה וצל"ע:

ולגבי הנ"ל אודות חזרה על הפתחים כל שלא ידעה מתחלה ואין כן במשפחתה יש לומר שלכ"ע אינה חייבת להתטלטל עמו לחזור על הפתחים שהרי חייב גם להשכיר את עצמו מצד לשון אפלח ואוקיר כנ"ל גם כשנותן לה פרנסה בלי כבוד בלי שכירות ושכירות כנראה שגרע מחזרה על פתחים שהרי גבי מצות לא תעשה מחויב להחזיר על הפתחים ולשכיר את עצמו יש פנים שהוא פטור וכנ"ל וכן משמע ממה שאמרו חז"ל שרק בגניבה נמכר לעבדות ולא מצאו אופן אחר ונהי דלגבי לא תעשוק פרעון מלוה אין הכרח למכור את עצמו מצד דלא שייך בזה בל תלין וגבי שכירות גם כן הרי כשאין לו אינו עובר בבל

תלין. אך מכל מקום יש כמה ציירים שנמכר על ידי מצות לא תעשה ובפרט שאר וכסות ומשמע שאין צריך למכור את עצמו ומשמע שכן הוא שכירות גם שאיננו עבדות ממש ולגבי פרנסה בכבוד מוטל להשכיר וכן הוא באולי בחזרה על הפתחים שאינה צריכה לזלזל כבודה כיש אומרים הנ"ל וצלע"ע היטב:

סעיף ח' **בהגה** (**מנכין לו מחובו**) אודות הזן אשתו של חברו שלא מדעתו שכשיש לו בידו משל הבעל מנכה עבור המזונות נראה שכשהאשה נסעה מבית בעלה למקום אחד והיא נסעה משם למקום אחר בלי רשותו אין לנכות שהטעם דהנכוי הוא מצד שעבודא דר' נתן שהבעל משועבד למזונות אשתו ובכהאי גוונא שאין שעבוד על הבעל גם לפי ברכת הבית וכבב"ש ז"ל שם סוהס"י הרי ממילא לא שייך בזה שעבודא דר' נתן וגם כשנסעה והי' לה אונס עיכוב בדרך לכאורה הי' מקום לומר אונסא רחמנא פטריה ולא אונסא דידיה וחייב אחרינא וכבש"כ ז"ל חו"מ סי' כ"א ויש לומר שכשהוא אונס הרגיל דהוה ליה לאתנויי ולאסוקי דעתיה הרי זה גם כן בכלל שליחות ששלחה בהדרך ולא נפקע מעליו חיוב מזונות ועל ידי זה אין להוציא מבעל חוב דידיה וצלע"ע:

סימן עו

סעיף א' (**חייב בעונה**) אני מסופק אודות מצות עונה אם די בהעראה קטנה או הגדולה ועל כל פנים הזרעה וכן להמתירין שלא כדרכה בלי זרע או פעם אחת אם יוצא ידי חובת עונה בזה. וכעת לא ראיתי בזה הכרע ולא עיינתי בזה היכא דשייך פו"ר פשוט שגם העונה היא מהתורה הק' באופן של קיום פו"ר אך בזקנים צל"ע בהנ"ל וגם במקום פו"ר לא מצאתי בזה להדיא רק שממ"ש הב"ש ז"ל רסי' א' באה"ע שעונה שייכת עם פו"ר ע"ש ובסי' ע"ו מזה משמע קצת כנ"ל וצלע"ע אך בלי פו"ר צל"ע גם לגבי לכתחלה ואמרו חז"ל על אם תענה את בנותי שהיא מניעת עונה ולא אמרו שלא כדרכה כמו שאמרו על מה שאמר הכתוב ויעניה שהוא שלא כדרכה צל"ע במדרשים כעת לא ראיתי רק בפירש"י ז"ל ולהנ"ל אולי בכלל שלא כדרכה יש ממילא גם כן ביטול עונה ולזה נקטו ביטול עונה שכולל יותר ומכל מקום צלע"ע בכל זה. ונראה להכריע שגם בזמן דלא שייך ביה פו"ר מכל מקום עצמיות העונה היא רק בבחינת שכבת זרע שהיא נקראת משכב וכמו שאמרו חז"ל והיינו בחינת העונה שהרי לפי מ"ש במק"א גדר איסור השחתה הוא רק במה שנוגע לעונה או לפו"ר והיינו טעמא דהפוסקים ז"ל שהתירו שלא כדרכה פעם אחת. גם כשמזריע שבימי חז"ל שלא הי' חרם דרגמ"ה ז"ל הי' תמיד שייך בחינת השחתה בגרעון פו"ר שהי' יכול לישא אשה להזרעה ההיא וכיון שאין אשה מתעברת

בפעם הראשון אין בפעם אחת גרעון הולדה. וגם אם לא שייך זה רק בבתולה מכל מקום מצד דלא שכיחי אלמנות בעילם כל כך ואיננו זיווג הגון כל כך כבזוהר הק' סבא של משפטים על סוס לא נרכב כו' בחינת סוס גי' אלמנה מצד זה דנין רק כפי דרך נשואי בתולה. וגם אם שייך הי' חשש של בחינת חימוד גם בבחינת מאן הויא ליומא שאמרו חז"ל ביומא מכל מקום הי' יכול להכין ז' ימים קודם או שיוכל לשמור זרע ההיא לגבי מי שתספור ויש בזה גם כן בחינת ספק ספיקא גבי אלמנה אולי לא תרצה אלמנה לינשא לו ואולי לא תתעבר בזה מה שאין כן נשואי בתולה מצד טב למיתב טן דו מסתמא ימצא אך עכשיו שיש חרם דרגמ"ה ז"ל וחז"ל יכולים לעקור בשב ואל תעשה גם מילי דאורייתא אין איסור ההשחתה על פי הרוב רק מצד החיוב דעונה דאשתו כשהוא מבטל בזה עונתה כי לגבי פו"ר לא שייך גרעון כל כך על פי הרוב גם שייך ספק ספיקא ספק לא תתעבר עכשיו כי גם שרוב נשים מתעברות מכל מקום אין זה מסוים על זמן זה דוקא גם במי שעברו עליו הרבה חדשים ולא נתעברה עד אז וספק שתתעבר גם אחר גרעון זריעתו שסבב. אך מצד עונה שאין לה שיעיר ונקבעה רק לכל אחד ואחד כפי כחו מצד שבריאות הגוף הוא שלא לחסר כח הזרע שבו וכמו שאמר הכתוב אל תתן לנשים חילך כו' וכמ"ש בס' הק' וכבש"ע אך על כל פנים כל מה שמזריע שייך לאשתו כיון שאין בזה גדר שמירת בריאותו וכל זה רק בזמן טהרתה מעיקר הדין רק מצד גדרים הנכונים אין להתיר לכתחלה בשום פעם. ולזה לא שייך איסור בפעם אחת בשלא כדרכה מצד עונה שכיון שהיא מתרצית בשלא כדרכה לא גרע זה ממחילות עונה לגמרי ורק לגבי פרישות לגמרי ממנה לא מהני מחילה שעל ידי פיוס לפעמים מה שאין כן שלא כדרכה שאין זה גדר פרישות וכל שמרוצה בכך מסתמא הוא ברצון גמור ואין עוד חשש. אך אי נימא שגדר עונה גם ישנו בלי הזרעה או גם באבר מת או גם בהעראה הקטנה הי' נופל איסור השחתה על פי הרוב להתהפך מאיסור להיתר בזקנים שאינם ראוים להוליד בפרט כשאשתו איננה מולדת עוד ואחר חרם דרגמ"ה ז"ל ולומר לא פלוג חז"ל ואסרו תמיד אין לנו מקום לזה לדון מימי חז"ל בש"ס לכעין עכשיו ואין להוסיף בגזירות מה שלא מצינו להדיא והרי בימי הש"ס הי' שייך בזה שפיר לא פלוג מצד פו"ר שישא בתולה וכנ"ל. וגם זקן שקיים פו"ר שייך בו מצוה דרבנן לערב אל תנח כו' מה שאין כן עתה שכל עוד שאשתו קיימת מצד חזקה דטב למיתב טן דו לא תתרצה להתגרש ובפרט אשתו ראשונה שאין נכון לגרשה וגם זיווג שני אין נכון לגרשה בחנם לגמרי גם על כל פנים יש בזה ספק ספיקא ספק לא תרצה להתגרש ספק שלא ימצא בתולה שתשאנו או ספק אם יהי' עוד עבור על ידו והרי לא מצינו כלל בזה גדר תקנה קבועה לחז"ל שנימא

לא פלוג חז"ל. אך מחוורתא מצד מצות עונה וגם בפנוי מצד מצוה לישא אשה ומצוה לערב אל תנח כו' מצד זה שייך לא פלוג חז"ל גם עכשיו כבימי הש"ס וגם אם לא שייך בזה גדר לא פלוג כלל כיון שלא מצאנו תקנה בזה וכנ"ל. וכן נוטה על כל פנים הרי תמיד שייך על פי רוב או צד עונה או פו"ר. וגם כשלא שייך נכון מצד גדר ומדת חסידות במשמרת בזה שלא לחלק בזה והיינו רק אם עיקר מצות עונה היא בהזרעה מה שאין כן בלא זה לא היה שייך כלל גדר האסמכתא של חז"ל במה שאמר הכתוב לא תנאף שיהי' קאי אאיסור השחתה כיון שאין זה גדר ניאוף כלל שגדרו הוא מנאפת תקח את זרים וכן הוא בגדרו כשלוקח זרה כמו שאמר הכתוב שיחה עמוקה פי זרה כו'. וזה רק אם כל כח זריעתו שייך לאשתו שעל ידי זה כל חוץ ממנה הוא בגדר זרות וזה מוכרע רק אם בחינת עונה שייך בהזרעה דוקא ומ"ש במק"א שמוכרע שהשחתה היא אסמכתא מצד שאם לא כן היה אפשר לפרש לא תגנוב בגונב ממון ולא שייך דבר הלמד מענינו דלא תרצח שבמיתה כי הי' מקום לומר לילף מלא תנאף שישנו גם כן במה שאיננו במיתה בידי אדם דהיינו השחתה. ולכאורה הי' מקום להשיב על זה שעל כל פנים השחתה יש בה מיתה בידי שמים כנלמד מער ואונן ז"ל ומה שנאמר לבני נח ולא נשנה בסיני לעם בני ישראל לבד נאמר. אך משום הא לא תברא שעל כל פנים לא היה מצטרך לאוקמי על גונב נפש והיה יכול' לאוקמי על הגונב הקסוה שבמיתה בידי שמים ומה שנקיט גונב נפש מכריע שצריך להיות ההיקש על מיתה בידי אדם ומוכרע שהוא רק אסמכתא וגם גדר השחתה שנזכרה בתורה הק' לא שייך כלל כי אם בצד מה שנגרע על ידי זה עונה או פו"ר שבדרך היתר גמור ולא זולת זה כלל ומצד בריאות הגוף אין בזה יותר חלישות מבזיווג שבהיתר ועל כל פנים אין להקל בכל זה ונכון להרבות מדת חסידות בכל זה לטוב וכנראה שבין מוני המצות הק' וכן בין הפוסקים ז"ל דפליגי בשלא כדרכה פעם אחת יהי' הפלוגתא בסברא הנ"ל אם הוא אסמכתא אך גם אם נימא בהחלט כהסמ"ק ז"ל למנות השחתה בכלל מצות לא תעשה שמשמע דסבירא ליה שאין זה רק אסמכתא רק הוא דרשא גמורה מלא תנאף ואם נאמר כן צריך לומר שמיתה בידי אדם ובידי שמים הם בגדר אחד לענין ההיקש הנ"ל ויש לומר גם כן שלכך לא נקיט גונב הקסוה מצד שאז לא היה עדיין כלי שרת הק' בעולם וגם שצוה השי"ת אז במעמד מתן תורה הק' מזבח אבנים כו' שזה קאי ודאי על כל בית המקדש ויש גם כן בכלל זה כלי שרת שאין הכונה על במה שאין בה כלי שרת ויעקב אבינו ע"ה נטע ארזים במצרים על כל בית המקדש כמו שאמרו חז"ל גם אולי המזבחות דאבות הק' הי' בהם כלי שרת על כל זה יש לומר שכיון שלא הי' בידם בפועל אז כלי שרת ניחא לחז"ל לאוקמי על גונב נפשות וצלע"ע

אך על כל זה יש לומר שגדר הניאוף שבזה הוא רק מצד זרות וכנ"ל והוא מצד מניעת עונה או פו"ר כי אשה קנויה לבעלה והיא משעבדא ליה תמיד ובפירוש גילתה התורה הק' איסור אשת איש בהחלט כי אין רגע דלא משעבדא ליה וגם ברצון אישה חייבים מיתה בלי שום שנוי כי האיסור איננו מכל צד משום שיעבוד דידיה רק האיסור הוא בהחלט בכל צד בכל רגע בכל אופן. אך לגבי מה שזה קרוי איסור ניאוף שהוא בחינה של קיחת זרים וכנ"ל הוא מצד שהיא קנויה לו בהחלט תמיד ולא חזיא לזולתו כלל מה שאין כן הוא אינו קנוי לה כלל וכמו שאמרו חז"ל להדיא ורק שיעבוד לבד יש עליו רק לכדי גבול העונה המחויבת כפי ההלכה ולא יותר ולזה לכ"ע לא שייך גדר ניאוף בזה רק במה שמתנגד להעונה וזולת זה אי אפשר שיכונה בזה כלל בחינת ניאוף. גם יש לומר שסברת הסמ"ק ז"ל היא שכיון שמפורש בתורה הק' העונש שעל השחתה. גם דלא כתיב שם אזהרה הרי קודם מתן תורה הק' לא הי' שייך גדר לא ענש אלא אם כן הזהיר שהרי בני נח אזהרתן איננה מפורשת בתורה הק' על כל מצות שלהם רק בדרך רמז בעלמא ובעם בני ישראל לא שייך כן כלל ולא ענש אלא אם כן הזהיר להדיא באר היטב כ' מפורש והיינו מצד שהתורה הק' נותנות לעם בני ישראל לבאר להם המצות לזה תורתן מתפרשת להדיא מה שאין כן בני נח שאין להם חלק בתורה הק' וכתיב מגיד דבריו כו' לא עשה כן כו' לזה אזהרתן די גם ברמיזה ומצד זה סבירא להו למוני המצות הק' שלפני הסמ"ק ז"ל שאין למנות השחתה שגם שקודם מתן תורה הק' הי' די בה בלי אזהרה מפורשת מכל מקום לאחר מתן תורה הק' גם שכל מה שלא נשנה בסיני מהכתוב לפני מתן תורה הק' בהתורה הק' לעם בני ישראל לבד נאמר מכל מקום אין זאת רק במה שהוא מפורש להדיא בהתורה הק' בדרך מצות עשה או בדרך אזהרה מפורשת כעין הסגנון שאחר מתן תורה הק' רק מצד שעברו על ידי זה על מצות פו"ר ואז הי' די באזהרה ברמז והרי זה בכלל פו"ר שנשארה רק לעם בני ישראל וכן הוא בחינת ההשחתה וכמ"ש התוס' להדיא בסנהדרין או אולי יש איזה רמז אחר שהי' בו די לכדי אזהרה בזה לגבי בני נח מה שאין כן אחר מתן תורה הק' לא שייך בזה אזהרה כיון שאין מפורש בלשון אזהרה גם קודם מתן תורה הק' ודרשא דלא תנאף סבירא להו דהוה ליה רק אסמכתא וכנ"ל ולומר שלכך לא מנו זה בפני עצמו משום שהוא בכלל ניאוף זה ודאי ליתא שהרי ניאוף כולל מצות לא תעשה רבים ולא מנו כאחד כולם בכלל לא תנאף רק מנו כל איסור בפני עצמו וכן הי' להם למנות זה. גם לומר ששייך בזה יהרג ולא יעבור כבגלוי עריות ואביזרה זה לא שמענו גם אלו הי' זה בגדר גלוי עריות הי' זה אסור בהחלט לבני נח והרי חז"ל אמרו בפירוש בעירובין אדם הראשון ז"ל חסיד גדול הי' שפירש ק"ל שנה

מחוה ז"ל והוליד כו' שמבואר מזה ממש כמו שכתבו התוס' בסנהדרין כנ"ל שאיסור השחתה הוא רק נגרר אחר מצות פו"ר אין כעת פה ספר הק' היד להרמב"ם ז"ל לעיין בזה והרי גלוי עריות בכלל שבע מצות שנאמרו לאדם הראשון ז"ל לא הי' אפשר לחול בו צד היתר על ידי מה שהיתה חוה ז"ל בעיניו אז כנדה על ידי זוהמת נחש הקדמוני עד שהוכרע לו מסתמא מהשמים שיולידו את שת והרי הרמב"ם ז"ל מנה כמה מצות הנלמדים מלאו אחד שבתוה"ק כל אחד ואחד בפני עצמו כידוע ומדלא מנו זה משמע דסבירא ליה שהוא רק אסמכתא. אך מכל מקום הסמ"ק ז"ל סבירא ליה שלמנות בגדר מנין המצות ראוי למנות גם שאיננו בתורה הק' בדרך אזהרה מפורשת פרטיית כי אין זה רק לגבי העונשים וכנ"ל מה שאין כן לגבי מנין המצות כל מה שיש דררא דאיסורא גם אם הוא טמון ברמז בהתוה"ק יש למנותו וכל שכן מה שכבר הי' עליו משפט כתוב בתורה הק' בעונש קודם מתן תורה הק' שאז היה די ברמז כן הוא סברתו בזה ומכל מקום נראה דאפושי פלוגתא לא מפשינין וגם הסמ"ק ז"ל יודה שאין מלקות בזה וכמפורש בהרמב"ם ז"ל במנין הלוקין ובשאר ספה"ק וזה לא נחשב בכלל לוקין כלל והוא מצד אין עונשים אלא אם כן מזהירים ולא תנאף אינו רק אסמכתא ומדאורייתא העיקר רק משום פו"ר ובעם בני ישראל גם מצד חיוב העונה וצלע"ע:

(**עוד מצאתי**) בחיוב עונה אולי יוצא ידי חובתו גם בהעראה נשיקה. ובשלא כדרכה נראה שאינו יוצא ידי חובתו כיון דכתיב אם תענה כו' והיינו ביטול עונה כמו שאמרו חז"ל. וכתיב ויעניה. ואמרו חז"ל בשלא כדרכה ואולי שם מצד שלא נתרצית מה שאין כן כשמרוצה כיון שבגלוי עריות יש חיוב בשלא כדרכה יוצא ידי חובת עונה. גם אם לא מחלה לו להדיא על ידי שלא כדרכה חיוב העונה וצלע"ע:

בחיוב העונה נראה שיש תשלומין גם אחר טבילתה שנית או אחר כמה טבילות כיון דלא כתיב לא תאחר רק לא יגרע. ואולי לזה הי' סומך את עצמו האריז"ל בזמנים קרירות על שמחלה לו. במקום אחר כתבתי שמסתמא הי' שלא על ידי פיוס ממנה ואין חשש לכ"ע וכבש"ע:

ואם היו על ידי פיוסו. יש לומר שהשלים אחר כך בזמנים שלא הי' קרירות כל כך וגם אם אין תשלומים רק תוך שלשים יום. מצד מה שאמרו חז"ל שמי שהדיר יותר משלשים יום יוציא כו'. מכל מקום יש לומר שהי' משלים תוך שלשים. כי שמעתי ששם אין קרירות רק בג' ימים ולא יותר. גם יש לומר שבמדירה היא בבחינת אין לה פת בסלו מה שאין כן כשרוצה להשלים לה אחר כך מהני באולי גם תוך השנה או יותר וצלע"ע היטב:

נראה פשוט דבועל ושונה תיכף כמו שאמרו חז"ל שעל ידי זה יולדת זכרים כי היא

הזריעה תחילה זה עולה במקום ב' עונות כיון שיש תשלומין לעונות ע' בספה"ק הפלאה על כתובות. בפרק אעפ"י ובפרק המדיר. ובפרט כשכבר הי' יכול לפרוש באבר מת ושונה יצא ידי חובת ב' עונות בזה בהחלט. וגם אם אולי היא אינה מרגשת בב' הזרעות. מכל מקום המצוה היא מצד התעוררות עליון לטובה כידוע ורק בלי דעת לגמרי לא טוב שלא ברצון או כשהיא ישינה. מה שאין כן בזה ונראה דבדיעבד גם כשהיא ישינה או בנים ולא נים ומכל מקום אין זה ידיעה ברורה ולא ידעה בשכבו ובקומו. מכל מקום קיים מצוות עונה בזה וצלע"ע בזה:

בחדשים שקשה לאשה אולי לא שייך כל כך מצוות עונה על כל פנים במוחלת לגבי חשש של צער בלב כי גם שאשה רוצה בקב כו' מכל מקום לא ציוותה תורה הק' באולי לגבי מה שקשה לה. כמו שלא ציוותה עונה רק כפי כח שלו גם אולי במה שקשה לה לא שייך רוצה אשה בקב כו' גם אולי במה שקשה לעובר לא שייך עונה או לא שייך רוצה אשה כו':

לגבי זמן היניקה כתבתי במק"א שאולי לא שייך אז פו"ר אך עונה שייך וגם שמוטל עליה להניק כל הזמן. מכל מקום אם יתן ה' הריון יספיק גם כן לשכור מינקת ואמרו חז"ל שבשלו אין חשש להיונק. אך פו"ר נראה דלא שייך כיון שרוב נשים אינן מתעברות בזמן הנקה והי' על פי זה חילוק בין הנשים כי יש אשה שידוע טבעה שנתעברת אחר שנה ראשונה דהנקה תיכף ואם מצוות פו"ר אינה חלה עד אחר תשלום ימי הנקה כ"ד חודש אז כל הנשים שוות בזה וצלע"ע. ולגבי שלשים יום שמותר בלא רשות משמע מסתמיות לשון הפוסקים שכן הוא גם בלא קיים פו"ר וצלע"ע:

שם (**הטיילים**) אודות עונה דטיילים נראה פשוט שאין זה כי אם לגבי טיילים גמורים בלי שום עשויה כל דהו מה שאין כן מי שהוא עוסק באיזה עשיה גם שתהא קלה כמות שהיא בתכלית זה מוציא מגדר טיילים ואין צריך לומר מלאכת הכתיבה שהוא בכלל מלאכה גמורה אך גם היותה קל מזה הרבה ונראה שאין בחינת טיילים כי אם במתהלכים רק דרך טייל לגמרי מה שאין כן בההולכים להמציא פרנסה או הרווחה נראה שיחשב גם כן לכלל עשיה ומלאכה וגם שיחה לצורך משא ומתן וקא עביד בדבוריה שום מעשה שנגמר המשא ומתן על ידי זה הרי זה גם כן מלאכה להא מלתא להוציאו מגדר טיילים. והרי משא ומתן לגבי חול המועד הוא חמור מכתב משיטא. וכתיבה פשוט לכל שגם במושיטא מוציאה מכלל טיילים וכן הוא במשא ומתן. ולימוד תורה הק' אין צריך לומר בדרך כתיבה פשוט שמוציא מגדר טיילים אך גם דרך שיחה בתכלית על כל זה שייך בזה לומר דכיון דבדבוריה קא עביד מעשה שמים וארץ חדשים

וכמ"ש במק"א הרי זה בגדר מלאכה גמורה תלמידי חכמים פטורים רק משבת לשבת מצוותן וצלע"ע בקצת מזה ועל כל פנים כשיש עוד ספק לומר שמוחלת לו העונה ויש זכות גמור בזה ובפרט כשהי' לו גלוי דעת ממנה פעם אחת שאינה מקפדת ומוחלת גם שיש חשש לפעמים שאומרת כן מחמת בושה ולא מלב שלם אם הדיבור הי' על ידי פיוס ממנו או אולי גם על ידי שאלה ממנו על כל זה הרי איכא ספק ספיקא נכון. גבי מי שאינו טייל גמור בהחלט לטיילים רקנים רק הרהוריו הם בתורה הק' וכל שכן כשמדבר וכל שכן כשכותב כנ"ל וכן המתהלכים בדרכי משא ומתן על כל פנים אי אפשר להוציאו מכלל ספק מלאכה וספק שמא מחלה ועל ידי זה פטור הוא לגמרי. וגם אם רואה ממנה כהתעוררות או הכנות אין זה מוציא מכלל ספק מחילה כי אין לך כשרה בנשים אלא העושה רצון בעלה ויש לה לעורר האהבה דרך שאלה שיכריע הוא כרצונו וכמו שהי' בבחינת מראות הצובאות שעל ידי מלאכתן היו פטורים ומכל מקום עוררו הן האהבה ועל ידי זה נתרבו עם בני ישראל. שעם בני ישראל הכריעו במדת חסידות להרבות להוליד בבחינת מצוות פו"ר שגבולו בחיוב קבוע מתחלת בריאת עולם ויש בזה מדת חסידות לה סוף מה שאין כן במי שאשתו איננה מולדת עוד. כפי הידוע בסדר העולם לא שייך בזה גם מדת חסידות כיון שיש ספק ספיקא לפטור ומצד בחינת עונה עם אשתו על ידי ספק אחד די לפטור את עצמו ממדת חסידות בזה ובכזה אמרו חז"ל הוה מחשב הפסד מצוה נגד שכרה פי' דלגבי להוליד בנים של קיימא יש להכריע במדת חסידות להוליד גם אם פטור ודאי מצד חשש תשות כח על כל זה הרי הוא מחליף עולם עובר בעולם עומד שעל ידי שיעמיד דורות בעם בני ישראל גם אם יקבל איזה חלישות או צער לפי שעה אין זה בעיניו לכלום בפרט שיש לבטוח בהשי"ת ששומר מצוה לא ידע דבר רע וגם שהוא במדת חסידות מכל מקום הרי זה בגדר שומר מצוה כמ"ש במקור"ב שבחינת שומר היינו משמרת למשמרת במדת חסידות. ולזה אין צריך לומר בספק ספיקא דמצוה שהיא בכלל משמרת וגדר נכון ממש ושייך למצוה אך גם במה שפטור ודאי ועושה במדת חסידות בדרך חדשים גם ישנים גם כן הוא בטוח שלא ידע דבר רע מה שאין כן לגבי מה שאין בו לידה ממש גם שכתוב בספרים הק' שעל ידי זיווג דמצוה יש לידה לבושין דנשמות גר. על כל זה הרי מצינו שחז"ל תיקנו טבילה כדי שלא להיות מצוי אצל נשותיהן כו' ואלו הי' בזה מדת חסידות להרבות גם במה שאיננו ללידה גופניות לא היו חז"ל גודרים הדרכים לפני מדת חסידות. אלא ודאי דשייך בזה בחינת מה שאמרו חז"ל בל תשחית דגופא עדיף וצריכים לשמור את עצמו מתשות כח. ואין לידה ללבושין דגר כי אם על ידי זיווג דמצוה ודאיית וממילא שב ואל תעשה עדיף

ומכל מקום כל אחד ואחד כפי מה שמשער בנפשו בזה לפי המזגים והטבעים והזמנים והתשוקות במדת חסידות כיון שיש זכות לכל צד. ומי שלא קיים פו"ר עדיין ואשתו מולדת עכשיו. אין בזה ספק ספיקא כנ"ל. כי יש ספק ספיקא להחמיר ספק שתתעבר עכשיו ויש בזה פו"ר דהולדה גופניית ספק שאינה מוחלת ויש משום עונה. דגם דספק דעונה יש נגדו ב' ספק ספיקות לפטור. מכל מקום ספק הולדה היה ליה גם כן ספק דאורייתא ולחומרא. רק שנראה דלא שייך בזה בל תאחר והגבול הוא רק על ידי מצוות עונה ולגבי עונה יש ספק ספיקא לפטור כנ"ל. וכיון שיש ספק ספיקא להחמיר נגד הספק ספיקא שלהקל יש להחמיר שהרי בזמן הולדה נראה דלא מהני מחילתה וצלע"ע בזה ולגבי מה שאין אשה מתעברת כי אם סמוך לווסתה או ליל טבילה צל"ע אם זה גם כן בטבילה דכתם ונראה נוטה דכיון דחביבין דברי סופרים. וצריכה טבילה מתעברת אך בטבילה בספק מציאות שלא דיברו בו חז"ל צל"ע גם אולי אין זה כלל קבוע רק שכן הוא על פי הרוב או לפעמים וצל"ע ואודות השלמה עבור זמן נדתה ע' בספה"ק הפלאה ז"ל בפרק אעפ"י וכנראה דכיון שהי' פטור אז אין צריך השלמה ודרך שאני שלא הי' פטור רק על ידי מחילתה ומכל מקום צלע"ע:

סעיף ב' (**החמרים**) מצד מה שאמרו חז"ל שיעור עונה לחמרים לגמלים וספנין גם שפורשים לפעמים מביתם שלא לצורך פרנסתם אז ויש להם הון הרבה להתפרנס כמה שנים בלי שיצטרכו לפרוש מביתם. מכל מקום כל שהוא עושה מצד סגנון סדר פרנסה. וסגנון זה לא מיחתה בו אשתו לא חל חיוב העונה רק לפי סגנון ההוא. ומשמע שגם דקיימא לן שחוששין לפעמים שהרשות שנותנת לו על פי בקשתו ממנה אינו מלבה רק לפנים. מכל מקום לגבי קביעות סגנון פרנסה אין חוששין לזה וכל שיודעת שהוא לוקח לו כעת סגנון זה לפרנסה אומרים שבודאי ניחא לה על ידי מה שלא מיחתה בו. וממילא כן הוא אודות מלמדים הפורשים מביתם כדי להתפרנס ע"י מלמדות במקומות שחוץ לעירם. וכן סוחרים המתעכבים בדרכיהם כל שהוא מצד סגנון דרך התגרים משום ספק ריוח בצע או הצלה מהפסד. או להמתין על עגלות ליסע כדרך העולם אשר תגרים כערכם אין סגנון שלהם לילך ברגל מעיר לעיר וזה נוגע גם כן אל סגנון הפרנסה. כי מי שמוחזק בסגנון סוחר שבסגנון מכובד קצת משא ומתן שלו עולה בידו יותר בנקל ויותר בריוח ואבב בזיוני לית אחי ולית מרחמי. דהיינו ניגוד לבחינת ריחום בלשון תרגום שהוא אהבה. וכל משא ומתן הוא על ידי חן מקח על מקחו. אהבים ויעלת חן נמצא שכל זה נוגע לסגנון סדר פרנסת ביתו והרי זה כפרנסה של ספנין. שאין להבחין במה שבידו הון רב. ועל ידי זה הוקל חיוב העונה קלת ממילא:

סעיף ה' בהגה (אין לו להתאחר אלא חדש) השיעור שלשים יום שבאבה"ע סי' ע"ו נראה דלא פלוג בזה בין אם אין יותר משלשים יום מעונה לעונה בין אם על ידי מה שאינה טהורה יש עיכובים הרבה ימים קודם לכתו ויודע שלפי סגנון ווסתה שיהי' על ידי זה הרבה עיכובים אחר בואו כיון שסתם אמרו חז"ל השיעור שלשים יום. ומכל מקום צלע"ע בזה שאולי מנכין ימי טומאה מהשלשים יום או על כל פנים פעת אחת מנכין כווסת בינוני שיש תמיד בשלשים יום ימי טומאה ואם יש יותר אין מנכין. וכן הסברא נותנת שפעם אחת מנכין ומכל מקום גם במעוברת ודכוותה השיעור שלשים יום וצלע"ע.

שם (ות"ח יוצאין לת"ת) יש זכות על הנהוג שמלמדים נוסעים חוץ לעירם ללמד ולהתפרנס גם שיש חילוקים בההיתר לפרוש ג' שנים כדי ללמוד. בין תורתו אומנתו. והי' מקום חשש לפעמים מצד שמצטערת. אך על כל פנים בששה חדשים אין טענה. לפי מ"ש הב"ש ז"ל שכל שלא הי' לו מלאכה ידועה בזמן תחילת נשואין. יכיל להעשות מחמר ספן. גם כשהיא מוחה וכן הוא במדינות אלו שבשעת הנשואין אין להם אומנות קבוע ואין ידוע כלל אם יהי' מלמד או סוחר למקומו' רחוקים. ויש על ידי זה זכות היטב על כל שאינם מפליגים מנשותיהם יותר מששה חדשים כיון שיש ממה נפשך. שאם עיקר מגמתם בשביל הלימוד הרי הם בסגנון תורתן אומנתן בזה דקיל. ואם מצטרפת בכוונתם הכנתם על ידי זה פרנסתם ממילא הרי זה כנעשה ספן. כיון שבשעת נשואין לא הי' אומנתו קבועה להתפרנס דוקא בביתו וכל שכן אם עיקר כוונתם בשביל לימוד תורה הק' שמועיל גם כן טעם פרנסתו על פרישותו. אך הפורשים ברשות נשותיהם. כבר כתב הב"ש ז"ל שגם בלי סגנון תורתן אומנתו יוכל לפרוש עד ג' שנים ולא שייך גם כן מניעה בזה מצד אורחא דמלתא לכל הפירושים ומכל מקום יותר מג' שנים נראה שאין לפרוש גם ברשות. כי טעם מ"ש הב"ש ז"ל שמועיל רשות גם על ידי פיוס כדי ללמוד נראה שהוא מטעם ספק ספיקא. ספק שהלכה כחכמים ז"ל שללמוד פורש גם שלא ברשות ג' שנים ולגבי הלכה ברורה אין עוד חשש סכנה ואורחא דמלתא לכ"ע והיינו גם שלא בסגנון תורתו אומנתו יכול להיות דעת חכמים ז"ל להתיר ללמוד ג' שנים שלא ברשות וספק אולי מחלה בלב שלם ואינה מצטערת כלל בלב מה שאין כן יותר מגבול המותר על פי חכמים ז"ל שלא ברשות על זה לא כתב הב"ש ז"ל היתר על ידי רשות כיון שיש חשש צער בלב:

כתבתי בסמוך אודות מ"ש הב"ש ז"ל שברשות מותר פרישה ללמוד ג' שנים. שהוא מצד ספק ספיקא. הנה לפי זה הי' מקום לומר שגם בלי רשות מפורש ממנה. הי' מותר כל

שיש לו אומדנא ברורה שכשישאלנה תתן לו רשות דהרי יש גם כן בזה ספק ספיקא ספק שהלכה שמותר גם שלא ברשות גם למי שאין תורתו אומנתו גם לפי אורחא דמלתא ומה שאמרו חז"ל אודות אורחא כו' נדחה מהלכה. ומשמע שגם כשמוחה להדיא אמרינין בטלה דעתה אצל רוב הנשים דסברי וקבילי שיפרשו אנשיהם ללמוד תורה הק'. וספק שמא גם אם ההלכה כשמוחה יש מניעה מאורחא דמלתא לשאין תורתו אומנתו מכל מקום שמא אשה זו ניחא לה כפי אומדנתו והיה מקום גם כן לומר שגם בלי אומדנא יהי' שייך גם כן ספק ספיקא כנ"ל אך יש מקום לומר שאם ההלכה שאינו פורש בלא רשות יש בכלל זה לומר שרוב נשים לא ניחא להו בזה מצד רוצה בקב כו' ופרישות. וממילא אין עוד להסתפק באשה שלפניו שמא ניחא לה. אך אלו הי' סברא לומר כן. לא הי' היתר גם כשאומרות שנותנת רשות לגבי חשש שאומרת כן מצד בושתה. כיון שרוב נשים לא ניחא להו מסתמא גם הוא מצטערת בלב. ומסתמא רוב הנשים מתביישות למחות להדיא אלא ודאי דלא שייך בזה רוב וממילא שייך ספק ספיקא גם בלי אומדנא. כן יש לומר באולי ואולי שייך לומר בזה שגם כשיש ספק ספיקא אין סומכין את עצמו על זה כיון דאיכא לברורי וכמו שאין סומכין את עצמו אחזקה היכא דאיכא לברורי וגם שכתב הרשב"א ז"ל שאולי ספק ספיקא עדיף מרוב וברוב קיימא לן שאין צריך לברורי ע' פר"ח ז"ל או"ח סי' תל"ז מכל מקום היכא דאפשר בקל לברור מבררינין כמ"ש הפר"ח ז"ל שם גם אולי יש לומר שההיתר בלי רשות אינו כי אם בסתם ולא במוחה ומכל מקום יש ספק ספיקא שכשיש גלוי דעת ממנה יש סברא יותר שלא לחוש לצער בלב ולפי זה אין שום היתר רק במרשה להדיא וצל"ע וכשאומרת בלי פיוס שגם אם אמר לה תחלה דרך שאלה בעצה אם יתפרנס בסגנון כזה ולא מנעתו ואמרה שניחא לה שיתפרנס בדרך זה אין לחוש עוד שאמרה בלא לב ומותר גם יותר מחצי שנה אם קיים פו"ר. כיון שלא פייס ממנה כלל או אולי גם כשמשמעות דבריו שיש לו חשק לסגנון זה יש חשש אך נגד חשש זה יש לומר שמועיל משמעות סגנון דבריה שאומרת מחשק לבה. ומכל מקום יש לומר שאומדנא מלתא בזה לכ"ע להקל גם בלי צד ספק ספיקא גם בלי מה שכתבתי לעיל אודות חצי שנה צד זכות היטב גם כן יש לומר שסומכים את עצמם על אומדנא:

פעם אחת נסעתי מביתי על מנת לשוב תיכף ועל ידי גלוי דעת של כבוד הרב בעל קדושת לוי ז"ל. נסעתי לק"ק בארדיטשוב יצ"ו על מנת להתעכב ערך רבע שנה עד שובי לביתי ולא עלה בלבי שום ספק גמגום בהלכות שבסי' ע"ו. ופו"ר כבר קיימתי אז בעזהי"ת וזוג"ה תי' שלחה לי אז מטלטלין לצורך נסיעתי לק"ק בארדיטשוב יצ"ו ויש לי אומדנא שאלו שאלתיה לא הקפידה וכפי אומדנא גם בלב לא הי' קפידא והי' בדעתי בנסיעתי

בשביל לימוד תורה הק' מהרב הנ"ל ז"ל בסגנון שימוש תלמיד חכם מובהק בדור בטיול פרד"ס הק'. ומכל מקום אני חושש עלי שמא לא הי' זה בסגנון תורתו אומנתו כי אולי נתערב בי איזה מחשבת תהו או הבל בזמן ההוא אך על כל פנים עשיתי בטרדא דמצוה לשמוע דברי חכם הדור. ומצוה ללמוד ועל ידי זה הרי זה כאונס כדקיימא לן בשובר כלים ברוצו לקבלת שבת"ק וכבר כתבתי לעיל היתר בפחות מחצי שנה גם קודם קיום פו"ר. ועל כל פנים הוה ליה ספק ספיקא. על כל פנים בצירוף סברא הנ"ל דעונת ספן. גם לומר שרק בפורש בשביל פרנסה שייך בו סברת עונת ספן. מכל מקום הי' מקום לומר שהנסיעה הי' בה גם כן תועלת לפרנסה כגון ללמוד ממנו סגולות ורפואות שהי' הרב הנ"ל ז"ל עוסק בהם אך אחר כך נתבלבלה עלי השעה ולא למדתי ממנו בזה רק דברי תורה הק' שאמר אני זוכרם בעזהו"ת קצתם כתבתי וקצתם אני זוכר ומצד שהי' אז זמן יניקת בתי הקטנה תי' אולי לא הי' מוטל עלי אז מצוות לערב אל תנח ידך מלבד מה דאיגלאי למפרע שלא ילדה זוג"ה תי' מאז עד כה כלל וגם דלגבי פו"ר צל"ע אם מועיל זמן יניקה לומר שאין אז חיוב פו"ר אחר תקנת רגמ"ה ז"ל וחז"ל חששו בזמן יניקה לסכנת היונק על ידי עיבור אז אך מכל מקום אמרו דלגבי בעלה אב היונק אין חשש בזה כל כך וצל"ע. ומכל מקום לגבי לערב אל תנח ידך. יש לומר שמועיל יניקה להפקיע החיוב גם להב"ש ז"ל רסי' א' (יש ממה נפשך לסברת הב"ש ז"ל לגבי נותנת רשות דסבירא ליה שמהני רשות גם לגבי אורחא דמלתא ועל ידי זה יש לדידיה קולא גם שהחמיר ברסי' א' מצד לערב אל תנח ידך) ויש גם כן סברא שהולדה תמיד מסופקת אם תהי' כי מצויים מניעות רבות מלהוליד ברצופים וספק שמא כבר מעוברת ואין עוברה ניכר. וספק שמא אינה מעותדת להוליד זרע של קיימא על כל פנים ועל ידי זה יש באולי זכות קצת על הפורשים ברשות קודם שקיימו פו"ר יותר משנה כשהם במקום שאין להם ידיעה אם נשותיהם מעוברות כבר או הולידו כבר בט' חדשים משפרשו מביתם וחוששין גם כן לעיבור י"ב חודש כידוע ועל כל פנים פחות מחצי שנה חזי לאצטרופי ספיקות שכנ"ל להסברא דעונת ספן שנזכרה לעיל היטב:

גם יש זכות אודות מלמדים כנ"ל במה שלפעמים אי אפשר לשוב לביתם על ידי אחריות הדרך ותחלה סברו שיזדמן להם שייראָ. וגם להוציא סך מרובה אין מוטל כל כך כהגבול שבאו"ח סי' תרנ"ו. ולגבי עונה לא יגרע דלא שייך כן כי במצוות לא תעשה חייב להוציא כל יש לו. בזה בטוחים על שמוחלת ונתנה רשות להדיא ולגבי פו"ר מצוות עשה מועיל מה שאין מוטל לבזבז יותר מחומש. ולפעמים בעלי הבתים ששוכרים למלמדים מקפידים שלא ישובו לביתם ותחילה סברו שלא יקפידו וגם שפועל יכול לחזור בו

בחצי יום מכל מקום אין נכון לעשות כן. והמשנה בדיבורו אין רוח חכמים נוחה הימנו ולפעמים כשישוב יהי' לו פסידא גדולה בהשכירות ונראה שכשלא התנה יכול בעל הבית למחות שישוב וצל"ע:

וכן הוא בהבורחים מביתם מחמת ממון ואין צריך לומר הבורחים על ידי פחד יסורים שיש בזה זכות קצת גם לגבי מניעת עונה גם להנצל מיסורים מסתמא מוחלת (וגם להנצל רק מעלבון קבוע לדורות גם כן מוחלת מסתמא וצל"ע) ולגבי פו"ר מהני מה שאין צריך לבזבז הרבה במצוות עשה. וביד גוי שייך בחינת כתוא מכמר. והרי זה בכלל אונסא רחמנא פטריה וצלע"ע היטב:

שם בהגה (**ואם נותנת לו רשות**) נראה שכשיש פעולה מצדה שמורה שמוחלת. אין חשש לכ"ע תמיד. וכעין דקיימא לן נחת רוח עשיתי לבעלי בקנין באוה"ב שנל שמקבלת על עצמה אחריו ת. אין טענה נחת רוח עשיתי כי הנחת רוח לא שייך רק לגבי מאי דלא סגי בלאו הכי בזה ואם לא תקבל קנין סודר הוא התנגדות לרצון בעלה לגמרי מה שאין כן במה שיש לפניה דרך לאשתמוטי את עצמה ולומר אינני רוצה לקבל עלי אחריות כל שלא השמיטה את עצמה מזה מוכרע ממילא ומחשבתה ניכרת מתוך מעשיה שלבה שלם בזה בלי נטיה. ורק גבי קנין סודר קיימא לן נחת רוח גם בפעולה. כיון דלא סגי בלאו הכי כנ"ל. ואיננו גדר פעולה כל כך. וגבי אמתלא דהוחזקה נדה. או דטבח שעשה סימן בראש הכבש. קיימא לן שלעקור פעולה לא שייך שום אמתלא וכן הוא בזה שכשאשתו שולחת לידו כתנות או נותנת לידו בלכתו לדרך וכל שכן בשולחת לידו והי' לה מקום לאשתמוטי ולומר אמתלאות שאין לה מכובסים וכדומה אמתלאות שבעת נסיעת שליח תאמר טרודה אני או אין לפני המפתח פעולה כזו מוציאה מכלל חשש בעולם לכ"ע והרי זה גדר מחילה גמורה ברצון. ולא שייך חשש ביטול עונה בנסיעה כזו לכ"ע ומכל שכן כשיש גם כן ספק ספיקא ספק שיש בדרך ההוא צד הליכה ללמוד תורה הק' שיש בזה היתר לפרוש שלא ברשות גם כמה שנים גם שיש גם חשש גרעון פו"ר בכמה שנים ועל כל זה מותר וכנראה שהמדות חסידות שבזה עיקרו מצד גדר פו"ר מה שאין כן כשאשתו מעוברת או מניקה שאין חשש ביטול פו"ר בזמן ההוא גם מדת חסידו' לא שייך בזה וידוע מבן עזאי ז"ל. שלא נשא כלל על ידי אהבת התורה הק'. ספק שיוצמח לו על ידי דרך זה סגנון הטבת הספקת פרנסתו. באופן שמובן לכל שמוחלת מסתמא על ידי טובת הנאה כזו וכדקיימא לן שכל הולך בשביל פרנסתו אין חוששין בו שאין מחילתה בלב שלם ורצון גמור והרי סגנון העונה נקבע לפי סגנון הפרנסה וחמרין כו' וספנין לששה חדשים ולא פלוג בזה גם אם הון רב בביתו להתפרנס זמן רב. וגם אם בהדרך אין בו רק ספק

לימוד תורה הק' מה שיהי' שייך בזה התלמדות בסגנון שלו. באיזה פרט אחד מפרטי פרד"ס התורה הק' באיזה סגנון כל דהו. והרי אמרו חז"ל אלמלא לא באתי אלא לשמוע דבר זה די מכל מקים יש בזה ספק ספיקא. ספק לימוד. וספק מחילה ברצון טוב מצידה. אך בזמן מוכשר לעיבור צריכים ליזהר יותר אך כשידוע סגנון זוגתו שאיננה מתעברת עד כלות כ"ד חדשים דהנקה יש קולא נכוכה כנ"ל וכל שכן כששלחה מטלטלין כנ"ל. גם אולי יש לחשוב י"ד ימים הנהוגים עכשיו קודם טבילה. מלבד הלמ"ד יום שבש"ע בזה ועל כל פנים יש לחשוב הימים שנתוספו בחומרא אחר ימי הש"ס מלבד הז' נקיים. מלבד השלשים יום ההם וצלע"ג בזה. ומצד השחתה שאסורה מדרבנן על כל פנים בכל אופן בלא פלוג. כשהוא יותר מפעם אחת בזה יש גם כן ספיקות. ספק שלא יהי' יוצא ממנו זרע בכל הדרך כלל. וספק שהי' אירע לו כן ח"ו גם אם הי' בביתו ולא הי' הולך לדרך כלל. ועל כל פנים אם לדבר מצוה הלך נגה לו וכשהי' לו גלוי רצון מחשוב שבדור שיסע. הרי מצוה לשמוע דברי חכמים. וכל שכן במובהק גדול בחשיבו' בדורו:

סעיף ו' (**חייב לבעול כו' עד שיקיים**) נראה שגם בימי יניקה אין לבטל עונה על ידי מחילתה כל שלא קיים עדיין פו"ר. כי גם שתיקנו חז"ל שלא לישא מעוברת חברו מצד חשש חסרון הנקה. אין זה כי אם מצד שהוא מסור לרבים בכל הזמנים וכל המקומות ורובא דעלמא יש בהם קלות הדעת בכזה מצד נטותם אחר הבצע. ומצד עצלות וכדומה מה שאין כן לגבי המצוה דפו"ר. בכל זמן שאפשר שתתעבר שייך אז מצוה זו ואטו עני שאין לו במה לפרנס ילדים יהי' פטור ממצוות עשה דפו"ר כן הוא בזה כיון שאפשר למסמס בבצים או לשכור מיניקת אין על ידי זה שום צד השמטה ממצוות פו"ר ומי שברא יומו ברא פרנסתו תמיד וצלע"ע:

סימן עז

סעיף א' **בהגה** (**רוצה לגרש מיד וליתן לה הכתובה**) אודות הפלוגתא שהביא בב"ש ז"ל סי' ע"ז באומר שרוצה לגרשה וליתן כתובתה אם מוטל עליו שאר וכסות מלשון מיהו שכ' שם הי' משמע שמוציאין מהבעל שאר וכסות בזה ומכל מקום נראה שלשון מיהו הוא לאו דוקא ואי אפשר להוציא גבי פלוגתא דרבותא אך על כל פנים צריך לסלק הכתובה וגבי נשתטית מצינו גם כן שהעמידו דבריהם בזה על סילוק הכתובה ואולי יש לחלק ששם על פי רוב חייה תלוים בהכתובה כיון שאין בה דעת לשאול ולחזור על הפתחים מה שאין כן בבריאה וגם אם העמידו דבריהם בזה על סילוק הכתובה דוקא יש לצדד בזה אם על ידי זה יחול חיוב שאר כסות ועונה מהתורה הק' או רק מדרבנן

כי יש מקום לומר שכיון שהוא מעוכב מלגרש תיתי מהו תיתי ממילא מוטל עליו ג' חיובים הנ"ל מהתורה הק' כיון שהעכבה ממנו ובשנאה בלב מה שאי אפשר לבטלה בשום אופן אולי הוא פטור מעונה. גם יש להסתפק אם גם כל התוספות כתובה ושייך לגופה כנהוג גם כן גורם חיוב שאר כו' באופנים הנ"ל וכעת צלע"ג בכל זה:

סעיף ב' (**מכריזין עליה**) גם שבמורדת צריך להיות כרוזים וי"ב חודש גבי שיוציא ממונו שהכניס מהשליש יש לומר ליתן אליו תיכף היטב והיינו במה שעודף על שיעור כתובתה ותנאי כתובה מזונות וכסות לית לה על ידי זה אינה יכולה לעכב עליו ממונו רק אם היא מעוברת או ספק מעוברת יש לומר שמעכבת נוסף על כתובתה שיעור שכר הנקה ב' שנים:

סעיף ג' בהגה (**אבל בנותנת אמתלא**) אודות טענות מאוס עלי רצה אחד להתעקש שהכוונה דוקא כשהוא מאוס עליה בהחלט בגדר מיאוס מה שאין כן אשה שהרחיק בעלה ממנה עם כל מעותיהם למדינה אחרת לרחוק ותפסיתו בדרך גם הי' ערך רבע שנה שפירש ממנה במרד ואחר כך דרו כאחד והי' ביניהם סכסוכים ואחר כך הרחיק כנ"ל וטוענת היא שמתיראת להתערב עמו וכי לעולם ידורו בין אנשים שישמרו מעותיהם ואמר להם שלא יברח עמם ומפיו נשמע שכמו שעשה כנ"ל כשהי' לו ב' ילדות קטנות כן יעשה גם כשיהי' לו ילדים רבים והיא טוענת לא בעינא גם כתובה. הנה גם שלשון הרמב"ם ז"ל שאינה כשבויה כו' לשנאוי לה וכן הובא בטור ופוסקים ז"ל בשמו מכל מקום נראה שבאמתלא ברורה כנ"ל הוה לוה כשנאה כבושה. וגם אם נימא שאין כופין לגרש בכזה גם להרמב"ם ז"ל מכל מקום לגבי דינא דמתיבתא פשיטא שאין צריך גדר מיאוס דוקא רק כל שאומרת לא בעינא לא ליה ולא הכתובה באמתלא ברורה גם מעוטה מכנ"ל ידה על העליונה וגם שכתב בדרכי משה ז"ל שם אודות העמדת ערבות שאין צריך כי אם בדאתחזק. נראה שהוא רק לגבי שחוק קוביא שבפעם א' או ב' או אולי גם כמה פעמים מעטים אין בזה ריעותא לשלא יוכל לפרנס האשה מה שאין כן בעיגון כנ"ל די בפעם אחד ומכל שכן שהוא פעם שני ויש אומרים דבב' פעמים הויא חזקה ויש אומדנות בעיניה שמתחלה יהיב דעתיה על זה תמיד וגם ערבות קשים להועיל לגבי עיגון ועל כל פנים כיון שהיא מוחזקת אי אפשר להוציא ממנה בכזה לכ"ע:

(**ע' בהשגות**) מ"ש באה"ע סי' ע"ז בדיני מורדת שצריך להיות תפיסתה על ידי עצמה ולא על ידי שליח ולא על ידי אביה נראה שהטעם הוא מצד דהוה ליה כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. ומצד זה הרי פשיטא שכשהגיעו המעות או המטלטלין אחר כך ליד האשה. לא גרע כח תפיסתה מאלו הי' תופסת מתחלה על ידי עצמה וכדמוכח

מהש"ס דהוה בעי למימר דמציאה היא כתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים ומכל מקום משבאה המציאה ליד מי שזיכה בשבילו זכה. גם מבואר באורו"ת סי' ד' דגם בתפיסה שעל ידי דייני גוים כשבא אחר כך לידו אין בו שום איסור גם לכתחלה כי עביד אינש דינא לנפשיה במה שברור לו שמגיע לו. ולזה במה שהתפיסה היא מצד ספק שמא יש לה אמתלא נכונה הרי ודאי אלו היו יודעים הבד"צ שאחד בוגד באשתו. היו תופסים ממנו ובכהאי גוונא מותר לתפוס גם על ידי גוי כמ"ש באורו"ת ז"ל שם וכיון שתופס בדין ואין בו משום לא תגזול. שוב אין בזה ג"כ חיוב להשליש. וגם שלשון תפיסה בתורה הק' קאי אתחלת אוחזו כידו כמו שאמר הכתוב ותתפשהו כו' ואתפוס בשני הלוחות על כל זה בלשון בריות הרי לשון תפוסה קאי אבל זמן שהוא תחת ידי התופס. ואולי כן הוא בל' חז"ל או בתנ"ך הק' באיזה מקום. ועל כל פנים להלכה ודאי דאזלינן בתר השתא לכ"ע:

סימן פב

(**האשה שנתגרשה**) אשה המתגרשת ויש לה בת קטנה מניקה. ותופסת מעות האיש על הצטרכו' גידול הילדה. והאיש טוען שישליש ביד בטוח. אולי יכולה היא לטעון היאך לא מהימן לי וחז"ל אמרו בשל יתום דוקא דהבא פריכא ושומר שכר לא נים בעדנא דניימי אינשא. ואולי גם מבית דין שאינם גדולים מומחים בדורם יסודר אומדנא בזה במה שהוא בטוח. או על פי זה בורר לו אחד כו' וצלע"ע:

שם בהגה (כופה אותה ומניקתו) מה שכתבו החמ"ח והב"ש ז"ל בסי' פ"ב לתמוה מדוע יהי' מוטל על האם להניק כשאין שם מניקת אחרת לשכור. ונן מדוע לא ישולם לה מהקהל. צל"ע על תמיהתם בזה שהרי כשאין לה שם תינוק אחר להניק בשכר. מדוע לא נכוף אותה בזה כיון שהוא גדר זה נהנה וזה לא חסר וגם אם נימא שיהי' לה מנוח יותר על ידי שלא תניק על כל פנים היא חייבת בזה משום צדקה דאטו נשי לא בעי חיי מה שצדקה תציל כו' וצדקה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא ויש בה ג"כ סדר ההדרגה להקדים הקרוב לה וצלע"ע בזה ועל כל פנים בצד מה יש בזה יישוב טוב:

סימן פו

סעיף א' (**אין מקבלין פקדון מא"א**) כששולחת אשה סך רב שיש לחוש שהוא בלא ידיעת בעלה. כששולחין אחר כך אגרת ליד בעלה. שכתוב בו המתנה אין שום חשש עוד כי חזקה שליח עושה שליחותו. והרי ידוע לבעלה ואלו לא ניחא ליה הי' מרגיש

השליח. והי' מודיע להמקבל. כי גם זה בכלל חזקת עשיית השליחו'. וחזקה אין אדם חוטא ולא לו. שיהי' נשאר קולר על השליח שסומכים את עצמו עליו. על ידי שאינו מודיע. ובודאי אינו מעלים בשום צד ולחוש לקנוניא והנאה מהשולחת להעלים אין לנו לחוש מה שלא מצינו וגם שחזקה על השולחת שאינה מספי להנשלח לו מה שגילה דעתיה דלא ניחא ליה ופעם אחד קבלתי סך מועט מאשה שהיא מפורסמת שבידיעת בעלה יש לה רשות על כמה מאות אדומים. שבידה שתחלקם היא כרצונה אך סתם נושאת ונותנת לא מהני רק לגבי משא ומתן:

עוד מצאתי יש ללמוד זכות על הנוטלים מעות מתנה מנשים גם שאיננו יודע שהוא בהסכמת בעלה. כי מצד אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינין אין חשש בזה. ולא דמי להא דאה"ע רס"י פ"ו שהרי שם טעם מצד שפקדון מורה כעין הסתתרו' לגנוב. מה שאין כן זה אין אדם חוטא ולא לו ובודאי היא עושה ברשות. וגם אם המקבל קרובה על כל זה שייך בזה אין אדם חוטא ולא לו כי מה שפסלתה התורה הק' קרוב לעדות אין זה מצד שהנאת קרובו הוא כהנאתו והוה ליה כנוגע שהרי גם לחוב פסול עדות הקרוב רק הוא חוקה לגבי עדות כידוע וגם לא שייך לומר קרוב כגופיה דמי. כי רק באיש אמרו חז"ל שאשתו כגופו דמיא לא זולת זה כלל אם כן שייך חזקה אין אדם חוטא ולא לו גם כשנותנת לקרובה ואהובה בתכלי' הקירוב גם יש לומר דהוה ליה ספק ספיקא (וגם שאין מוציאין ממון על ידי ספק ספיקא היינו רק ליטול בעל כרחו מה שאין כן בזה) ספק שמא שלחה בעלה להדיא ספק יש לה רשות דרך כלל מבעלה בכל העסקים וכמ"ש שם בסס"י פ"ו הכרעה שבאשה נושאת ונותנת אין לחוש כלל ומותר ליקח ממנה כל מה שמוכרת ע"ש והרי קיימא לן דסתם נשים דידן נושאת ונותנת ומכל שכן דהוה ליה על כל פנים בדרך ספק ספיקא כנ"ל. ומכל שכן כשעושית בפרסום ומכל שכן כשאינו דרך מכירה רק דרך מתנה דשייך בזה חזקה אין אדם חוטא ולא לו כנ"ל וגם הנוהגים לקבל מעות מנשים על ידי שמברכים אותם כנהוג כידוע מכל מקום נראה דשייך בזה אין אדם חוטא ולא לו ובפרט כשנותנת על ידי שמחזיקו' את המברך בגדר צדיק שיהי' בבחינת ואברכה מברכיך כו' א"כ נוטה בשכל אנושי שלא יחרוך רמיה ציידו ובאם גנוב אתה המעות הי' לה לומר ממה נפשך או שהמקבל איננו ראוי ואין בברכתו כלום או שהוא הגון ובודאי אינו רוצה מעות שיש בהם איסור ועל ידי זה איסורא לא תספי לאינשי ומסתמא יש לה רשות גמור וצלע"ע לגבי לכתחלה:

סימן צח

סעיף א' (**אם פטרה**) עד אחד מעיד שהי' צוואה מאחד שתהי' אשתו פטורה משבועת כתובה נגד היורשים גדולים גם שעד אחד מהני כמסייע לפטור משבועה. על כל זה לא מהני מצד שלפי דברי העד אחד. איננו בקנין ועל כל פנים להוציא מחזקת יתומים על ידי זה אי אפשר גם שלפי דבריו הי' זה שלא בשעת מותו ובעת שדיבר בתורת מתנת בריא גם יש צד להשביע אותה מצד שכתוב בשטר המתנה שיש לו מטבעו' כל כך והיא אומרת שאין נמצא כל כך. וגם שהי' מקום לומר מאי חזית שנאמין לדבריו יותר מלדברים שלה מכל מקום כיון שכל נאמנו' שלה הוא רק מצד רצונו. וכיון שמפיו אנו חיים בזה על ידי שיש שנוי מצדה מכפי מה שהעיד הוא שיש כל כך. והיא מכחישתו ולומר שטעה הוא בזה. כיון שלא חיישינן לטעותא בזה איתרע על כל פנים הנאמנו' גם מצד שעל כל פנים לגבי הקטנים שייך שבועה לכ"ע לזה נכון לעשות פשר בזה על האלמנה נגד הגדולים והקטנים כראוי לפי אומד אנשים:

סימן קטו

סעיף ד' (**שהתרה בה**) אודות המבואר באה"ע סי' קט"ו דעוברת על דת יהודית צריכה התראה נראה פשוט שאין זה רק לגבי הפקעת כתובתה. מה שאין כן לגבי מה דלא שייך בזה חרם דרגמ"ה ע"ה לזה אין צריך התראה וכל שנודע שהיא עוברת על דת יהדות. מותר לו לגרשה בעל כרחה ומכל שכן בעוברת על דת משה רבינו ע"ה כגון משמשתו נדה שאירע בעו"ה פה. שנודע מפי עצמה רק שאומרת שהי' רק כתם בשפולי כתונתה והיא אומרת עכושיו שאולי הוא מחטטין. והחזיקה את עצמה נדה ב' שבועות ואכלו בפני עצמם כדרך נדה לפני אנשים שדרים שם עמם ואח"כ אמרה שתלך לטבול ולקחה עליה מלבוש שמתעטפין בו לילך בשיק ואמרה שתקח סכין לחתוך צפרניה וחזרה לביתה ולא הייתה כלל בבית הטבילה כן נודע מפי הנשים הממונות במרחץ וכן הודית היא בפני בית דין של שלשה שלא הייתה בבית הטבילה ובפני בעלה אמרה שטבלה והדבר הוכר על ידי שראו בה צפרנים גדולים וחקרו ונודע הדבר ובחוץ אמרה שטבלה בליל ביאת בעלה לביתו וגם זה נודע שהוא שקר מפיה ומפי הנשים שבבית הטבילה ואומרת התנצלות שהיא רק כתם. ואינה אומרת שום אמתלא עוד רק אומרת שלא תשוב עוד לכסלה בחטא כזה והוסכם אצל הבעל ואביו שלא לסמוך את עצמו על שתעשה תשובה כי מוחזקת בלהוטה אחר מאכל ומי ישמרנה שתתענה ובלי תענית אין תקנה ובפרט שאין ממון בעלה יקר בעיניה לחוס לשומרה גם הוחזקה בהרבה מילי דקלות

במליחה ובבישול הריפות שעברו עליהם ששה שבועות והזהירוה מחשש מולבין כידוע. ואמרה שבעלה בדקם לעין השמש ואין בהם ואחר כך נודע שבעלה לא בדק כלל. גם בעת שאמרה לבעלה שטבלה בזמנה ומאז עד ביאת בעלה לעיר עבר עליה זמן ווסתה. כי גם שהיא מניקה מכל מקום ראתה בכלות שנה מהלידה ואחר כך פעם שנית מה שהיא אומרת עכשיו שהי' רק כתם. מזה הי' בעלה חושש שעבר זמן הווסת. ואמרה שבדקה אחר הווסת והיא טהורה וכעת לפני הבית דין אמרה שלא בדקה את עצמה רק שכיון שלא ראתה ממש בעת הווסת אינה חוששת גם מצאו עכשיו בכתונתה כתמים גדולים מה שאי אפשר בלי הרגשה וידיעתה בראיה ממש הנה בזה פשיטא דגם אם בדת יהדות צריך להיות התראה גם לגבי לגרש בעל כרחה לגבי עוברת על דת משה שיש דיעות דסבירא להו שאין צריך התראה כלל גם לגבי כתובתה הנה לגבי גט בעל כרחה הי' די בספק להקל בדרבנן לכ"ע. אך אין צריכים לכל זה כי מפורש במרדכי פרק המדיר להדיא דלגבי גט בעל כרחה אין צריך התראה לכ"ע. גם בדת יהדות וכל שכן בדת משה. וכן הוא בב"י ז"ל בריש הסי' ובסהס"י בקיצור וכן הוא משמעות הש"ע שגם היכא דלא אבדה כתובתה נכון לגרשה בעל כרחה ופשוט שבנדון הנ"ל לא שייך כלל דיעה שבסי' קע"ח במה שגורם לבטל חרם דרגמ"ה ז"ל ע"ש (גם שם אין זה להלכה וכן שמעתי ממו"ח נ"י שאין מורין כן) כי שם אין לו להאמינה כפי דברי חז"ל והוא מאמינה מה שאין כן בזה שנתברר מפי עצמה ומפי נשים כנ"ל. בספר הק' הפלאה כתב דבזה שהאמינתה התורה הק' נשים על נדות. נשים כעדים הן ע"ש. ולא שייך בזה עיניה נתנה באחר כיון שלפי דעתה תועיל לה תשובה ולא אמרה כן מעצמה רק אחר שניכר הדבר בחוץ. והרי מעכשיו אסורה עליו על פי דבריה עד שתטבול לכ"ע שהרי התורה הק' האמינתה על נדות. מה שאיננו סומך את עצמו על שתעשה תשובה על זה אין עליו פתחון פה כי זה רק כמו שאיננו רוצה לישא אשה שהי' עליה חשש רינון ומצד מה שעבר שהרי מצוה לו לגרשה. והדבר פשוט שמה שכתבו התוספ' סוף נדרים שי"א שהוא מפקיע חרם דרגמ"ה ע"ה שאין זה כי אם במה שיש בש"ס להדיא שמוחלט שמחזיקין לשעיניה נתנה באחר. ואולי קים להו שכן הוא על פי הרוב מה שאין כן בזה שאין לנו שום הכרע לומר שתעשה תשובה הגונה ועל כל פנים מצד מה שעבר אמרו חז"ל בהחלט שמצוה לגרשה גם מצד שמלקין על החזקו' כו' וכיון שהוחזקה נדה בפעולו' גם כן היא בכלל נדה בהחלט. ואחר כך הרי ידוע ודאי שלא טבלה והרי קיימא לן דגם עוברת אדרבנן היא בכלל עוברת על דת משה וכאן הרי א"א שהי' טבילה אחר חפיפה ועיון והחפיפה ביום והטבילה בלילה כי אנן סהדי שלא הי' שום אשה שתעשה לה עיון כיון שיש ממונות בעיר על זה ועל כל

פנים היא בכלל עוברת אדת יהדו' במה ששינתה מחפיפה ועיון ולא שייך בזה אין אדם משים עצמו רשע. כיון שאדרבא הוחזקה בהרשע שלא מפיה ומפיה הי' מצטרך איזה אמתלא ואיננה:

והנה שם אבי הבעל שאול חותם ועולה כן לס"ת גם שקורים שואל משמע בש"ע לכתוב רק שאול והנה יש לה כתובה ע"ס ת"י זהו' פו' וכלול ב"ה ש"ך זהו' כתובת בתולה. ובזה שאבדה כתובת' אין לה אלא מה שהכניסה ת' זהוב פו'. וגם שלא הי' שום התראה. מכל מקום בדת משה יש דיעי' כנ"ל והבעל הוא מוחזק ויש להם ילד יונק יותר מי"ד חדשים גם אם היא תחזור בה אחר כך מלהניקו אין סכנה ויוכלו לגומלו כי במעובר' חברו עשו חז"ל בזה לא פליג בתקנתן לכל הדורו' וכל המקומות ולזה אסור עד כלות כל ההנקה מה שאין כן בזה שאין צד תקנה קבועה ונודע שאין אחריו' בזה וגם שהבעל כהן וא"א לו להחזירה אחר כך (כי במגרש מצד עוברת על דת. נראה שיכול להחזירה כשיבין שעשתה תשובה כי אין זה כמגרש משום שם רע. דהתם יש חשש איסור החלטי ואין מרפא מה שאין כן בזה) מכל מקום אין שום צד חשש בההנקה והכסף יענה כו' ואין שום אחריו' בזה וממילא תניקהו היא אי"ה:

(**עוד מצאתי**) מה שכתבתי במק"א אודו' אשה ששמשה נדה דלא שייך בזה חרם דרגמ"ה ז"ל לא לגבי ב' נשים. ולא לגבי גט בעל כרחה. והנה היא משמטת את עצמה וכן אביה ואמה וכעת מענה בפיהם שהיא מעובר'. והוא רוצה להבטיח לה על הצטרכו' של הולד. נראה שאין זה טענה כלל. וכל דלא שייך בזה תקנת רגמ"ה ז"ל ממילא יכול לגרשה ואין צריך להמתין לה שום זמן על ידי אומרה שאחר כך תקבל ברצון גם אם הי' נודע שאין בזה שום רמיה והוא על ידי אמתלא נכונה (מה שאין כן בנד"ד שהוא רק דרך רמיה לגמרי) כי כיון דלא שייך בזה תקנת רגמ"ה ז"ל אין למחו' בידו כלל רגע אחת כשרוצה לשלחה בגט פטורין והטענה דעובר גם כן לא מצאנוה לעכב על ידי זה גט פטורין ורק לסלק כתובתה מוטל עליו קודם ולא זולת זה כלל וה' הטוב בעיניו יעשה לטובה:

שם (**ואם רצה לקיים אותה**) מ"ש באה"ע גבי עוברת על דת שמהני כשרוצה לסמוך את עצמו עליה על שתעשה תשובה. קשה לכאורה על זה הרי לא מצינו שיהיו לה נאמנו' מוספרה לה כי אם היכא דלא אישתכח עלה ריעותא מה שאין כן כשנמצא עליה ריעותא נגד הנאמנו' לא מצינו וקיימא לן חשוד על הדבר לא מעידו ולגבי שלא נטמאה יש חזקת היתר. מה שאין כן לגבי שטבלה דהוה ליה חזקת איסור. ואי אפשר לסמוך את עצמו על העומדת על גבי הטובלת שהרי אין בידה. וכל שאין בידה אין נאמנו' באיתחזק איסורא ומדוע תהי' נאמנת היא שבידה כדאשתכח עליה בזה ריעותא שחשודה באותו דבר ממש

ואולי כוונת הפוסקים ז"ל לסמוך את עצמו אתשובה הוא כשיש איזה אמתלא לדונה לכף זכות או ששכחה רק פעם אחת וכדומה מה שאין כן כדאשתכח שחשודה בזה כמה פעמים ואין אמתלא נראה שמשורת הדין צריך הוא לגרשה דוקא תיכף ואיתרע נאמנותה לגמרי ויהי' היאך שיהי' המגרש בכל מעין זה הוא על צד היותר טוב:

סעיף ו' (**ואם הי' מאמינה**) פעם אחד עיינתי עם הרב החסיד המפורסם בש"ט מו"ה חיים נ"י. האבד"ק טשערנאוויץ יצ"ו אודו' מהימן לה למשנה אחרונה דנדרים אם הוא מהחוה"ק ועיינתי אז בשו"ת המיוחסו' להרמב"ן ז"ל. בזה שמשם יש כעין הכרע ע"ש והתוס' סוף נדרים שכתבו מצד חרם דרגמ"ה ז"ל על שמאמין אין הכרע כ"כ כי י"ל שאין אנו מאמינים לו שמאמין ונהנה י"ל עוד ואין ההלכה קבועה כך ג"כ ושמעתי ממו"ח נ"י בזה שנוטה אצלו שהוא מהתוה"ק וכמו שבחינת שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא ברור אצלו שהוא מהתוה"ק ואמר שכ"ה במוהרימ"ט ז"ל וגם שאיננו מצד נדר. דאם כן הי' מועיל התרה מכל מקום הוא מצד חזקה שהחזיק כן על עצמו וכ"ה בזה והביא ראיה מהחזקה דגבי טבח שעשה סימן בראש כבש שהוא טריפה. עתב"ש שם ואמרתי לו שאולי יש חילוק כי שם החזיק כן לגבי כ"ע ושייך שפיר חזקה מה שאין כן שויא אנפשיה לבד וכן במאמין ולא החזיק כן עדיין וצלע"ע:

סימן קיט

סעי' ו' בהגה (אבל ר"ג החרים) כשלא נתקיים הגירושין נקי השליח מחרם דרגמ"ה ז"ל. כי מצד אין שליח לדבר עבירה (בניד"ב ז"ל ובזכרון יוסף ז"ל יש פלפולים אם על ידי שאין שליח לדבר עבירה השליחות בטל מעיקרא. וחילקו שם בין היתר דרש"י ז"ל ברבית על ידי שליח. ועל כל פנים אין שליח לדבר עבירה דרבנן גם כן ובנוד"ב ז"ל שם כמדומה שהכריע שחרם דרגמ"ה ז"ל יש בו איסור דאורייתא) הבעל נקי היטב מהחיים. גם כשנגמר הגירושין וחל רק על השליח. ומכל מקום אין זה מוכרע כי אולי כן הוא התקנה שכשמשלח והיתה נתינה חל למפרע על הבעל החרם. ולא שייך בזה אין שליח לדבר עבירה כי על עשיתו השליח חל למפרע ומכל מקום סברא שעל השליח גם כן חל כי רק עשייתו היא הגורמת ואינה בשליחות להא מלתא מצד אין שליח לדבר עבירה. אין לפני ספר הק' נוד"ב לעיין בו בזה כעת והעדים כשאינו בסגנון ב' עברי דנהרא אין בהם איסור לפני עור לא תתן מכשול רק כמסייע ידי עוברי עבירה סתם. וכן הכותב גט והחותמים והמסדר על מנת לגרש בעל כרחה ולא ידעו בבירור שיש בזה דרך אפרושי מאיסורא והבעל אינו נאמן באמרו שיש לו צד איסור על אשתי. ולומר דהוה ליה ספק

דרבנן כיון שאין בזה לפני עור לא תתן מכשול מדאורייתא. או אם החרם אינו סגנון דאורייתא. אין זה מועיל כי ספק דרבנן אסור לכתחילה גם יש לומר כי יש חזקת כשרות להאשה. גם רחוק שהסיתוה אחרים שלא לרצות. ואלו רצתה לא הי' מכין גט באופן בעל כרחה. ולפעמים יש להבעל מיגו שהי' אומר שמכין על דעת שתקבל ברצון כי הושווה עמה לשלוח לה גט ועל ידי זה אומן באמרו שהיא אסורה עליו. ויש על ידי זה זכות על המסדר והכותב והחותמים. אך לא על השליח ועידי מסירה. אך כשנתינת הגט לא היתה כהלכה אין שום חרם חל וכשהוא ספק. הבעל אסור להנשא עד אחר גט ודאי כשר ולהרחיק ד' אמות מהשליח עד אחר קבלתה גט ברצון יש לומר שבספק כזה יש להקל כי אין זה לכתחילה רק דיעבד בהלבנת פני השליח ובושה שכנגידא. ומצטרף גם כן ספק שהיסיתוה לומר שאינה רוצה ושאולי יש עליה איסורא בצד מה ולספק ספיקא יש מקום לצרף גם מה שיותר נוטה להחמיר וכמ"ש במק"א בזה:

שם (שלא מדעתה) נשאלתי באיש ששתו מאיסה עליו והיו תולים שסגנון בית אמה גורם זה. ואמרו לה שתסע לבית אביו לעירו ואמרה שישלישו לה סך מסוים כי חוששת ששם יגרשנה בעל כרחה אם נוציא מזה משמעות שכשיתן לה סך זה הגט לרצונה. ויהי' מותר לגרשה סתם על מנת ליתן לה סך זה ואמרתי שאין לגרשה כי אם ברצונה מפורש ושיוחילו לישועת ה'. והרי אלו הי' רצונה להתגרש בסך זה. מדוע לא יעשו פשר כן ושתקבל הגט בבית דין אלא ודאי שכשישאלוה אם תקבל הגט. כפי האומדנא תאמר שגם בכפל סך זה לא תקבל הגט. הרי ממילא מה שאמרה שתסע אחר השלשת הסך הוא רק מצד שמה דאפשר לתקוני רוצה שתהי' בטיחה על ידי זה ביותר. ומכל מקום בטוחה גם כן בלאו הכי שמסתמא לא יגרשו בעל כרחה. או שלח יעלה בידם גט. או שתרגיש ולא תקבל לידה וגם שיש לה פחד שמא יגרשה יש גם כן צד שמא שם יתווך שלים כרצונה ותשוקתה ולזה רוצה ליסע אחר ההשלשה ומה שכתבתי במק"א צד זכות על ידי ספק שמא בלבה היא מרוצה. כדי שלא להכשילו ושלא יהיו בני שנואה. ובבחינת מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהא דכופין עד שיאמר רוצה אני שמסתמא לב עמוק בוחר בהראוי. אין זה להלכה למעשה לכתחלה בשום אופן. וכתבתי שם רק צד זכות קצת על דיעבד להקל קצת מהעונש על ידי סברא זו. אך לכתחלה גם בשעת הדחק. אין להקל כלל בזה והוא בבחינת מה שאמרו חז"ל רצה שלמה המלך ע"ה לדון על דברים שבלב יצאה בת קול ואמרה וכתוב יושר דברי אמת ומכל שכן כשמחשבתה ניכרת שאינה רוצה וכל שאין לה רצון בסך זה. גם שבסך מרובה אמרה שמרוצה. אין נפקעה התקנה בזה. ובכלל בעל כרחה הוא. כשאין נותן לה סך כרצונה. ומה שכתבתי במק"א עיקרו הוא כשיש

ספק מום בה או איזה דבר שמשורת הדין כופין אותה להוציא בכזה. ולא הי' בזה תקנה כלל שבספק ספיקא יש יותר צד להקל ולספק מום מצטרף קצת ספק הנ"ל מצד עומק הלב. ומכל מקום צל"ע להקל גם בזה בספק ספיקא:

קנין סודר בין זוג לגט. פטורין ולא הי' מדובר שבחזרה תפסיד מזונות ואחר כך הי' חזרה ממנה כיון שמסקנת הב"ש ז"ל בססי' קי"ז שכשאין לו בירור מדוע מאיסה עליו חייב בשאר כסות ועונה גם כשרוצה ליתן כתובה וגט פטורין. במק"א כתבתי בזה אך לא ראיתי הכרעה נגד הב"ש ז"ל בזה ואז לא עיינתי כלל בססי' קי"ז ובצירוף דברי הב"ש ז"ל ברסי' ע"ז וססי' קי"ז. משמע שכל שאינו מברר טעם מיאוס חייב בשאר כסות ועונה יכולה לחזור בה מלקבל גט פטורין וחייב בשאר כסות ועונה. ואם קבלה קנין סודר בפירוש שכשתחזיר מלקבל גט פטורין יהי' פטור משאר כסות ועונה נראה שפטור כי מהני מחילה בזה היטב:

שם (שוב אין האיש יקרא עבריין) מה שכתיב בסי' קי"ט באה"ע שכשנשאת אינו עוד עבריין נראה שהכוונה אחר שאמר התנצלות נכון לפני בד"צ ואז מתירים לו כיון שפרע כתובתה ואינה יושבת בעיגון נתנו חז"ל כח להתיר לו אחר כך היטב:

סימן קכ

אחד רצה לשלוח גט פטורין לאשתו ומצד שהוא קטן בקומה גם שהוא כבר ט"ז צוה המוצד"ק נ"י לבדוק בשערות ואין לו. ועל ידי זה לא רצה לסדר גט פטורין על ידי שליח. והי' הזוג לפני וכיון ששמעתי כנ"ל לא רציתי לסדר גט פטורין. גם שמשמע שמוה"צ צוה להם שיסע אל אשתו וכן אמר הפשרן שביניהם מכל מקום אין ברור לי להקל בשליחות הבעל להסופר יותר מבשליחות להולכת הג"פ כי המניעה בשליחות להולכה נראה שכוונת מוה"צ הי' מצד מ"ש בט"ז ז"ל באה"ע א' נראה שהוא דברי המגיה ז"ל ששם מבואר לחזק דברי הב"ח ז"ל שבהשיאו אביו יש קידושין מדרבנן לקטן וחשש מוה"צ להלכה על ידי זה גם שהחמ"ח ז"ל במ"ג והב"ש ז"ל שם בסי' א' כתבו דלא כהב"ח ז"ל בזה ולא שמעתי שיהי' דברי ההגהות שבט"ז ז"ל אה"ע דסמכא ונראה שאינו הגאון ח"צ ז"ל שהגיה בט"ז חו"מ רק אחרון אחד ששמו גם כן מוהצ"ה ז"ל מכל מקום שהוא בתראה יש להחמיר ועל ידי זה לא רצה המוה"צ לסמוך את עצמו על חזקא דרבא ז"ל. וגם אחר שראו שאין לו שערות כראוי הי' מקום לסמוך את עצמו להקל ולומר שמא נשרו כדקיימא לן להחמיר בספק זה וכאן בדרבנן ופלוגתא דרבוותא ז"ל הי' מקום לומר שמא נשרו להקל ואין זה נגד חזקת איסור כיון שיש חזקה דרבא ז"ל. על ידי זה אין

להקל גם כן אודות שליחות הבעל להסופר גם שבזה יש הצטרפות דעת הפוסקים ז"ל דסבירא להו שכתובת הגט אין צריך שליחות מהבעל כי מכל מקום חמיר יותר עכשיו שראו שאין לו שערות לגבי שליחות הסופר מלגבי שליח להולכה קודם שבדקוהו שהי' שייך להקל בטח שלא להצריך בדיקה כדקיימא לן דלגבי כל מילי דרבנן סומכין על חזקה דרבא ז"ל להקל וגם לגבי תפילה בציבור שהוא מצוה דרבים ושייך על ידי זה חששות ברכה לבטלה דאסמכוהו חז"ל ללא תשא דחמיר ומחמירים גם בספק ספיקא בברכות כמ"ש במקו"ר. ולזה נראה שמה שאמר מוה"צ לבדקו הי' אך למחסור והחמיר בחנם. וגם שבמה דאיכא לברורי אין סומכין את עצמו גם על רוב דעדיף מחזקה מכל מקום הרי ברור להדיא שסומכים במילי דרבנן על חזקה דרבא ז"ל. והיינו או מצד שאין הבירור ודאי ויש כמה ספיקות גם בבדיקות שמא נשרו ושמא יש גומות וספיקות בשיעור השערות בארכן. או מצד שחזקה דרבא ז"ל אולי עדיפא גם מרוב ואמר חז"ל לסמוך עליו גם בדאיכא לברורי ועל כל פנים לגבי איסור דרבנן אפילו איכא לברורי כנ"ל. ומכל מקום אחר שבדקוהו צל"ע להקל על סמך שמא נשרו בהצטרפו' פלוגתות הנ"ל שיש אומרים שגם קטן שהשיאו אביו אין לו קידושין גם מדרבנן ויש אומרים שהסופר אין צריך שליחות להגט. כי נגד שמא נשרו יש מכל מקום חזקת אישות וסברת הב"ח ז"ל אולי כיון שעל פי בתראה יש מקום שהלכה כן אין הספק שקול. ואודות שליחות להסופר משמע גם כן שרוב הפוסקים ז"ל סבירא להו שצריך וקיימא לן שקטן שכתב וגדול עומד על גביו גם בטופס לבד יש חומרא והב"ש ז"ל ברסי' קכ"ג הניח בצ"ע דברי סברת התוספות ז"ל במ"ש דאין צריך שליחות לסופר וכיון שאפשר שיסודר גט פטורין בעיר אחרת שיש שם חיבורים של האחרונים ז"ל יותר מכאן ואין חשש עיגון משכתי ידי מלסדר הגט פטורין. ואולי להב"ח ז"ל גם כן אין חשש שכמו דסבירא ליה שתיקנו חז"ל קידושין כן יכול גם כן לגרש כחרש דתקינו ליה מדרבנן קידושין ברמיזה ומגרש גם כן ברמיזה ועל ידי זה תיקנו שיוכל לשלוח לסופר לכתוב אך נוטה דחרש דלא אתי לכלל דעת הוצרכו לתקן שיגרש ברמיזה מה שאין כן קטן שעומד להגדיל יש לומר דלא תיקנו ליה לגרש ולא נזדקקו שיוכל לעשות שליח וצלע"ע היטב:

סימן קכה

סעי' ו' בהגה (אם נוגעין) כשאירע טעו' בכתיבת גט. אני מצוה שיעשה מאות א' או ב' קטנים ראש א' דש' או דאות הצריכה שם. ואין שום פתחון פה דקפידא באותיות גדולים יותר מהנהוגים כי הנהוגים אינם לכוונה דק להשמר מטעות כידוע. אך גם בסתוה"ק

או במגילה הק' וכן בתו"מ הק' גם ששם האתוון רבתין הם בדיוק בקבלה בכוונות עמוקות בשרשים עליונים מכל מקום נראה שאין קפידא גמורה בהוספה מצד הצורך כנ"ל או כנהוג מצד הרמזים דשמות הק' שבמגיל' הק' כידוע. וגם זה יש לכלול במה שכתבתי במק"א שהיכא שהכוונה מצד המספר אין גרעון על ידי תוספות כי יש בכלל מאתים מנה:

(**עוד מצאתי**) בסופר המציא תקנה להנגועות שבהגט פטירין. על ידי מה שבודק כל מלה ומלה תיכף לכתיבתה ואז עושה מב' ג' אותיות אות אחת גדולה כי כן צויתי לו פעם אחת כי אין קפידא לעשות קצת אותיות גדולים בהגט פטורין. גם שבסתוה"ק אין לעשות אתוון רבתין חוץ מהמקובלים כידוע על כל זה פשיטא דלא שייך כן בגט פטורין. ששם הכל בכתב מיד ה' השכיל בפרד"ס בכל אות ונקודה ותג וקוץ תלי תלים של הלכות עד אין סוף וכן היא בכל שנוי המקובל בכתיבת תנ"ך הק'. מה שאין כן בג"פ שהאותיות הגדולים שבו טעמם ידוע מדברי חז"ל מצד ידיעת פשטות המכוון ואין להקפיד יותר בזה. וגם במגילה ששמעתי מקפיד על האתוון רבתין שנוהגים עכשיו לכתוב מלבד המקובלים והרמז בהם מצד ר"ת או ס"ת אותיות שמות הק'. אך מכל מקום יש זכות בזה. שכמו דקיימא לן דלא שייך כל המוסיף גורע בתוספות תיבות בנוסח התפילות הק' וכמ"ש במק"א בזה. מההיא דסי' רס"ג באו"ח גבי הדלקת נרות דשבת"ק. שעל ידי תוספות אין גרעון להכוונה של זכרון זכור ושמור. וכן הוא בהרא"ש ז"ל סוף ר"ה לגבי ברכות שבתפילה. וכן הוא בזה שבודאי רמזי חכמה יש בשנוי האותיות שבמגילה גם כן כיון דקיימא לן שנכתבה ברוח הקודש. ות' רבתי דותכתוב כו' יש בה טעמים רבים על פי פרד"ס. אך על כל זה אין על ידי זה שום גרעון למכוון שבזה. מצד שכותבים גם אותיות גדולות שם שלא על פי הקבלה. כיון שאין הפסד בתוספות. וכיון שאין קפידא במגילה בדיעבד אם השמיט בה הסופר תיבות. לזאת מהראוי להיות מעלין בקודש לכבוד שמות הק' שהם בבחינ' הסתתרות בהמגילה הק' כידוע ועל כל זה הם השורש דכל המגילה הק'. והרשות נתונה בכל דור ליתן רמז הזכרה של שמות הק' המרומזים שם. ואין קפידא בתוספות אתוון רבתין בזה. ובגט פטורין פשיטא שאין גמגום או פתחון פה על זה בשום אופן. אך אתמול אירע שעשה א' דאנתתי גדולה. והיתה סמוכה לתיבת דהוית שלפניה. ולא הי' כשיעור י' לפי אותה הכתב ועל ידי שפוע ו' של על הא' ומה שצויתי להגביה גג הת' דהוית בשפוע לימין הי' נשאר קרוב לכשיעור י' לפי כתב רוב הגט ורק חסר כל דהו באולי ובסדר הגט כתב שבחסר קצת אין קפידא כשאין שנוי משמעות אך הי' מקום לומר שנשער כפי גדלות הא' ולא לפי ערך הכתב של ת' שבצדה. ונראה שיש

להכריע שהשיעור הוא כפי סגנון כתב דהת' שבצדה האויר דשם. כיון שהוא סגנון רובא דרובא דכתב כל הגט והאתוון רברבין הם בטלים במעוטם לגמרי והיו כלא היו ונהי דאי אירע בין שני אתוון רברבין כנ"ל. נראה להחמיר ולשער כפי האתוון רברבין כיון שאנו דנין על האויר שבין שני האותיות גדולות אין לנו לילך אחר רוב הכתב דהשטר. אך בהנ"ל כיון שהת' שבצדה היא ככל אותיות השטר. יש לדון על פיה. אך העיקר בזה לפי קריאת תנוק דלא חכים ולא טפש כבסדר הגט והראיתי לילד כבן עשר שנים וגם שמבין גם בכתב רש"י היטב. מכל מקום כיון שלא ידע פי' המלות והסתרתי לפניו חצי תיבות דהוית. ומכל מקום אמר שנראה שהא' שייכת לתיבה שלאחריה אך יש מקום לגמגם מצד שהתנוקות מורגלים בלימוד שיר הק' אקדמות מלין כו' שהוא נדפס באתוון רברבין בכל ראש שטה. וכן במחזורים בכל הפיוטים הם מורגלים באתוון רברבין בתחלה ולא באמצע ומה שלומדים לפעמים מחומשים מוגהים. שנדפס בהם אתוון רברבין שבתורה הק' באמצע המלות זהו מעוטא דמעוטא נגד כל אתוון רברבין שבמחזורים. ומכל מקום יש צד להכריע על פי מה שהנ' של אנתתי קרובה הרבה יותר להא' של אנתתי מצד הקירוב של הת' דהוית להא'. ועל פי זה ממילא יש בהיכר שהא' שייכת למטה. גם השנוי משמעות איננו כל כך משנה הענין ומצד שהי' הגט פטורין בשביל אפרושי מאיסורא. ששימשתו נדה וכמ"ש לעיל בזה הי' צד להקל. והי' הכרעה מהסבה הפשוטה מהשמים שהי' עיכובי' עד שנתאחרו החתימות סמוך לצאת הכוכבים וגם שרציתי להשמיט השאלות שבסדר הגט קודם הנתינה אחר החתימות. שיהיו אחר הנתינה. כיון שאין תקלה בזה. ואפשר שיהי' זה בלילה לגמרי בלי שום צד קפידא. אך על כל זה הי' סמוך כל כך עד שנוטה שהי' צאת הכוכבים גם אחר הדיבורים ההכרחיים קודם הנתינה ועל ידי זה סדרנו גט אחר היום ובעזהי"ת הי' בכשרות בלי פקפוק כלל. וגם שהחקירו' מהסופר והעדים שבסדר הגט בין החתימות לנתינה. אפשר לסדרם אחר הנתינה בלילה ממש בלי שום חשש גם בלי שום שעת דחק או הפסד מרובה רק כדי לחוס על איבוד הזמן והטרחא על כל זה סדר ביטול המודעת דהבעל שנית יש לו שרש בהפוסקים ז"ל. ויש להקדימו להנתינה בכל דאפשר. רצה הסופר לכתיב פ' כפופה בתיבת וואלף. ונזכר ונשאר רק נקודה והי' תחלה כה' ואחר כך משך פ' פשוטה ולא דיבק את הנקודה אל היו"ד שבתוך הפ' רק גררה. נראה שאין חשש בזה לכ"ע. שגם שכשגרר אות שלם. או גרר קצת מהאות כדי שיוכר על ידי זה יש בזה חששות. מכל מקום בזה שלא גרר מקצת מהאות. ולא אות שלם אין חשש. וגם שהי' מקום לומר שכשנשלם ף' הפשיטה ובתוכה הנקודה הי' זה נראה שהף' נקודה חירק. ובמדינות אלו אין נהוג לקרות וואלף בחירק

הף' ועל ידי גרירתו נעשה שנוי משמעות והי' בזה חשש קפידא בהגרירה כמו בגורר אות שלם. אך כיון שידוע שאין שום שֵם אדם בעולם במדינות אלי שיהי' נקרא ף' דאית וואלף בחירק. ובמדינות אחרות שנהגו כן שם כל וואלף קורים כן ואין בזה שום חשש גרם שנוי משמעות בשום מקום. ובלאו הכי גם בגרר אות שלם מכשירים לפעמים ומכל שכן שכבר ידוע שאין נוהגים לכתוב נקודות בגט פטורין. וגט זה אין בו שום נקודה של ביאור ההברה. וכמו שאם הי' מוסיף עוד ניקוד קטן עד שהי' נראה כשוא כסגנון הנהוג לקרות כאן לא הי' חשש לכ"ע כמו כן עכשיו שנטל נקודה הנ"ל. וגם שלא במקום עיגון אין לחשיש בזה ובפרט שניכר קצת מקום הגרר והרי זה כלא נגרר:

סעי' י' (ככתב על כתב) האותיות שבעובי הניירות שהם בהירים יותר משטח כל הנייר נגד השמש. נראה דבדיעבד לא שייך בזה משום כתב על גבי כתב לגבי כתיבת גיטין שהונהג עכשיו לכתבם על הנייר כי אין זה בסגנון כתב כלל גם דקיימא לן דלגבי כתב על גבי כתב יש תורת כתב על צבעים אחרים גם כן. מכל מקום זה איננו גם כצבע כיון שאינו ניכר רק נגד השמש וצלע"ע בזה ושמעתי שיש מסדרי גיטין מקילים בזה. ומצד זה יש להדר להפוכי בזכותייהו בזה אך לכתחלה הנזהר מלכתוב באותיות על גבי ציורים הנ"ל. שבנייר עושה לנכון. ורק על השרטוטים שהם בנייר בסגנון הנ"ל אין קפידא וכן נוהג מו"ח נ"י וכן הוא על צד היותר טוב והנכון:

סימן קכט

סעי' י"ד (שני שמות) אחד בא שיסודר לו גט פטורין לאשתו ואמר שלפעמים כשנזכר ששם מילתו הי' הירש ליב והוא חותם את עצמו כן ואינו עולה לספר תורה הק' כי אם בשם צבי ואינו נקרא בפי כל כי אם הירש וכן הוא רגיליות חתימתו. ושוב אמר שאינו זוכר יום שחתם את עצמו כלל. רק שבמה שקורין דיסטאט"ן כותבין עליו הירש ליב מצד שכן הוא כנויו על פי פקודת הקיר"ה כידוע שכל אחד ואחד יש לו כנוי. והוא כינה את עצמו ליב מצד שידע שכן הוא שם מילתו. נראה פשוט שאין לכתוב בזה כי אם שם צבי כי שם ליב כבר נשתקע. אין צריך לומר אם איננו חותם את עצמו בשם ליב כפי דבריו האחרונים. רק כותבין עליו בדיסטאטין שזה ידוע לכל שבדיסטאט גם מי שיש לו ב' שמות וכמו הירש ליב וכדומה לא יכתבו עליו בהדיסטאט. רק שמו הראשון הירש ועוד כנוי המשפחה. ובלי כנוי המשפחה לא יכתבו כלל בדיסטאט. ואם כן מה שכתבו עליו הירש ליבל יודעי' הכל ששמו רק הירש ותיבת ליבל הוא הכנוי אין ספק בזה. אך גם מה שניחוש שמא נסמוך את עצמינו אראשית דבריו ונאמר שהכוונה חתימה ממש

(וגם על ידי מסירת הקולמס הוא כחתימה ממש לכ"ע כיון שהוא שם שהוא מחזיק את עצמו בך ועל פיו כותבין כל שם ושם) על כל זה כיון שיש לו כנוי ליב אין הכרע גם על ידי חתימה נגד שם שקורים אותו בו תמיד ועולה בו לספר תורה הק'. ויש לומר שמה שכתוב בחתימתו ליב היינו רק בתורת כנוי. ורבים כמעט רוב בני המדינה חותמים את עצמם תמיד עם הכנוי כידוע. גם יהי' איך שיהי' בזה. כבר שם הירש ושם צבי לבדם הם בגדר חניכה שהכל קורים בו שבזה לכ"ע כשר בדיעבד על כל פנים וכל שיש שום צורך יכולים לסמוך את עצמו אחניכה שהכל קורים. ומכל מקום לא רציתי לעשות מעשה בזה ושלחתיו לק"ק בוטשאטש יצ"ו כיון שנסע לשם בלאו הכי אל משפחתו וכתבתי אל מו"ח נ"י כל מה שאמר לפני. והוא יחקור שם על צד היותר טוב:

אודות שם ישעיה שנהוג עכשיו בכל מדינות אלו לקרוא לתורה הק' בויו. וכדברי הב"ש ז"ל דמסקינין גם על שם גדליה בן אחיקם ז"ל ובפי כל העולם נקרא רק שעיה. ואין גם אחד שיקראנו ישעיה והחתימות הם ברשימות כזה ישעי' ואין בזה הכרע אם בויו או לא. ובשם חנניה כתב בב"ש ז"ל שאם נקרא בשם אחד וקורי' אותו בשם אחר בזה. שמצינו שני שמות בזה בויו ושלא בויו. שיש לכתוב חנניה דמתקרי חנניהו. או להיפך וגם בשם חזקיה רמז כן בב"ש ז"ל ואם כן הי' צד לומר שכיון שאינו נקרא בפי הבריות בויו. יש לכתוב ישעיהו דמתקרי ישעיה. אך הרי באות ס' כתב הב"ש ז"ל בשם מוהרש"ל ז"ל שכשנקרא שעיה יש לכתוב דמתקרי שעיה והב"ש ז"ל כתב לצדד לכתוב המכונה. וצידד אם לכתוב בה' בסוף. והי' צד גם כן לומר שיש לכתוב דמתקרי ידעיה. מצד ששעיה הוא קיצור השם מישעיה וכמו גבי חיאל מיחיאל. וגבי שרה שארקא כ' להלכה שכיון שהנקודות שוות אין קפידא בזה וכן הוא בזה שהרי בין בשחסר אות ונקודה או שייתר רק שהוא מעין תיבה ההוא אין בזה משום שנוי בין שרה לשארקא וכן הוא בזה אך על כל זה נכון לכתוב רק ישעיהו לבד. כיון שיש פקפוקים בתיבת שעיה לגבי לכתחלה. וכשעולה לתורה הק' בויו כ"ע מודו שאין בזה חשש כל דהו עוד. וכן הועד לפני בשם מו"ח נ"י. והרי כל שם ישעיה נהוג במדינתינו בשוה. ובפרט שהוא רק לגבי לכתחלה שבדיעבד כשר ודאי בויו בכהאי גוונא והרי יש כאן ספק ספיקא לגבי לכתחלה דידן. ספק שכל שם ישעיה הוא רק ככנוי לישעיהו וטפל אליו. ואם גם הי' ברור לנו שהם שני שמות הרי במה שקורים שעיה יש לומר שהוא כאומרים ישעיה או כאומרים ישעיהו. שהרי בלאו הכי הוא רק בדרך קיצור לשון ודאי. והחתימה אין ממנה שום הכרע ויולמד סתום מהמפורש וכותבין רק בויו ואתי שפיר לכ"ע:

כתב בב"ש ז"ל לכתוב שאול הויו אחר הא' והמנהג פשוט שקורים לספר תורה הק' כן.

אך הבריות קורים ש' בחולם והא' במלאפום. והי' לכאורה צד לכתוב דמתקרי שואל וכתבתי בזה למו"ח נ"י והשיבני כפי זכרוני על ידי שליח בעל פה. לכתוב כמו שעולה לתורה הק' וזכורני גם כן שהרב בעל קדושת לוי נ"י. ובנו הרב האבד"ק פיקוב יצ"ו. החסיד המפורסם בש"ט מוהר"ר ישראל נ"י. כתבו לפסול גט שהי' כתוב בו שואל. כן הוא כפי המדומה לי כעת ומכל מקום לכאורה הי' שייך בזה לכתוב דמתקרי כנ"ל שהרי זה כשם אחר. וגם דלכ"ע כשר בשם שאול לבד כיון שעליה לתורה הק' הוא העיקר. וכל שכן שחותם את עצמו גם כן כך. מכל מקום לכתחלה ראוי לכתוב גם מה שקורים אותו וכמ"ש הרמ"א ז"ל בשו"ת סי' פ"ד ונהי שאין חשש לכתוב שם שועל שבב"ש באות ש' כי שם ההוא קורים הש' במלאפום ויש לו על ידי זה כנוי פוקס מה שאין כן בזה שקורי' הש' בחולם מכל מקום הי' מקום ספק לכאורה שהוא לשון שואל וגם דלא שייך בזה מכונה כיון שהכל לשון הקודש והמשמעות שוה ולא מצינו שם אחר בזה שיהי' נקרא תואר אדם בשם העצם שואל על כל זה לא הי' בזה גרעון לכאורה אם היו כותבין דמתקרי שואל אך כיון שגם קריאת העולם הש' בחולם אין ממנה הכרע לכתוב דוקא ש' ואחריה ו'. ויש חולם שאין אחריו ו' וכמו משה שלמה וכדומה. גם במבטא האלף בפי הבריות אין הרגשה שיש בזה שנוי משם שאול. וגם שקורים ברהיטא ודומה כעין א' בפתח או בצירי או סגול. כבר המבטא איננו מתנגד כלל להבחין בו שהוא כעין רגילות שיחת הבריות על א' מלאפום. או שורק או חירק שברהיטת מבטא שיח הבריות הוא שוה ואדרבא יש בו נטיה קצת לכעין מלאפום. כמו שקורים מוהל. ונדמה בקריאה כאלו הה' בחירק או במלאפום וכיון שכן אין שום חשש עוד בזה. כי יולמד סתום מהמפורש. ואחזוקי שינווים לא מחזקינין בכל מה דאפשר עם במה שיש בו כעין דוחק קצת וכל שכן בזה שהרי על כל פנים כשר לגמרי בשם שאול לבד ולהוסיף לבאר גם שם שקורין בו אם נכתבנו בשום שנוי משם שאול יש חשש. שמחזיקין אותו בשם שאיננו בו כלל. כיון ששיחת הבריות יש להנטותם גם כן לדרך אחר עם שם שקורים אותו בו לספר תורה הק' והחותם את עצמו בו. והיום אנו מסדרים גט כזה אשר שם אבי המגרש הוא שאול ויש בזה קולא יותר מבשם המגרש גופיה. ושם שמכנים בו נכריים נראה שאין לחשוש כלל להזכירו. כי רק בשמות הערים חוששין להזכיר גם מה שמכנין הנכרים. כיון ששם זה שגור גם בפי עם בני ישראל כשמדברים עם אומות העולם ללשונותם. מה שאין כן בזה שכנוי שמכנים הנכרים איננו שגור כלל בפי האיש ההוא ועל פי הרוב גם בעת שיחה שלו או של זולתו מעם בני ישראל עם הנכרים הם מזכירים כמו שהוא בלשון עם בני ישראל. שהרי יש קפידא בשם עצם דעם בני ישראל ושלא לשנותו לכנויי

אומות העולם. וכמו שאמרו חז"ל שלא שינו שמם. גם על כל פנים גם אם הי' השיחה עם אומות העולם רק כפי כנוי שלהם הן מהאיש ההוא הן מזולתו מעם בני ישראל. על כל זה הרי רוב השיחות אודות שם האיש הזה. הן רק בלשון עם בני ישראל. וגם בני הכפרים. מכל מקום השיחה עם בני ביתם הוא הרוב ודאי. מה שאין כן בשמות הערים אשר שמות שקורים הנכרים. הוא רוב השיחה. כי עם בני ישראל הם המעט. מה שאין כן בשם איש מעם בני ישראל ששיחה משמו הרוב הוא כפי השיחה שבפי עם בני ישראל וגם שכותבין דמתקרי מרים כשפורתא קורים מרים כידוע. על כל זה אין ערוך בזה לגבי שמות עם בני ישראל רק על פי קריאת עם בני ישראל. וכמ"ש הפוסקים ח"ו להזכיר שם גיות בגט שהות כדת משה וישראל. גם הרי רוב כנויי האומות העולם הם קרובים במבטא והם בגדר קיצור השם וגם שהאותיות משתנים. הרי זה כשם סאיה משם שרה. ואולי גם נקוד פתח הוא לאחדים עם נקוד קמץ. כיון שכתבו המדקדקים ז"ל שהפתח הוא תולדות הקמץ גדול וכן יש קורים לפישל פעשקא ואין חוששים בזה. והרי על כל פנים אין קפידא בזה לגבי דיעבד כלל לכ"ע ודי בשם הקודש לכ"ע לנכון:

יש נשים רבות שקורים להן מינדיא. ובב"ש ז"ל לא הביא רק מינדיל. ובזה יש לכאורה מקום שהוא מלשון מנדע או מנדה שבפסיק ובפרט כשאין שים זכרון שיהי' זה שייך לשם מינדיל. אך מכל מקום נראה לכתוב מינדיא. או מנדיא וכמו שכתבתי במק"א בשם מו"ח נ"י אודות שם ריזיא או רזיא שתלוי במבטא והרי מדגישין היוד בסוף. והי' לכתוב מנדיא כיון שאין קורין כבחירק גדיל רק כמו בחירק קטן. אך מצד ששם זכר יש מנדל. שעל ידי מה שאין כותבין יוד אחר המ' ניכר שהוא בפתח ואין כותבין מאנדל על ידי זה נוטה לכתוב מינדיא שלא לקרות המ' בפתח. ומכל מקום צלע"ע בכל זה ולא כתבתי בזה כלל וכלל:

הילני בש"ס ביו"ד בסוף ולכתוב שם זה בגט צ"ע בס' שמות. בב"ש לא הובא שם זה. ולפי הכלל נוטה לכתוב בא' וצ"ע:

סימן קל

סעיף כ"א (שכר יותר) הנותנים לפעמים גט בצנעה מאיזה צד שיהי'. והעדים נוטלים שכר ודאי נראה שנאמנים העדים לומר שכבר ניתן להם שכר משלם בין שתותר האשה על ידיהם בין שלא תותר. ובין כך ובין כך לא יטלו עוד פ"א מזה. כי אין לפסול עדים על ידי נגיעה עד שידוע שכן הוא. ואין חוששין שמא יש נגיעה. ובזה הרי גם אומדנא ליכא שיש בזה נגיעה ומסתמא כדי שלא יהי' פסול בהגט הי' כפי מאמרם. שהי' השכר

שוה בין כך ובין כך אך צריך חקירה בזה. ואם אומרים העדים שהם מצפים לתשלום שכר עוד על ידי מה שיתברר שעדותן מועיל. אין בזה משום חוזר ומגיד ממה שהעידו תחלה על הנתינה ולא אמרו אז אם מצפים עוד לתשלום גמול. וכן הוא אודות השליח. שהוא צריך להעיד על עצמו בבד"צ ששכרו שוה בין שיועיל שליחותו או לא. ושכבר קיבל לידו מה שפסקו לו. וכבר כתבתי במק"א. אודות גביות עדות הנכתבים בבד"צ שלכך הונהג שהשכר שוה מכל גביות עדות בין שהוא על סך מרובה או על סך מועט כדי שלא יהי' בזה נגיעה וכן אין להם גרעון או תוספות על ידי שמועיל הגביות עדות או שאינו מועיל. וכל שאינם מצפים לתשלום שכר על ידי שמועיל ובשעת כתיבה הדבר שוה לפניהם גם אם אחר כך ניתן להם מתנה על ידי שהועיל גביות עדות שלהם מצד נדיבות. אין בזה נגיעה. ולא שייך בזה מעין שוחד מאוחר כיון שלא הי' הטייה בזה בשיקול הדעת. ולהסרת נגיעה די בהיסח הדעת ובשומות מטלטלין או קרקעות נהוג ליתן כפי הסכום של הנישום גם כן אין בזה חשש פתחון פה על הבד"צ כיון שהם אינם המעריכים השווי רק שלשה בקיאים אומרים לפניהם כן או שלוחם והחשש הוא רק להיפך שלהעוסק להביא לשומא הרי ודאי ניחא ליה שיושם בפחות ביותר כידוע והבא להרהר אחר הבד"צ לומר צד נגיעה בזה אין לו מקום לומר כן. רק שנישום בפחות מזה ואומרים שנישום ביותר שיטלו יותר מכפי סכום הנשום. והרי העדתם בהשומא היא רק לטובת זה שהביא להשומא. וממילא אין פתחון פה נגיעה כלל. ואין חוששים לנגיעה בלי רגליים בדבר כידוע. ובפרט שאין חשדא כל כך על בד"צ כמו שאמרו חז"ל לגבי לישא שחלצה לפניו. ובפרט שהוא מלתא דעבידא לגלויי תמיד. וכמו שכתבתי במק"א בזה. אודות השליח שנוהגים לסמוך עליו שאומר כך אמרו. שלשה בקיאים בשומא. שהוא מצד מלתא דעבידא לגלויי ולזה כותבים בשומות סימנים על המטלטלין וכותבים יום השומא. שעל ידי זה היא מלתא דעבידא לגלויי ביותר ולגבי השליח אין חשש נגיעה כי נותנים לו שכר הליכתו בשוה. ובשעת הפרעון הוא עביד לגלויי בנקל תיכף ומרתת לפני בדה"צ כי גם כן אין חשש חשדא עליו רק שיאמר בפחות והוא נגד טובת הנאה של שכר הבדה"צ ועדיף ממה שאמרו חז"ל גבי קיום שטרות שסופרים על דיינים מרתתי לפניהם. ובכתיבת פסק דין אין נגיעה כיון שהפסק דין גופיה כבר נקבע קודם התחלת הכתיבה. ואפשר שלא יכתב כלל פסק דין ושכר כתיבה ניתן רק להכותב לבד ושני הדיינים החותמים זולתו אין על הם צד פתחון פה נגיעה על ידי שכר של הכותב ובמקום שנהגו ליתן גם כן שכר חתימה נהוג שהכותב נותן משלו להם עבור החתימה ואין נגיעה בזה כי אין הכותב מוסיף או מגרע על ידי שמועיל השטר ביותר. רק נותן בשוה עבור

הטרחא ועל פי רוב נוטלין גם צד השני פסק דין תיכף או אחר כך. גם שהפסק דין נגד זכותם. מכל מקום על פי רוב יש לצד שני גם כן תועלת בזה. גם מצד שהשכר גם להכותב ניתן אחר גמר כתיבתו. ואין אז שנוי על ידי תוספות השכר לגבי מה שכתב כבר. ושכר שהי' מצפה עבור כתיבתו לא הי' בזה נגיעה ברורה כיון שאמרו חז"ל סהדי שיקרא אאגרייהו זילי. ויכול להיות שעל ידי שיכתוב בשקר לחליפתו יופחת שכרו. ושארי כתבים ככתבים בידאי לפני שני הצדדים. וגם שהלוה לבדו נותן שכר ולפעמים הכותב לבדו הוא העד כידוע. על כל זה כיון שנכתב לפניו אין בזה חשש נטיה מהנכון. וכתבים הנכתבים אחרי נשואים שנכתבים לפעמים רק לצד אחד כגון תוספות כתובה ואין כותבים יותר. גם כן אין בזה חשש כיון שהעדים אינם הכותבים. והשכר גם כן אחר כך וכנ"ל והוא ג"כ מלתא דעבידא לגלויי על פי תנאים ראשונים כידוע. כן יש לומר בזה לזכות היטב. ואין בזה דררא דאיסורא בלאו הכי. כי הכותבין והחותמים כיון שהם יודעים שאין בהם דררא דשקר. גם אם היו נוגעים ודאין אין בעדותן איסור. והבד"צ הפוסקים על ידי שטר זה אחר כך אין להם להטיל חשש נגיעה על העדים עד שיבורר נגיעה ודאיית והרי לפעמים שכר הכתיבה וחתימה נותנים שני הצדדים יחד בכלל מעות שנהוג ליתן בשעת חופה. ואין מצוי כלל הכחשה נגד כתבים אלו ומלבד כל זה המנהג בכתבים על פי תקנות מנהיגים שקבעו כן לדורות וזה מועיל כמבואר בש"ע הק':

היום עסקנו אודות גט פטורין על ידי שליח. והשליח אמר שמצפה עוד לקבל שכר ותחלה לא קיבל רק מעט. והי' מקום לפסול השליחות על ידי זה כי הי' גם כן עד על המסירה שלא ראה רק אחד בלתו. וגם צריך להעיד על השליחות. אך בלאו הכי נפסלה מסירת הגט ההיא מצד שלא קראו הגט לא תחלה ולא אחר כך (רק אחר כך הראתה האשה הגט בבד"צ ויש מקום לומר שעידי חתימה כרת ומכל מקום יש פלוגתא) ולא הי' רק שליח אחד ועד אחד על המסירה. ויש ספק ספיקא דפלוגתא לפסול הגט וכמ"ש במק"א. ומלבד זה גם השליח ודעמיה מסופקים אולי לא הסיר השליח ידו מהגט עד אחר שתפסתו האשה בידה ותחלה הגיע הגט באזלי לידה קידם שקפצה ידה. וידי השליח תפסו אז בהגט ולמסקנת הב"ש ז"ל הגט בטל לכ"ע כשקפצה קודם שהסיר ידו. ואם כן אין עידי מסירה כלל כיון שלא ראו מסירה המועלת. ואין זה כמו חסרון קריאה בתחלה ובסוף שהיא ספק מגורשת. כי שם ראו מסירה שאפשר שתברר למפרע שמועלת. מה שאין כן מסירה מסופקת כנ"ל. שא"א שתוכשר ודאי והרי זה כאלו לא ראו שום מסירה. כן כתבתי אל מו"ח נ"י לפום רהיטא. וכן אל המגרש ולבני עירו. וכעת אני מסופק כי כמו בספק קרוב לה הוה ליה ספק גירושין גם שאין עומד להתברר להכשיר כיון שראו

מסירה מסופקת הוה ליה ספק גט וכן הוא בזה באולי. ויש לחשוש שמא מכל מקום היתה מסירה מועלת כי תפסה אחר שהסיר ידו. וגם שאינה יודעים בכשרות המסירה ואין עומד להתברר בסגנון עדות. מכל מקום הוה ליה ספק ולא עיינתי כעת כלל בזה. אך הרי בספק קרוב לה כתב הב"ש ז"ל סתם להלכה שכשהעדים אין אומרים ודאי קרוב לה וודאי אינו כלום. וכל שכן בזה שמסופקים שלא ראו כלל סגנון פעולה שהיתה באופן מועיל ואין לנו לחשוש שמא ראו עוד פעולה אחר כך בלי אגדו בידו ושכחו. והי' ג"כ ספק שהגט הונח על מדרון בבגדה ואחר כך תפסתה בידה ולולי שמיהרה לתפוס בידה הי' הגט נופל לארץ מהמדרון ועמדה שלא בחצרה. ואולי על ידי זה הוה ליה כטלו מעל גבי קרקע שסופו לנוח שם וצל"ע ואולי יש לומר בזה חזקה שלא הסיר ידו אחר שהגיע הגט לבגדה. וחזקה שלא תפסתה הגט עד אחר שהי' הגט עומד ליפול מהבגד כי אמרו השליח והעד שיותר נוטה שהי' הגט נופל מהמדרון לולי מה שתפסתו בידה מיד אחר שהגיע לבגדה. גם יש ספק ספיקא להחמיר אולי קודם שקפצה בידה אחר שהגיע לידה היתה יד השליח בהגט שיכול לנתקו. ואולי על כל פנים הי' עומד הגט ליפול מהבגד בין הסרת ידו לתפיסתה בידה והוה ליה תפיסתה כנוטלת מעל גבי קרקע. ולספק א' מסייע חזקה משני הצדדים בין מצד שכמו שהי' ביד השליח כן לא זזה ידו עוד אחר תפיסתה. בין מצד תפיסתה שלא קפצה תיכף עד אחר שהי' בידה עם ידו השליח קודם הקפיצה ולספק שני יש ג"כ חזקה שלא תפסתה מהבגד עד שהונח באופן שיפול משם וצלע"ע היטב:

סימן קמא

סעי' ל' (בפנינו עדים חתומי מטה) הי' כתוב בהרשאה דגט. בפנינו עדים חתימת מטה כו' לא רציתי להקפיד מצד זה כיון שידעתי שהמסדרים נתמנו על פי רבנים שהם מובהקים. וגם שהוא לישנא קטיעה מכל מקום מצינו בפסוק ובלשון חז"ל לשונות כאלו גם כן שחסר בהם תיבה שמושיית אחת. כגון של. או מן. וכן הוא בזה שעל ידי תיבת של הלשון מתוקן וכן הוא המכוון עדים של חתימת של מטה. גם הי' כתוב לידה במקום בידה כו' ואין להקפיד בזה כלל כשהבית דין הוחזק לנכון:

סעי' לו בהגה (ואין השליח מכירה) גט בעל כרחה שאין עידי מסירה יודעים אם הגיע הגט לאשה זו או לאמה. פשיטא דלכ"ע הגט בטל. גם שעל ידי שכשלא קראוהו תחלה וסוף ונשרף יש ספק. מכל מקום בזה אין ספק כלל. כי אין דבר שבערוה פחות משנים לכ"ע ועידי חתימה לא ראו בעוד הגט בידה. ולכ"ע פסול כשאין יודעים עידי מסירה

אם נמסר הגט ליד האשה כלל בלא קראוהו יש סברא שמסתמא המסירה שראו העידי מסירה מידו ליד אשתו הי' גט כדבריו או כדברי' והרי הי' גוף הפעולה של ונתן בידה לפני עידי מסירה מה שאין כן בזה שלא ראו כלל מסירה לידה. ומכל מקום יש רק ספק פסול בזה שאם הי' המסירה לידה הרי הי' בזה ב' עידי מסירה וכמו שכשאינם מכירים אותה בשעת מסירה ואחר כך נודע להם שהיא היא מועיל לכ"ע. והוה ליה גט כשר. כן הוא ממילא בספק שבזה וצלע"ע. ובספק מגורשת על ידי שלא קראו או שאין ידוע למי נמסר אם הוא ספק כנ"ל. ויש עוד ספק פלוגתא על ידי שלא אמר לה הרי זה גיטך. אולי בספק ספיקא להחמיר כ"ע מודו שהגט בטל וצל"ע היטב:

סימן קמג

סעיף כ"א (שלא תלכי לבית אביך) גבי הרי זה וגיטך על מנת שלא תשתי יין או שלא תלכי לבית אביך לעולם אינו כריתות. שלשים יום הרי זה כריתות צל"ע. שהרי אם יפול הבית אחר מיתת אביה אין עוד ספק בעולם. והגט ודאי וכדקיימא לן גבי נדרים בנפל הבית. והוה ליה ספק כריתות וכן הוא בשלשים יום שאינו רק ספק כריתות שהרי אפשר שלא יחיה הוא או היא יותר משלשים יום וצריכים לחלק מצד שבשלשים יום מפורש בדבריו להדיא זמן ודאי כריתות מה שאין בן בלעולם כיון שלא נתפרש להדיא גם צד כריתות אינו בגדר כריתות מה שאין כן בשלשים יום כלול בדבורו זמן ודאי כריתות וזמן ספק כריתות וכיון דחל על הזמן דודאי כריתות חל גם כן על זמן של ספק כריתות. ויש לומר גם כן שההפרש מצד שנפילת הבית הוא מחוסר מעשה וכן מיתת אביה גם דחיישינן לשמא ימות לאחר זמן מכל מקום הוא מחוסר מעשה מה שאין כן בשלשים יום שאדרבא בלי עשיה חדשה יש בו כריתות ובה' תנאים קיימא לן חילוק כזה בין מחוסר מעשה ע"ש בה' קידושין ולא עיינתי כעת כלל ותירוץ שני מסתבר ויש נפקא מינה לדינא בזה טובא וצלע"ג:

סימן קנב

סעי' ז' מה שקורעים הגיטין והיא נשאת על פיה גם שהוא בצעיפים הרגילים לנשואות אין חשש כיון שפנויות שזינו הולכים גם כן בכסוי הראש בצעיפים אם כן לא גרע מכח מגו. והוה ליה כאשת איש הייתי ונתגרשתי שבקנ"ב כיון שאין זה מגו במקום מנהג. ולא שייך בזה רוב גם כן כיון שיש אלמנות ופניות כנ"ל בהדי הדדי אין כנגדן רוב גמור. וגם יש לומר דהוי קבוע. וכל שיש עדים שהיתה אשת איש באמת (חסר תיבה) עדים שהיא

גרושה. ובלי עדים מן הסתם כל שיש קול על הנשואין יש קול על הגירושין הנהוגין בפומבי. ולזאת יש לומר שעידי גיטין דידן לא שייך בהם שיהיה כוונתם לאסהודי כי אין מצוי כלל להצריך עדים בא' מני אלף. והגדתם לפני המסדר הוא רק זריזות יתרות שהרי גם המסדר רואה. ואין צריך בית דין כלל לסדור גיטין ע' או"ת סי' ט' כ' כן רק לטעם המנהג ולא מדינא. וגם גט על ידי שליח שצריך בית דין לבפני נכתב ובפני נחתם. לפי הנהוג עכשיו בשטרי הרשאות מקוים מבית דין כשר בדיעבד גם בלא בפני נכתב ובפני נחתם כבס"ס קמ"ב ומצד זה יש היתר אודות השאלה ששמעתי מהגאון רשכב"ה מ' משלם זצללה"ה שאבד"ק טיסמוניץ יצ"ו וק"ק פרעשבורג יצ"ו שכתוב אצלי באריכות במק"א מה ששמעתי ממנו היתר וגם אני כתבתי בזה אך מדברי וכתבי לא יצא שום נדנוד צרוף ונטיה כל דהיא לענין ההלכה למעשה לשם לעובדא ההוא ולא לשום כיוצא בזה ואז לא הייתי נזקק עדיין לשום הוראה ודברתי וכתבתי רק כתלמיד הדן לפני רבותיו לפלפולא בעלמא בכעין דרך זה הי' דברי אז. ומצד דלא שייך לאסהודי לדידן כנ"ל יש גם כן צד היתר ויש גם כן צד היתר על פי דברי הב"ש סי' מ"ב סק"ח. שמשם יש סמוכות גדול להיתר פשוט וסניף מהב"ש סי' ק"ל ס"ק ל"א ומסי' קל"ג ומצד מה שכשר בדיעבד על פי הרשאה בקיום בית דין אין שום פתחון פה כשהמסדר נוטל שכר הרבה גם כשאינו קבוע לכך. והגט כשר. ומ"ש מוהרא"י זצללה"ה שלא לסדר לפני הרב. הוא חומרא יתירה וחסידות וגם היינו היכא דלא נהוג בהחלט בהרשאות כנ"ל וגם דברי הרמ"א זצלה"ה יש לפרש כן:

סימן קסט

סעיף ב' בהג"ה (י"א דאסור ליקח שכר) בכל מקום שאסור ליטול שכר. משום מה אני בחנם כו' וכדומה. גם אם הי' איסור רק מדרבנן מכל מקום הרי קיימא לן הפקר בית דין הפקר ואם לא פסק שכר בתחלה ועשה סתם ולא הי' לו בטלה דמוכח הרי גם כשיתבע אחר כך שכר פטורים מלשלם אפילו פ"א לא בדיני אדם ולא בדיני שמים. וגם תרעומת אין לו מכל שכן שנטילת השכר כנראה שהוא מן התורה אסור. ואם כן גם כשנותנים אחר כך מפורש בתורת שכר אין זה שכר [חסר ג' תיבות] ועל כל פנים אין מקום לשיתבטלו מעשיו על ידי השכר כי אם כשפסק תחלה בתורת שכר או שנטל תחלה בפירוש משום שכר אבל כשלא הי' תחלה לא פיסוק ולא נטילה אין שום פתחון פה לחשש כל דהו לשיתבטלו על ידי זה מעשיו כי ממה נפשך אם הי' לו בטלה או הליכה שיהי' מותר ליטול הרי נטל בהיתר גמור ואם לא הי' לו בטלה והליכה הרי לא

הגיע לו לשלם אחר העשיה אפילו פ"א והיאך אפשר לומר שיש לזה שום נדנוד שכר כיון שלפי האמת מתנה הוא דיהיב ומצד חשש נתינה בטעות גם כן אין איסור בזה. גם שבודאי היותר טוב לפרש הדברים להנותנים שאין זה מצד שכר רק מצד מתנה בעלמא ומצד חשש אולי הי' איזה בטלה דלא מוכח או טרחא יתירה בעניני הרשות ומנהגים בעלמא המצטרפים בעשיות ההם או מילי דרבנן דלא סגי בלאו הכי שיצטרפו בכל עסקים ובמשפטים יש תמיד רבוי טרחות הטענות הנוספות. מה שהי' אפשר בשיתנו תורף הטענות כתובים לפני הדיינים ולמעט הטורח לולי בהלת הצדדים לממונם וכדומה הרבה. ועבור מצוה דרבנן מותר ליטול שכר כמ"ש הפ"י בר"פ ב' דיני כמבואר בר"ן נדרים ל"ו על כל זה גם כשנמנעים מלפרש הדברים מצד איזה טעמים שיש בזה מצד מילי דעלמא ודעתן של בריות. יש גם כן ללמד זכות שאין בזה משום טעות כל כך כי הוא מלתא דעבידא לגלויי ובמה דאיהו דאטעי נפשיה מבואר בפ' גיד הנשה שאין איסור גניבת דעת גם על עם בני ישראל ומצורף לזה דכל דיהיב אדעתיה דתחלת מנהג יסוד קדמונים מוסדי דור ודור עמודי עולם זצללה"ה הוא דיהיב ומצד זה אין חשש פתחון פה מצד המנהג לומר שגם דעביד סתם אדעתא דשכר הנהוג קעביד כי ממה נפשך אם הי' ח"ו המנהג שלא כראוי לא שייך בזה כלל מנהג עוקר הלכה כמ"ש בספרים בארוכות בזה דלא שייך מנהג עוקר הלכה כי אם בפלוגתא שההלכה רופפת גם שעל פי הכללים המסורים נראה לקבוע כן ההלכה כל שהמנהג הוא כצד השני דהפלוגתא הרי נקבעה ההלכה כן וכעין שכתבו התוספות סוף מגילה לענין הפטורת אבל היכא דליכא פלוגתא אפילו באיסור דרבנן אין משגיחין כלל על המנהג. וכמ"ש הפר"ח בריש ה' יו"ט וכיון שכן ממילא אין כאן משום נדנוד שכר כנ"ל כיון שהמנהג בטל הרי אין יוצא כלל בדיינים אפילו פ"א ואם נימא שבדרבנן כי האי שייך מנהג עוקר הלכה הרי פשיטא שאין שום פתחון פה לחשש כל דהו ואם המנהג נתיסד כראוי כמו שהוא בודאי בלי שום ספק בזה אצל שום בן אדם בן דעת שהראשונים חרשו כו' והפריכו לפנינו ש"ע ואנו אין לנו פה לאכול והם סקלו המסילה בכל דקדוק קטן קל בל דהו בכל האפשר. פשיטא שבמנהג כזה שהוא בעמודי עולם חסידים מובהקים קדושי עליון אשר ל"ה עין אדם וזכו תמיד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא וה' עמם בדבר משפטם חלילה וחלילה בתכלית להרהר אחריו או לערער עליו בשום פתחון פה כל דהו ובודאי יסודתו בהררי קודש אם כן אין חשש כלל מה דעבדו אדעתא דמנהגא דבודאי קא עבדי אדעתא דתחלת יסוד המנהג שלא הי' בו שום חשש כל דהו. וכבר כתבתי במק"א בזה. עוד טעמי היתר הנטילות חוץ טעמים הנ"ל ועל כל זה הרשות נתונה ונכון מאד שיהי' כל

אחד עיניו על דרכיו בזה ולפרש בהדיא צד ההיתירים בפירוש וכשיעזרני השי"ת לשיהי' כנסיה לשם שמים במדינה זו בין חכמי הדור יתקנו בזה תקנות המוציאים מידי כל ערעור והרהור וערבוביא ח"ו בשמירה מעולה בפרסום על פי דפוס בצירוף תקנות רבות המצטרפות לזה:

(**עוד מצאתי**) כתבתי במק"א שכשניתן מעות לבד"צ מסדרי חליצה וכדומה אחר החליצה אין צריך לטעם הקנאת המנעל שהוא טעם בטוח כידוע וגם אם המנעל הי' של החלוץ. מכל מקום אין צד פתחון פה לומר שהבד"צ נטלו שכר כי יש ממה נפשך בזה שמי שיאמר שהי' שכר חליצה ויבא לבטל החליצה לפי דבריו המעות חוזרות כיון שניתנו על מנת שתהי' חליצה שכשרותה גם מדרבנן וממילא אין כאן שכר חליצה גם כשלא החזירום גם אם סברא זו ברורה כי אני מסופק בזה עדיין מכל מקום אי אפשר להנהוג כן בעם בני ישראל שיהי' שכר העוסקים בחליצה ניתן להם רק אחר החליצה כי לפעמים יהי' על ידי זה פתחון פה לומר שהרי זה כנוגעים בעדות כשמצטרכים להעיד על שחלצה מהאנשים שנטלו שכר (בינינו אי אפשר שיארע כלל שלא יהי' עדים אחרים שיעידו שחלצה כיון שעושים בכנופיא גדולה) כי מה שניתן קודם החליצה לא שייך בזה חשש פתחון פה כנ"ל כי אלו הייתה החליצה נפסלת לא הי' עולה כלל שישלמו להם שכר שנית כי השכר הראשון הי' רק על פעולה הראשונה ואם כן העדות על כשרות החליצה אין בזה נגיעה כל דהו ואין אדם חוטא ולא לו ואלו הי' צד פסול בהחליצה הי' יותר טוב לפניהם לומר שהיא פסולה ויכלו לקבל שכר שנית. וכן הוא בגיטין. אך בהנותן שכר אחר החליצה כשכבר אמרו שהיא כשירה הי' חשש פתחון פה דנגועה לפעמים וגם שבדה"צ לא שייך בהם כיון שהגיד כו' ואם יאמרו נזכרנו איזה פיסול אחר קבלתם השכר גם כן יגיע להם שכר שנית מכל מקום אולי יש חשש פתחון פה שיש חשש נגיעה משום לזות שפתים וראיתי תשובה ארוכה בבית מו"ח נ"י אם שייך חשש נגיעה מצד שאין ניחא למשויא נפשיה הדרנא ואם שייך אדם עשוי להעמיד דבריו הראשונים שלא יהי' כטועה ומתעתע ושם יש ראיה דלא חיישי' לזה. אך אולי מכל מקום יש על ידי זה כעין לזות שפתים. ולזה אין אחר המנהג כלום בזה ואם ירצו לסדר איזה סדר אחר בעניני השכירות יוכל להיות על פי עצת חכמים על צד היותר טוב מכל צד בהתבוננות היטב ועל הנהוג עד כה במדינתינו נראה שאין חשש פתחון פה בזה ואין צריך לבחינת עת לעשות כו' ומה שכתבתי לגבי כעין זה הוא רק לרווחא דמלתא להשיב לכל אחד ואחד כפי דרכו וכבר די בטעמים הנ"ל מלבד שכר הליכה וכדומה טעמים נכונים:

סימן קעח

סעיף א' (המקנא לאשתו) כתבתי במק"א אודות מסופק אם קינא לאשתו ונסתרה שיש מקום לומר שכיון שסתירה היא כספק טומאה ברשות היחיד גם ספק ספיקא אסור ומכל מקום כתבתי שהספק אם קינא איננו כספק טומאה ברשות היחיד ויש חזקת טהרה על ידי זה מותרת. והנה יש גם כן קולא בזה מצד ספק פלוגתא אם נאסרת כלל על ידי קנוי וסתירה בזמן הזה וספק פלוגתא מועיל גם נגד חזקת איסור. והרי יש ג' ספיקות בזה ואחד מהם ספק פלוגתא א' אם יש איסור על ידי קנוי וסתירה בזמן הזה. וספק אם הי' כלל קנוי וספק אם נטמאה. ואמרתי לשאול מחכמים וכבר שאל והתירוה לו:

סדר הגט

סעיף א' (יש נזהרים מלסדר הגט בע"ש) גם שבסדר הגט כתב סתם שלא לסדר גט פטורין בערב שבת"ק מכל מקום לצורך קצת נכון לסדר. שכן משמע מהתה"ד ז"ל סי' רכ"ז. שרק בחליצה הקפיד ביותר מצד שהיא כדין ואין דנין בעש"ק. מה שאין כן לגבי גט כתב שם להדיא שהוא רק זריזות יתרתא לכתחלה:

וגם שכתב טעם שלא לסדר גט פטורין בלילה משום שאין דנין בלילה. הרי גם שם ההלכה לסדר בלילה לצורך (ואולי כוונת מה שכתב ששייך און דנין בלילה לגבי סידור גט פטורין. הוא רק מצד שלא פלוג. אטו גיטין שיש שורת הלכה לכוף המגרש שזה משפט גמור. ולזה כל שארי גיטין שאין בהם כפיה הוא רק זריזות יתרתא לכתחלה כשאפשר בנקל. וכן הוא ממילא גבי עש"ק ולזה לא הזכיר בתה"ד ז"ל דררא דדין לגבי גט כלל) והרי כתב התה"ד ז"ל שם שאנו דנין בעש"ק. משום ביטול מלמדים (ומשמע שהי' מנהגם להיות מלמדים שבעיר הם הדיינים ולא דיינים קבועים זולתם. ואולי כוונתו מצד ביטול של האב"ד שהוא תופס ישיבה גם כן מסתמא) ורק בחליצה הקפיד שם ביותר גם למנהגינו מה שאין כן בזה. ולזה סדרתי פעם אחת כבר גט פטורין בערב שבת"ק על ידי שאמרו לי שהוא מקום עיגון. ונראה להקל בזה וגם לצורך קצת:

מה שכתוב בסדר הגט למנות תחלה השליח ואחר כך לקנות הדיו ומכשירי הכתיבה וכן מסירת ביטול מודעות אחר השליחות וכתב הטעם בזה בדרכי משה ז"ל משום ששליח לבד נאמן כשנים על בפני נכתב ולזה כשממנין בתחלה יש לו תורת שליח ויהי' נאמן נראה שזה רק זריזות יתרתא. שהרי כמו שנאמנים לפעמים בגדלות לומר כזה ראינו בקטנות. כל שכן שנאמן אחר שהוא שליח לומר שזה ראה קודם שנעשה שליח. כל שלא הי' אז בגדר מלתא דלא רמיא עליה דאינש רק ידע שימנוהו שליח ויהי' צריך להעיד

בזה ומכל מקום צלע"ע:

גם בגט על ידי שליח כשנתאחר חתימת העדים ומסירה לשליח לספק חשכה. סדרתי גט פטורין לאחר בזה כיון שכתב הב"ש ז"ל בשם הר"ן ז"ל שלא מועיל מה שהוא על ידי שליח לגבי נכתב ביום. לזה גם במסירה בספק חשיכה אין להקל כשאפשר לכתוב אחר בנקל וגם שלא נתפרש רק נכתב ביום ונחתם בלילה. ולא נתפרש ספק חשיכה אין להקל בספק. אך אולי יש לומר שכוון שיד בעל השטר על התחתונה וכשיש ספק השטר כדליתה ממילא בודאי לא שייך בזה חשש מוקדם ויהי' כשר ודאי אך הרי במה שיהי' בעל השטר מיחזק יכול להיות ריעותא על ידי זה ולזה אין להכשיר בספק משיכה בזה. וצלע"ע היטב בזה ובשעת דחק יש לצדד בזה עוד: